

BIBLIOTECA CLASICILOR ROMÂNI
Îngrijită de E. LOVINESCU

ION CREANGĂ

AMINTIRI DIN COPILĂRIE

precedate de un studiu biografic și bibliografic de E. Lovinescu, de pagini de evocare a povestitorului scrise de Gr. I. Alexandrescu, Iacob Negruzzi, Gh. Panu, Artur Stavri, Th. D. Sperantia, Artur Gorovei și Mihail Sadoveanu, însoțite de fotografii și desene.

EDITURA „ANCORA” S. BENVENISTI & Co.
BUCUREȘTI — STR. EMIGRATULUI No. 4—6

P R E F A Ț Ă

Opera completă a lui Ion Creangă apare în trei volume și anume :

*Volumul I cuprinde : **Amintirile din copilărie**, precedate de un studiu biografic și bibliografic al lui Ion Creangă, de amintiri și evocări de Gr. I. Alexandrescu, Iacob Negruzzi, Gh. Panu, Artur Stavri, Th. D. Sperantia, Artur Gorovei și Mihail Sadoveanu.*

*Volumul II cuprinde : **Poveștile**.*

*Volumul III cuprinde : **Amintiri, povestiri, anecdote, articole diverse, versuri, corespondență**, și un bogat material biografic, cules dela toți cei ce au scris asupra vieții marelui povestitor.*

E. LOVINESCU.

Sept. 1928.

ION CREANGĂ

I. Viața lui Ion Creangă.

Printre hârtiile lui Ion Creangă s'a găsit a-
ceastă scurtă schiță autobiografică, prescurtare,
de fapt, a *Amintirilor din copilărie*, pe care o
reproducem ¹⁾ :

...«Sunt născut la 1 Martie 1837 în satul Hu-
mulești, județul Neamțului, plasa de sus, din pă-
rinți români : Ștefan a lui Petrea Ciubotariul din
Humulești și soția sa Smaranda, născută David
Creangă, din satul Pipirig, județul Neamțului.

Întâi și'ntâi am început a învăța cruce-ajută, după
moda veche la școala din Humulești, o chilie fă-
cută cu cheltuiala sătenilor, prin indemnul și osârdia
părintelui Ioan Humulescu, care avea o mână de
învățătură, un car de minte și multă bunătate de
inimă, Dumnezeu să-l ierte ! Poate să fi fost de
vreo unsprezece ani, când am început a învăța.

1) A apărut mai întâi în ediția dela Iași, 1890, în biografia
lui Creangă, scrisă de Gr. I. Alexandrescu.

Știu că eram atunci un băiet sfrijit, prizărit ¹⁾ și fricos și de umbra mea.

Dascălul nostru era un holteiu frumos, sdravăn și voinic și-l chema Vasile a Vasilcăi. El era și dascălul bisericii din sat. Un sorocovăț ²⁾ nemțesc plătia tata pe lună dascălului ca să mă învețe. Și pe atunci îmi ziceau în sat și la școală: Ionică a lui Ștefan a Petrei.

Peste vrun an, vornicul prinzând la oaste cu arcanul pe bădița Vasile, dascălul nostru, școala a rămas pustie, iară noi școlarii, care eram peste patruzeci la număr, ne-am împrăștiat pe la casele noastre. După vrun an iarăș s'a deschis școala. Dar dascălul Iordache fiind cam chilaciu ³⁾, a început a ne râdica de urechi la fârta ⁴⁾, deasupra ușei și a ne prea îndesi la spinare cu Sfântul Neculai, un biciu de curele făcut și dăruit școalei de moș Fotea, cojocariul satului. Și așa, de unde până atunci mă duceam cu drag la școală, am început a umbla huciu-marginea ⁵⁾: o zi mă duceam, două nu, dar tot deprinsesem a ceti o leacă.

Tata nu știa carte de feliu și nici mult haz nu făcea de dânsa. El cam ades îmi zicea: «Logo-fete brânză'n cuiu, lapte acru 'n călămări, cam prea te codești la treabă, mă tem că de atâta

1) = slăbănog.

2) = 2¹/₂ lei vechi.

3) = bețiv.

4) Numele unei slove chirilice.

cărturărie n'a avea cine să ne tragă ciubotele». Dar mama luând sama cum învățam eu, ajunsese a ceti la ceaslov mai bine decât mine, și se bucura grozav, când vedea că mă trag la carte. Din partea tatei, puteam să rămân cum era mai bine: «Nică a lui Ștefan a Petrei», om de treabă și gospodariu în sat la Humulești. Mama însă era în stare să toarcă 'n furcă și să învăț mai departe. Dar ce să mai învăț în Humulești? căci în biserică cetiam și cântam pe din afară toate troparele ca și dascălul Iordache.

Intr'o zi, așa prin cășlegile ¹⁾ Crăciunului, aproape de cârnileagă ²⁾, viind bunicu-meu David Creangă din Pipirig pe la noi, m'a luat și m'a dus la munte, în școala lui Alecu Băluș din satul Broșteni, județul Suceava, și m'a așezat în gazdă cu toată cheltuiala lui, la una Irinuca, care avea două capre pline de râe. De aice urmam la școală: și ori s'a prins cartea de mine ori nu, dar râia căprească știu că s'a prins.

Approape de Florii, profesorul Nanu mi-a dat drumul acasă și dela Broșteni am venit cu niște plutași pe Bistrița, la Borca, dela Borca, cu o rudă a mea, pe Plaiul-Bătrân în Pipirig și din Pipirig la Humulești. Și când m'a văzut tata și mama tuns chilug ³⁾ și plin de râe, bucuria lor n'a fost proastă.

1) = carnaval, când se mănâncă de fruct.

2) = săptămâna penultimă a cășlegilor de iarnă înainte de postul mare.

3) = tunsul la rășină.

Ce să facă? Au început a mă scărda ba cu leșie de ciocălăi ¹⁾, ba cu usuc de lână, ba a mă unge cu dohot ²⁾ și într'o săptămână m'au izbăvit de podoabă. Dar și eu le-am tras în ziua de Paști un «Ingerul a strigat» la biserică, de-au rămas toate babele din sat cu gura căscată la mine, iar fetele numa-și dau ghiont una alteia, văzând ce poate acum Nică a lui Ștefan a Petrei! Dascălul Iordache rămăsese acum pe jos, era a cincea roată la car. Biata mamă, crezând că am să ies un al doilea Cucuzel, s'a pus cu rugămintă pe lângă tata și m'a dat să învăț psaltichie la un psalt dela biserică Adormirea din Târgul Neamțului, peste baltă, la vreo două svârlituri de piatră departe de satul nostru. Trei husăși ³⁾ plătia acum tata pe lună pentru mine. O iarnă am învățat și la această școală, căci iarna ce mai puteam învăța, iar vara nu făceam purici mulți pe la școală, trebuia s'ajut acasă: la tors, la peptănuși, la nevedit, la făcut țevi cu socala și la tors cu roata. Câte trei patru oci de canură ⁴⁾ torceam pe zi, mă întreceam cu fetele cele mari din tors și ele din răutate mă porecliau «Ion Torcălău».

Aici se oprește schița autobiografică. Nici la

1) = știulete de porumb, de pe care s'a scos grăunțele.

2) = păcură, cu care se ung cismele.

3) = un husăș avea o sută de parale ca și sorocovățul.

4) = restul de lână rămas din piepteni, ce se trage în

școala din Târgul-Neamț nu stă mult Nică a lui Ștefan a Petrei, devenit acum Ion Ștefănescu, ci, după ce părintele Isaiia Teodorescu zis și Duhu îi trage „un pui de bate, așa din senin“, el „chi-

ION CREANGĂ, diacon
(după «Șezătoarea» VI, 1901)

hăește“ pe mamă-sa până ce-l trimite la școala catihetică din Fălticeni, unde se aflau și Nică Oșlobanu, Gătlan, Trăsnea și văru-său Ion Morigorogea. Epoca șederii sale la Fălticeni constituie unul din epizoadele cele mai pitorești ale Ami-

tirilor. După puține luni, însă, școala catihetilor se desființează, așa că toamna anului 1855 Nică o petrece la părinții săi, până ce, tot prin stăruințele mamei sale, femeie cu dragoste de carte, e trimis la Seminarul dela Socola, unde învață până în vara anului 1858¹⁾. „*Amintirile*“ lui se opresc în pragul vieții de seminar; luându-și „atestatul“, Creangă mai petrece un an la Humulești, apoi, întors la Iași, prin mijlocirea părintelui Ivanciu, se însoară cu Ileana, fata părintelui Grigoriu dela biserica Patruzeci de sfinți, al cărei diacon devine timp de patru ani. „Patru ani la biserica Patruzeci de sfinți — spune el — trăind într’o casă, în care mă răsbia ploaia și mă orbia fumul și femeia! De sărăcie nu m’am temut niciodată, căci totdeauna a fost cu mine“. A mai servit apoi ca diacon la bisericile Sfântul Pantelimon, Bărboi și Galata și apoi la mănăstirea Golia în tot dela 26 Dec. 1859 și până la începutul aceleiași luni 1872. Cum nu trăia bine cu nevestă-sa, s’a mutat după câțiva ani în altă parte, luându-și cu dânsul pe unicul său fiu Constantin. Intre 1863—66 urmează și cursurile de pedagogie, pe care Titu Maiorescu le ținea la școala normală de învățători „Vasile Lupu“ dela Trei-Erarhi. Prin 1866 se amestecă chiar și în politică. „Dela 1866 până la 1872, înseamnă el undeva, am făcut și ceva politice. În întrunirile dela primărie

cine era mai guraliv decât mine, Buta, Damaschin și Corduneanu? Alegeam și culegeam la deputați și la membri comunali, tot ce era mai bunșor din fracțiune“. Cum, după pilda preoților din Bucovina, începe să poarte pălărie în loc de potcap, preoții din Iași îl acuză în 1871 de „erezie“ iar Consistoriul îi ridică darul prin decizia din 22 Sept. 1871. Creangă își leapădă atunci haina bisericească, dar ministrul General Tell îl destitue și din învățământ, sub cuvânt că un răspopit nu poate fi institutor. Bietul Creangă e silit să deschidă un debit de tutun până ce, după doi ani, e numit din nou de ministrul Titu Maiorescu la clasa a doua a școlii din Păcurari, unde funcționează până la urmă. Prin 1874 face cunoștință cu Eminescu, numit revizor școlar, cu care leagă o prietenie până la moarte. În 1876 intră în cercul „*Junimii*“, unde își citește prima poveste *Soacra cu trei nurori*; din acest moment începe cariera lui literară, desfășurată în coloanele *Convorbirilor literare*. Prin 1883, ministrul Vasile Conta îl numește în Consiliul general de instrucție. În 1889, răpus de epilepsia, de care suferia de câțiva ani, se stinge în „bojdeuca“ lui din strada Țicăul de sus, pe a cărei descriere ne-o dă într’o scrisoare adresată lui Maiorescu:

și pe vremea asta, în 18 spre 19 Septembrie. De veți avea răbdare, că bunătate totdeauna ați avut, veți întreba poate, unde-i bojdeuca mea? Vă voi răspunde respectuos: în mahalaua Țicău, ce-i mai zic și Valea plângerii, strada Țicăul de sus No. 4, (dacă se mai poate numi strada o hudicioară¹⁾ dosnică, plină de noroi până la genunchi când sunt ploii mari și îndelungate, zise și putrede, și la secetă geme colbul pe dânsa). Iar bojdeuca de căsuță, în care locuiesc eu de vreo 18 ani, e de vălătuci și povârnită spre cădere pe zi ce merge, de n'ar fi rezemată în vreo 24 de furci de stejar și acelea putrede. Iarna dorm într'o odăiță toată hrentuită²⁾, iar vara într'un cerdăcel din dos, începând de pe la Mai și sfârșind pe la Octombrie, când este vremea bună, cum ti acum. Așa m'am deprins. Răposatul Conta și Lambrior știau căsuța mea. Pompiliu, d-l Nica și mai ales bietul Eminescu de asemenea. În sfârșit Vinerea trecută în 18 spre 19 m'am culcat iarăși afară după obicei și pe la câte oare voi fi adormit nu știu, dar știu că am adormit gândindu-mă cu jale mare la societatea «Junimea» și ce mai este ea acum! la bietul Eminescu și ce mai este el acum! la Gheorghe Scheletii, Lambrior, Conta și unde sunt ei acum!... etc."

1) = Ulicioară.

2) = Stricăta.

II. Ion Creangă evocat de contemporani și urmași : Gr. I. Alexandrescu, Iacob Negruzzi, Gh. Panu, Artur Stavri, Th. D. Sperantia, Artur Gorovei, Mihail Sadoveanu.

Pentru fixarea figurii atât de interesante a lui Creangă vom da câte-va din paginile cele mai caracteristice ale contemporanilor sau urmașilor, care-l așează în mediul său obișnuit: în „bojdeuca” din strada Țicăului de sus, în școala din Păcurari, în cercul literar al „Junimii” sau în mijlocul locurilor și oamenilor zugrăviți în *Amin-tirile* sale.

1. Iată-l, de pildă, evocat de prietenul său Gr. I. Alexandrescu¹⁾:

...Când mi-aduc aminte de *dânsul*, parcă-l văd așa: nalt, gras, greoiu, cu fața rotundă, cu privirea limpede și isteasă, glumeț la vorbă; purta în cap o pălărie mare, cu un băț gros și ciotoros în mână, îmbrăcat veșnic cu straie de șeiac. El era cunoscut de toată lumea din Iași, era prietenul tuturor; popii, profesorii, magistrații, militarii, studenții îl cunoșteau tot așa de bine ca și negustorii, mahalagii și bătăușii de la alegeri.

Il vedeai pretutindeni: la congrese, în cercuri

1) O parte din *Amin-tirile* publicate în *Șezătoarea*, V și o alta din studiul pus în fruntea ediției I a *Poveștilor* din 1890.

literare, printre bătauși la alegeri, la părăzi și sărbători naționale, mai cu seamă la părăzi, fiind că acolo venia armata cu muzica și când vedea el cum defilează soldații, tunurile și cavaleria, cu steagurile care fusese la război, parcă i se lumina fața și se mișca pân la lacrimi. Când îl vedea stând de vorbă cu d-l Maiorescu, Conta, Lambrior, I. Negruzzi, Eminescu și alți oameni de seamă ai Iașului, în casă la d-nul Pogor, la întrunirile societății *Junimea*, unde se vorbea pe atunci literatură și știință, unde se frământau cele mai nouă idei politice, sociale și economice. Când îi vedea dând mâna și stând de vorbă cu țărani, cu mahalagii și negustorii, sau îl găseai bând o garafă, două de vin, infundat în Tatarăși la grădină la Perjoaea, la Kirilă, sau sus în dealu Galatei la Leagănu Fluturilor, sau de cele mai multe ori la Bolta rece, când cu Eminescu prietenul lui nedespărțit, când cu Buta, Damaschin și Corduneanu tovarășii lui de alegeri, căci el făcea și politice. La început făcea parte din *Fracțiunea liberă*, iar mai apoi a trecut la junimiști. Oamenii îi pusese mai multe porecle. Junimiștii îi ziceau *Popa Smântână*, și la moartea lui am găsit într-o ladă o păpușă în formă de popă cu potcap în cap, pe care era scris «popa smântână». La mahală îi ziceau *răspopitul Creangă*, bătaușii la alegeri îi ziceau *popa dracu*, și toată lumea făcea haz de dânsul, și când cineva avea vreo

nevoe, mai cu seamă din sărăcime, tot la dânsul alerga.

Odată întâlnindu-l pe părintele Gheorghe de la biserica Albă și întrebându-l cum mai merge cu sănătatea, el îi răspunde: «Ei, părinte, mare-i bunătatea lui Dumnezeu, vezi, la bătrânețe, îți ia din vederi, din auz, dar nu te lasă păgubaș, în schimb îți dă o tusă zdravănă, sau o durere de șale de prima întâi și te mulțumești și așa, numai să o târzi de azi pe mâne». — Altă dată întrebându-l noi, care ne duceam mai des pe la el (Beldiceanu, Gruber, A. Stavri și cu mine): «Ei, moșu Creangă, cum o mai hălăduiești din partea sănătății?» el ne răspunde zâmbind: «Bine, bine băeți, acum stupesc în barbă și trag plapoma cu dinții».

Când nu-l vedeam câteva zile prin târg, ne duceam la dânsul acasă: «bojdeica mea de casă, și de vară și de iarnă, și de zile bune și de zile rele», cum zicea el. — Acolo îl găseam îmbrăcat într'un halat lung, cu o scufie în cap, înconjurat de vreo douăsprezece mâțe, scriind, sau fiind bolnav, și când intram noi cu mare gălăgie și îngrămădindu-l cu întrebările, el ne răspundea câteodată: «d'apoi iar mi-a venit pârdașnica de boală, vezi așa-mi vine o ameteală la cap și parcă-mi iese fum pe nas. Altădată ne răspundea: «dă, ce să fac, iar m'a apucat hachițele de scris țărării de ale mele», și din vorbă în vorbă, și din șagă în șagă ajungeam câte odată la discuțiuni foarte de

scenă, și Creangă, când era serios, era elocvent și cu judecată dreaptă.

Altădată ne cetia din poveștile, sau amintirile lui, sau din poveștile lui pornografice, scrise cu atâta duh și haz, încât noi râdeam și-l ascultam cu drag ceasuri întregi. Când ieșeam de la dânsul, toți recunoșteam vasta lui inteligență și marele lui talent de observație și de povestitor; avea o colaborație atât de vie, sugestivă și naturală în descrierile lui, în cât cu toții eram curioși a ști cum procedează el când scrie, din care clasă de scriitori face parte, este un tip vizual, auditiv sau sensibil, cu alte cuvinte când scrie aude cece compune sau vede sau se impresionează, și atunci am însărcinat pe profesorul Gruber ca să-l studieze mai de aproape, căci profesorul Gruber era și el un distins observator și se ocupa pe atunci cu două chestii de psihologie experimentală foarte nouă și originale, anume: *audiția colorată* și *despre stil și gândire*, două studii, pe care le-a dat mai târziu la lumină și pentru care (audiția colorată) a fost felicitat de congresul de psihologie din Londra.

Mult timp profesorul Gruber se ducea singur pe la Creangă, îi observa manuscrisele, studia modul cum concepe, îl întreba asupra impresiunilor lui și după vre-o jumătate de an, într-o seară fiind cu toții întruniți acasă la Beldiceanu, unde se făceau adese întruniri literare, iată ce ne comunică Gruber: Creangă este un puternic

«Bojdeuca» lui Creangă după ediția din 1890—1892 ilustrată de Teodor Bucliu

tip sensual și auditiv; când scrie el e foarte emoționat; acum râde singur, acum îi vin lacrimile în ochi, face felurite mișcări involuntare, transpiră greoi ca și cum ar merge repede; când scrie parcă aude fraza că i-o repetă cineva la urechi, apoi șterge, scrie și iar șterge până ce fixează cuvintele și înțelesul frazei. La dânsul în casă se află o femeie cam în vârstă de vreo 35 ani, care-i caută de gospodărie și îl îngrijește; această femeie este plăcută la înfățișare, deșteaptă la vorbă și despre care se zicea că ar fi în relațiuni amoroase cu dânsul. După ce Creangă isprăvește de scris povestea, o citește acestei femei, și dacă dânsa râde și aprobă, atunci Creangă lasă la o parte povestea și după câțva timp o dă la tipărit.

Multe observații de folos i-a făcut această femeie, sau asupra cuvintelor întrebunțate, sau asupra stilului, multe din aceste povești au fost istorisite și împrăștiate în memoria lui Creangă de către această femeie din popor, deșteaptă și cuminte. Ea a fost, desigur, un puternic auxiliar al lui Creangă.

După moartea lui Creangă, noi cei aleși în comisiune: dl Xenopol, Gruber și cu mine ne am dus la casa lui și ne am rugat de acea femeie ca să ne pue la îndemână toate manuscrisele lui Creangă, pe care le-am găsit îngrămădite într'o cameră; am ridicat toate acele hârtii și, ducându-le acasă, le-am cetit cu mare greutate, fiind scrise cu plumbul pe șferturi de coale, pe coale întregi, pe

petici mărunte, numerotate, cu ștersături și trimeri, fraze răzlețite, idei disperate, proverbe, bucăți întregi neisprăvite, poezii, cuvinte scrise în șir în formă de dicționar, expresiuni curioase, fraze întregi șterse, în care erau cuvinte scrise apoi șterse, mutate din loc în loc, într'un cuvânt, o muncă gigantică, din care se mai păstra acum numai cele din urmă rămășițe...

...Când mi-aduc aminte de *dânsul*, o jale parcă mă cuprinde și îmi pare rău că s'a stins fără vreme.

Parcă-l aud cum îmi spunea înainte de a muri, așa uitându-se în sus și cu o căutătură inspirată: — «Hei, dacă oi mai trăi, am să fac eu și o piesă de teatru țărănească».

L-am întrebat de vreo câteva ori: «Ce faci, moș Creangă, cu piesa ceea?»

— «Stăi o leacă, măi băete, cu trenchea flenchea trei lei perechea, nu se face treabă în lumea asta», răspundea el, dus pe gânduri...

...„Uraaa!... moș Creangă, strigam noi cât ne lua gura, de răsuna toată valea ceea a plângerii.

— Da ce mai faci? Ce mai dregi? Te doriaș. Cum mergi cu sănătatea? îl imbulziam noi care dincotro cu întrebările.

Iar moș Creangă, în mijlocul a o mulțime de hârtii, note, caiete împrăștiute în toate părțile, imbrăcat în halatul lui cu dungi albastre, cu târâiți 1)

1) = Târliși.

în picioare, cu o prostire albă pusă patru în jurul gâtului pentru sudoare, gros și greoi precum era, când se vedea așa prins fără veste de noi, se înroșia la față și oarecum se rușina.

— Iracu¹⁾ de mine! m'ați găsit și dumneavoastră așa ca pe prost, ne răspundea el începând a râde, că tot prost is eu de-acasă dela mama din Humulești. Nu puteam să mă îmbrac și eu, vai de mine? Da, ian, mă rog, poftiți în casă coalea. Să vă aducă niște apușoară rece. Ruxandăă-i? Ruxandăă-i! ian dă fugulița și adă apă rece. Poftiți, mă rog, în casă.

— Da las', moș Creangă, că stăm bine și 'n cerdac, răspundeam noi cu toții într'un glas.

— În cerdac? D'apoi ce să vedeți de acoloa? Dealul Ciricului îi chel ca și în palmă la bunicul.

— Da cu sănătatea cum mergi, moș Creangă?

— Mulțămesc tot mai bine: stupesc în barbă și trag oghealul²⁾ cu dinții.

Și așa o duceam la dânsul tot într'un răs și veselie. Și, Doamne, multe ne mai spunea moș Creangă!

— Când eram diacon, ne istorisia el, m'am dus și eu odată la teatru, la Cristof Columb. Mitropolitul m-a oprit dela slujbă și atunci m'am dus a doua oară. M'a oprit să mă duc la biserică, dar la teatru ba.

1) = Săracul.

2) = Plapoma.

— Haideți în Târgușor, ne sfătuim noi cu Eminescu într'o zi, la unul Țâru. Acolo erau vișine bune. Ne-am dus și ne-a făcut o friptură de porc într'un hârb de ceaun, ne-a adus câte-o garafă două de vin și numai iată că și vine un dascăl dela Ziua Crucii, căruia îi era bolnav un copil, și se plânge la noi că nu știe ce să-i facă. Eminescu îi scrie o scrisorică și-l trimite la doctorul Tausig. Tausig cum a văzut copilului, a înțeles că tatăl copilului e dascăl și copilului, mâncând lacom la colaci, i s'au lipit mațele și de aceea era bolnav. Patru copii îi murise dascălului din pricina colacilor.

Când mai mântuiam din vorbă, ne aninam de mâtele lui moș Creangă, căci Creangă avea unsprezece mâți ce stăteau veșnic pe lângă dânsul.

— Da pe asta cum o chiamă, moș Creangă?

— Țița.

— Da pe astăaltă?

— Șița, pe acea Florica, pe cealaltă Frusica, pe motanul acela Țâcă, pe celalt Suru, el săracu sare pe clampa ușei și o deschide deodată, pe celalt Ghiță și așa până la unsprezece mâți.

Altădată, când ne duceam la dânsul, ne întâmpina cu aceste vorbe:

— Apoi din văile ieste mi-i rușine, dacă m'a vedea un om. Cine știe ce-a zice, a zice că sunt beat sau cine știe ce.

Creangă suferia de epilepsie, boală pe care o

avusese și mama lui timp de zece ani, dar de care se vindecase. Adeseori ne spunea el:

— Dela *Harap Alb* ¹⁾ douăsprezece zile nu am ieșit din bojdeuca asta: a venit împăratul rusesc, și atunci mi-a venit un fum pe nas.

De atunci boala se întăria pe zi ce mergea și acum, în cele din urmă, atacurile de epilepsie îi veniau de câte de două, de trei ori pe zi, dar Creangă nu se descuraja, era tot vesel și guraliv, însă acum când îți povestea ceva, par'că era mai întunecat la minte și mai stins la vorbă. Câteodată zicea el singur:

— De-acu nu-i mult pân' departe.

Ochii lui nu mai străluceau ca altădată; parcă era obosit, o gălbeneală îi acoperise fața, o strălucire îi stăpâna trupul. Din zi în zi atacurile se îndesau, din zi în zi se pierdea mai tare, până în ziua de 31 Decembrie 1889, când un atac puternic îi rupse pentru vecie firul vieții și târziu în țărâna rece pe cel mai mare prozator român, pe cel mai temeinic prieten, pe cel mai curat și neprihănit român.

Cine ar fi în stare azi să poată încheia în câteva rânduri atâta poezie, atâta spirit, atâta originalitate, cât avea Creangă?

Născut din popor, trăitor la țară, deprins în obiceiurile și datinele țaranului, din fire isteț și mucalit, numai el a fost în stare să înțâlnească

1) Pe când scria povestea lui *Harap Alb*.

pentru vecie icoana țaranului, sfătos și glumeț, când poetic și plin de jale în povestirea întâmplărilor din viața lui, când hazliu și luător în râs pentru tot ce era târgoveț.

Când ne-am despărțit de dânsul pentru cea din urmă oară, ne-a petrecut până la porțiță cu cuvintele acestea:

— Cu bine și cu sănătate, și de acum într'o mie de ani bejănie''.

2. Iată-l evocat de d. Iacob Negruzzi în sânul „*Junimii*” ¹⁾:

...«Ion Creangă, fiul răzeșului din Humulești, țaran necioplit din creștet până în talpă, gros și gras, nepieptănat și îmbrăcat prost, era tocmai contrariul lui Naum, și a trebuit o societate ca *Junimea* și un interes comun pentru literatură ca să poată apropia pe acești doi bărbați atât de deosebiți. După cum o spune singur în amintirile sale, Creangă, făcându-se popă, ținea cu drag la diaconia lui. Liberal în ideile sale politice, el se dăduse cu adversarii noștri din Iași care compuneau așa zisa „*Fracțiune liberă și independentă*”. Deși fusese la școala Trei-Erarhi școlarul lui Maiorescu și recunoștea acestuia mari calități didactice, ca fracționist el nu ne putea suferi, în-

1) *Amintiri din „Junimea”*, p. 209.

chipuindu-și că noi voim să vindem țara nemților și „jidaniilor”. Eu am vorbit cu Creangă pentru întâia oară la o alegere în sala Primăriei din Iași. Eram candidat la deputăție și discutam în dreapta și în stânga cu alegătorii, stăruind să mă voteze, când văd pe un institutor numit Urziceanu în vorbă cu un popă. Acest Urziceanu venise odată la mine și mă rugase — deși nu-l cunoșteam — să-l apăr ca avocat într'un proces corecțional, *din pură colegialitate*, fiindcă amândoi eram învățători. Eu, plin de bunăvoință, i-am și luat apărarea, cu deplin succes, obținând achitarea lui. Acum socoteam că drept răsplată puteam spera cu siguranță în votul lui Urziceanu. Mă apropii deci de dânsul, ti aduc aminte îndatorirea ce i-am făcut și îl rog să mă voteze. Însă în locul lui Urziceanu, care sta confus și rușinat, văd că popa îmi răspunde cu isteție în modul următor: „N'are a face una cu alta, Domnule Negruzzi, d'ea i-ai făcut un serviciu privat și aci e vorba de trebi publice. Bate Dumneata la alte uși, noi oamenii cei mici, votăm pe-ai noștri”. „Să știi părinte” i-am răspuns eu mândru, „că nu cer nici astăzi, și n'am să cer în veci votul Sfinției tale! Dar are să vie o zi, când singur ai să mă votezi fără stăruința mea”. — „Să așteptăm vremurile acele”, îmi replică preotul cu ironie!

...Și, în adevăr, vremile acele au venit! — Cât de des, fără a-i zice vre-o vorbă, Creangă nu numai a votat cu mine mai târziu, dar încă mă

lăuda în discursurile ce ținea la întruniri publice și alerga prin mahalale făcând o activă propagandă pentru mine printre alegători! — Creangă era totdeauna un orator iubit în adunări populare, și eu la dânsul m'am gândit când am creiat pe părintele „Smântână” în o copie de pe natură intitulată „Electorale”. Răspopit de Mitropolitul Calinic din cauză că fără voia arhiepiscopală purta pălărie în loc de potcap, Creangă ajunsese într'o vreme așa de sărac încât nu avea cu ce trăi. În această situație el se duse la Generalul Tell, pe atunci ministru de Culte și Instrucție publică, și-l rugă să-l numească institutor. „Ce, pe un răsopă, să-l fac eu dascăl! strigă Tell, fugi din ochii mei, că mă îmbolnăvesc!”¹⁾ Desperat, Creangă se adresă către fracționiști, prietenii săi politici cu rugămintea să facă ceva pentru dânsul, dar nimeni nu mișcă măcar din deget. Norocul său făcu însă că Maiorescu înlocui atunci pe Tell la minister. El știind că Creangă e un bărbat inteligent, ti găsi îndată o catedră la o școală primară din Iași. Fapta lui Maiorescu apropie pe Creangă de *Junimea* și dela o vreme el stăruie pe lângă câțiva membri ai Societății, în special pe lângă Eminescu, ca să-l introducă printre noi.

Eminescu veni cu el într'o Sâmbătă seara la mine acasă, dar la intrarea lor în *Junimea* un zîmbet

1) După cum am văzut mai sus lucrul nu e tocmai așa.

a sburat pe buzele tuturor. Și Creangă și Eminescu erau roși la față, aveau ochii turburi și râdeau liniștit cu fericirea omului beat, ei veneau împreună direct dela Borta Rece, o cârciumă vestită pentru vin vechiu de Cotnar. Intrarea aceasta în *Junimea* i-a fost spre bine lui Creangă! Tot ce s'a cetit și discutat în acea seară el le-a auzit mult mai frumoase prin perdeaua beției, a visat de ele noaptea și a doua zi dimineața s'a deșteptat Junimist infocat, precum a și rămăs până la moarte.

Ce fericită achiziție pentru societatea noastră acea figură țărănească și primitivă a lui Creangă! Tobă de anecdote, el avea totdeauna câte una disponibilă, fiind mai ales cele „corosive” specialitatea sa, spre marele haz al lui Pogor, al lui Lambrior, ba se poate zice — afară de Naum — al tuturor *Junimiștilor*. Când râdea Creangă, ce hohot puternic, plin, sonor, din toată inima, care făcea să se cutremure pereții! Singur râsul lui înveselia societatea fără alte comentarii! Și când aducea în *Junimea* câte o poveste sau novelă, și mai târziu câte un capitol din *Amintirile* sale, cu câtă plăcere și haz ascultam sănătoasele produceri ale acestui talent primitiv și necioplit! Din nenorocire, el n'a sfârșit amintirile sale! Creangă s'a pus în salce la o babă din mahalaua Păcurari și, când a ieșit de acolo după șase săptămâni, n'a mai putut redobândi sănătatea. Un leșin l'a apucat odată în clasă, pe când da lecție școlarilor și vreo două ceasuri a fost crezut mort.

După o lungă cură Creangă a scăpat, dar el nu și-a mai putut recâștiga puterile pierdute până la moartea lui, urmată în 31 Decembrie 1889.

Prieten intim cu Eminescu, Creangă plângea în zilele sale de sănătate nebunia poetului și Eminescu în momentele lucide vărsa lacrimi după moartea povestitorului popular“.

3. Iată cum ni-l zugrăvește și Gh. Panu în sânul aceluiaș cerc literar al *Junimii*¹⁾ :

...«Când venia Creangă la *Junimea* — el nu venia regulat — toată lumea îl întreba :

— Creangă, ce ne-ai adus pentru astă seară?

— N'am adus nimic, dar dacă voiți să vă spun o anecdotă.

Imediat toată lumea tăcea și atunci Creangă istorisia întâmplarea vre-unui țigan, vre-o năzdrăvănie de a lui moș *Nichifor coțcariul*, sau altceva, toate acestea luate din popor și reproduse aproape textual, cum le auzise dela povestitorii țărani.

De multe ori îl întrebam :

— D-le Creangă, cum se face că le ții așa de bine minte și te servești cu expresii aidioma populare?

— Apoi cum să nu le știu pe de rost, dacă dela

1) Gh. Panu, *Amintiri dela „Junimea” din Iași*, 1910, v. II, p. 96 și următoarele.

cinci ani, de când am început a înțelege, până când am venit la seminar, în fiecare seară aproape, am auzit de sute de ori poveștile, pe care vi le povestesc și eu. De câte ori n'am stat nopți întregi ca să ascult pe moș Ion sau pe lelea Catinca, povestindu-mi povestea lui Făt-Frumos și a Ileanei Consânzenei. Iarna, în nopțile lungi, țăranul se culcă de vreme, dar nu adoarme îndată. La lumina opaițului, povestitorii satului spun tot felul de prujituri, iar eu culcat pe cuptor, ascultam cu amândouă urechile și simțeam atât de mult interes și așa de mare emoție, în cât după ce povestitorul înceta, eu nu puteam să adorm încă ceasuri întregi.

Evident că Creangă era un povestitor fermecător, dar ceea ce noi iubeam într'insul erau poveștile poporului, era intonația și expresia țăranului, era spiritul popular, felul de glume, de decimilituri și prujituri.

La *Junimea*, spiritele absolut desfăcute de literatură populară, cum era de exemplu d. Pogor, nu iubiau poveștile lui Creangă, numai amatorii de literatură populară din preocupății, fie naționaliste, fie estetice, gustau genul lui Creangă.

Erau membri ca Lambrior, care își făcuse copilăria la țară, care aproape plângea la poveștile duioase ale lui Creangă, și care cuprins de accesuri de iubire națională striga :

— Asta-i adevărata literatură, ce tot îmi umbrați cu poezii nemțești sau cu combinații de a pantalonarilor dela oraș?

Noi râdeam, căci luam asemenea apostrofări drept omagiu adus literaturii populare.

Evident că asemenea lucruri conțineau vădite exagerații. Poveștile populare au fost câtva timp un fel de sport, ele au fost la modă și mi-aduc aminte că, grație cultului care s'a profesat câtva timp la *Junimea*, Creangă a fost poftit la vre-o două case de bună societate, ca să citească povești sau să istorisească anecdote.

Dar asemenea încercări n'au reușit; bietul Creangă era nevoit să suprime tocmai părțile piceante, așa că poveștile lui și mai cu seamă anecdotele pierdeau din savoarea lor.

...S'a făcut mare vâlvă în jurul numelui lui Creangă, este o exagerație și o confuziune chiar. Cum că Creangă era un om inteligent și un scriitor original, asta nu mai rămâne îndoială, însă aceste laude Creangă nu le merită personal ca povestitor ci ca scriitor al amintirilor lui, în care se vede, în adevăr, personalitatea lui.

Meritul lui Creangă ca culegător de povești se mărginește în aceia de a fi reprodus aproape textual poveștile populare.

Așa eu, când eram copil, am auzit dela soldați (tatăl meu era militar) și dela servitoare, unii și altele dela țară, un număr oarecare de povești. A trecut după aceea ani, și când am citit povestea „*Capra cu trei iezi*“, scrisă de Creangă, am rămas entuziasmat.

— Așa este, am exclamat, așa e întocmai cum am auzit-o când eram copil.

In adevăr, citind povestea, „*Capra cu trei iezi*“, toate suvenirile memoriei locale mi s'au deșteptat. Am văzut că cuvânt cu cuvânt, Creangă a reprodus povestea așa cum o auzisem de atâtea și de atâtea ori.

Căci toată lumea știe că literatura populară cu privire la povești nu este de loc vastă. Avem un număr de 20 sau 30 de povești clasice cu variantele lor; vorbesc de poveștile, în adevăr, bazate pe o imaginație plină de poezie fantastică. Repertoriul, ca să zic așa, fiind restrâns, un povestitor este silit a se repeta, de aceea eu în copilărie am auzit de zeci și de zeci de ori „*Capra cu trei iezi*“, „*Ileana Cosânzeana*“, „*Făt-frumos*“, și ceea ce e caracteristic la ascultătorii naivi dela țară sau la copii, e că ei nu se satură niciodată de a auzi aceeași poveste, ba, din contra, când povestitorul voește să spună una nouă, copiii strigă ca să le mai spună încă odată poveștile deja auzite și apoi încă odată și iar odată. E curios acest fenomen psihologic. S'ar părea că copiii își formează oare cum noțiunea frumosului, concepțiunea supra-naturalului și intriga povestii în niște imagini anume definite, peste care apoi nu voesc a mai trece, formându-și astfel un ideal, care le mulțumește spiritul și ne mai voind să se aventureze cu mica lor fantazie în alte domenii necunoscute, ori cât ar fi ele de atrăgătoare și de frumoase...

...Iată de ce poveștile se rețin și iată de ce eu citind povestea „*Capra cu trei iezi*“, mi-am adus perfect aminte aproape cuvânt cu cuvânt de toate și am constatat că Creangă era un admirabil reproducător, aproape textual.

In adevăr, cum am zis, repertoriul literaturii de povești fiind restrâns, povestitorul este silit să se repete. De altă parte, auditorul naiv și doritor de aceleași emoții și el cere cu insistență repetarea. De aici urmează că povestitorii de profesiune — căci este o profesiune la țară povestea — spun o poveste de sute și sute de ori, așa că ajung ca ea să se cristalizeze până în cele mai mici detalii în mintea lor, în cât pot de zece ori în șir să povestească identic aceeași poveste; ea rămâne în memoria lor ca și cum ar fi scrisă pe hârtie. Dacă ei inventează vre'o variantă, acea variantă și ea devine clasică, și ea ia o formă stereotipă.

Numai așa se explică cum poveștile, fără să fie tipărite, se transmit aproape intacte din om în om. Numai așa se explică existența la țară a povestitorilor de profesie, numai așa înțelegi cum povestitori deosebiți narează aproape identic aceeași poveste; numai așa se face că eu, care am auzit „*Capra cu trei iezi*“ dela țărani de pe malul Prutului, am găsit-o identică, scrisă de Creangă din munții Neamțului.

In urma acestora, cred că fiecare poate să vadă ce calități se cer unui reproducător de povești populare».

4. Iată-l evocat de poetul Artur Stavri tot în sânul unui cerc literar¹⁾:

...«E de pe când eram și eu mai tânăr, — și oamenii par'că erau mai buni.

Or fi mai bine de zece ani de atunci. Trăiam în Iași, — și ne hotărâserăm câțiva să ne întâlnim, odată sau de două ori pe săptămână, ca să ne mai vorbim și să ne mai citim de-ale noastre.

Era printre noi Ion Creangă, neîntrecutul povestitor, bunul și glumețul Ion Creangă, erau N. Beldiceanu, Eduard Gruber, Grigore Alexandrescu, Artur Gorovei, Anghel, tineri plini de iluzii și de viitor, — vremea ni-a dovedit însă că am avut mai multe iluzii decât viitor — tineri cu dorul de muncă, cu dragoste și cu inima deschisă unul față de celălalt.

Și azi din noi toți câți am mai rămas? — Trei sunt morți, trei au ajuns judecători, — și eu? — eu nu mai știu singur ce sunt. Tot cei trei, de'ntâi, se vede, au fost mai cu noroc.

Ne întâlneam, zic, odată sau de două ori pe săptămână la Creangă, la Beldiceanu ori la mine.

Era adevărată sărbătoare când ne duceam în Țicăul-de-sus, la Creangă. Vara îl găseam, de obicei, în cerdacul ce dădea spre dealul Ciricului. Jos pe o saltea îl vedeam pe Creangă, cu pielea goală în halat, cu un șervet așezat pe după gât

1) Șezătoarea, V. p. 199.

ca să se șteargă de nădușală, lângă el cu o lopățică lungă crestată la vârf ca să se scarpine pe spate, îl găseam pe Creangă totdeauna vesel, totdeauna gata să ne mai spue de-ale lui. Și, când ne duceam la dânsul, nici vorbă nu era c'o să poți pleca până seara târziu.

Imi aduc aminte de o seară petrecută prin Noiembrie 1888.

Se hotărâseră prietenii să vie la mine. Locuiam pe atunci în Sărărie într'o cameră mică dela al doilea cat. Veniseră toți, veniseră și câțiva mai streini de noi, — și cel din urmă sosit a fost Creangă.

I-am cunoscut glasul și i-am deschis ușa mare. Moș Ion, cum îi ziceam noi, îmi întinde mâna din antret și-mi zice să-l trag în casă, că singur n'are nădejde să poată trece prin ușa prea mică pentru circumferința lui.

În casă ne așezarăm, care pe ce-am putut, și vorba și gluma nu se mai isprăviau.

Unul din cei noi veniți — nu-i spun numele, azi gazetar în București — ne amenință cu citirea unei poezii. O fi frica, o fi curiozitatea, nu știu, dar am ascultat-o cu toții în cea mai mare liniște. Până aci toate bune, dar vezi că liniștea s'a prelungit cam prea mult și după citirea bucății.

— Ei, cum vă pare? întrebă autorul.

Noi... smeriți, cu ochii în jos, tăcem.

— Cum ți se pare, domnule Creangă? repetă autorul.

— «Bună. foarte bună : un sfârâiac», răspuse Creangă cu glasul liniștit.

— Ce-i sfârâiacul, moș Ioane ? întrebăm cu toții deodată.

— «Uite ce-i, încep Creangă. Zice că odată un țigan, un fierar, trecând printr'un sat, striga cântil lua gura : — Potcovar, potcovar, meșter potcovar !

Un român auzindu-l strigând așa, se'ndreaptă spre țigan cu o bucată de fier în mână.

— Bună ziua.

— Mulțumim dumitale.

— Mă, meștere, știi tu să faci potcoave, mă ?

— Cum să nu știu !

— Cât să-ți dau, mă, să-mi faci din fierul ăsta patru potcoave ?

— «Atât !» Și s'au înțeles din preț.

Țiganul își așează jos foile, aprinde cărbunii, potriveste nicovala și vără fierul în foc.

Când fierul s'a 'nroșit, îl pune pe nicovală și dă-i cu ciocanul de săriau cât colo stele aprinse, — și iar îl pune în foc, și iar îl bate, — și cu cât îl înroșia și-l bătea mai mult cu-atâta subția fierul tot mai tare.

Pe țigan îl treceau toate nădușelile și nu era chip să nemerească potcoavele.

Intr'un târziu fierul se subțiasse atât, că, nici nu mai era de unde să iasă potcoave.

— Măi românico, zise țiganul, știi una ? — Potcoave nu-ți pot face, dar dacă vrei, din fierul ăsta, să-ți fac un sfârâiac.

Românul plictisit :

— Da fă-mi și un sfârâiac, mă țigane, numai să scap odată de tine.

Atunci țiganul, vesel, vără din nou fierul în foc, suflă cât poate din foi, suflă de flueră focul, și când l'a scos, fierul era alb ca argintul, — și țiganul grăbit îl băgă în copaia cu apă ce era lângă dânsul :

— Sfâââr, făcu apa din copae.

— Uite, mă române, gata sfârâiacul.

Asta-i sfârâiacul, zise Creangă șiret. Așa-i și poezia ta.

Și isprăvind se urcă în fundul patului : iar no ne-am prăpădit de răs».

4. Asupra raporturilor dintre Creangă și Maiorescu, a numirii lui ca institutor, a răspoirii, eliminării din învățământ și numirii lui din nou, — reproducem următoarele „amintiri“ ale d-lui Th. D. Sperantia ¹⁾ :

...«Incep s'aud prin târg, îmi povestia Creangă, că d. Maiorescu a deschis *preparandă* la Trei Sfetitele, face lecții de *pedagogie*, vorbește frumos și se duce de ascultă mulțime de lume, boeri și cucoane și cine vrea. Ian să mă duc și eu. Mă duc. Adevărat, era mulțime de lume, toată boe-

1) Th. D. Sperantia, *Amintiri despre Ion Creangă*, ed. *Viteji rom.*

rimea. D. Maiorescu vorbia. Vorbia frumos, foarte deslușit, dar eu nu prea înțelegeam. Dar, văzând că vine lume multă, nu m'am lăsat nici eu, m'am dus înainte. Dela o vreme am început a înțelege și am urmat așa până vara, la vacanța, cea mare. Pe urmă, toamna m'am dus iară, a început și d. Maiorescu să mă cunoască și eu, născut în zodia porcului, am început să îndrănesc să-i vorbesc și eu, până ce într'o zi l-am întrebat dacă nu m'aș putea face și eu institutor. Mi-a răspuns că crede că da. Mi-a făgăduit că va vorbi d-lui, și într'o zi când mă vede la lecție la Trei-Sfetitele îmi dă o hârtie. Era decretul de institutor. M'am dus să-i mulțumesc, dar de rușine n'am putut spune nici o vorbă, ci i-am luat mâna să i-o sărut. El mi-a apucat mâna, mi-a strâns-o și mi-a zis: Las, du-te și fă școală cu copiii, dar vezi să-i faci să te iubească: «să fii drept cu dânșii».

Și așa s'a făcut Creangă institutor...

...«Intr'o bună zi, se anunță că la teatru se joacă o piesă istorică, de pildă, o piesă, de care toată lumea vorbește cu laude. Creangă pune pe cap o pălărie sau o căciulă și se duce și el la teatru.

S'a dus, mi se pare, la galerie sau în fundul unei loje. Ori unde a stat însă, tot s'a auzit la Mitropolie. Iar după ce s'a auzit la Mitropolie a auzit și el vestea că Mitropolitul are gând să-i taie barba și să-i ia potcapul.

— Eu atunci — îmi spunea într'un rând

Creangă — eu atunci zic: «De cât să-mi tae ei barba, mai bine mi-o taiu eu și mi-o fac cum mi-o plăcea, iar potcapul îl dau să clocească găinele în el».

Așa s'a întâmplat răspopirea lui Creangă: s'a făcut repede, fără nici o gălăgie, fără să-l vadă Mitropolitul pe el, nici el pe Mitropolit.

Mitropolitul nu știu dacă rămâne mulțumit ori ba: Creangă fu însă foarte mulțumit. Mulțumit pentrucă a scăpat de grija sau, mai bine zis, de frica Mitropoliei, mulțumit pentrucă a ajuns om liber, stăpân pe dânsul să facă ce o vrea, să se ducă unde i-o plăcea și, mai ales, să nu mai fie sub ascultarea preoților dela biserică unde servia și cu care se găsia mereu în neînțelegeri.

Lucrul însă mai avea și altă față: răspopirea sdruncinase institutoria.

Intr'o zi Creangă se pomenește cu un ordin, prin care autoritatea superioară școlară vrea să-l îndepărteze din învățământ: un răspopit nu poate fi un model de conduită morală, un răspopit, deci, nu mai poate fi institutor.

Bucuria lui Creangă se schimbă în necaz, în durere chiar. Se pune întrebarea și ce va face el de aci înainte, dar se pune și altă întrebare, mai interesantă: cum să scape de râsul și de gura lumii? Cum să mai scoată capul — între oameni, mai ales acuma când își căpătase atâția cunoscuți? Au fost pe lumea asta multe nenorociri, au fost domnitori, au fost regi, au fost împărați

care și-au pierdut tronul; nu știu dacă a fost vreunul care s'a simțit mai nenorocit de cât Creangă!

— Am stat o zi și-o noapte — îmi spunea el — am stat cu coatele pe genunchi și cu tâmplele în mâni și nu mă uitam la nimeni și la nimic, și nu vream să aud nici să văz pe nimeni. Și îmi svâcneau tâmplele și mă durea capul, de credeam c'o să plesnească. Stăteam și nu mă puteam gândi la nimic, când de-odată aud că a venit și mă cată cineva.

— Ce e?

— Un om cu o scrisoare.

Scrisoarea dela d. Titu Maiorescu. Mă chiamă să mă duc numai decât la el.

Mă chiamă! Mi-e rușine, nu mă duc. Ne-greșit vrea să mă certe. A stărui de m'a făcut institutor și eu... Nu, nu mă duc! Cu ce obraz să mă arăt înaintea lui? Trimit veste omului să spună că sunt bolnav și nu mă pot duce.

Nu mă duc și rămân și mai amărît.

Am fost suferit cât am stat prin școală, am fost mâncat la bătaie de cele cu năbădăi, dar am tăcut și am răbdat, căci și Christos a răbdat. Am răbdat cum răbzi când n'ai ce face: răbzi să te ploae când n'ai unde să te adăpostești. Nu-ți place, dar n'ai ce face, și nu ți-e rușine, pentru că nu-i din vina ta, cum n'ar fi din vina ta dacă un câne s'ar repezi de pe drum și te-ar mușca,

un bețiv de pe stradă te-ar injura, ori ar arunca în tine cu noroiu.

Aice însă îmi era rușine, căci din pricina mea se întâmplase. Eu eram vinovatul.

Nu mă duc.

...Nu se duce Creangă la Maiorescu, șade cu scrisoarea lui Maiorescu dinainte și se uită la ea.

De când a primit scrisoarea însă parcă s'a mai deșteptat din toropeala în care căzuse: dar mintea încă nu i s'a luminat destul.

Se uită la scrisoarea lui Maiorescu ca la ceva viu, ca la un copil, de pildă, un copil drăguț care a venit la tine să-i dai ceva și tu n'ai ce să-i dai. Simte pentru dânsa un fel de milă, de regret că n'a nimerit la vreme bună. Apoi întorcând gândurile asupra vremilor trecute, începe a se întreba adică de ce și-a lăsat el Humuleștii lui, satul lui de naștere, tovarășii lui de copilărie cu care se înțelegea și se împăca și în mijlocul cărorora ar fi putut trăi fericit, fără să fi fost nevoit a suferi înjosirile câte le-a îndurat prin școală și în slujba bisericii, fără să fi ajuns să fugă de lume și de vederea oamenilor, ca un al doilea Cain?

Incepe a se gândi, dacă n'ar fi bine să se întoarcă în satul lui. O să găsească el acolo o bucată de pâine și un adăpost, fără să aibă a da seamă nimănui.

În timp ce gândurile încep a se mai înviora,

iată că se aude oprindu-se o trăsură la poartă. Ascultă ce e. S'aude vorbă :

— E bolnav tare? Voi să-l văd.

Ii d-nul Maiorescu, zice Creangă, și se repede afară.

— De ce ai ieșit, dacă nu ești bine?

— Nu... că... nu... că..., răspunde Creangă, încurcând vorba.

— Ei, nu voi să te țin mult, vorbește Maiorescu. Am auzit ce s'a întâmplat și voi să-ți spun să nu-ți faci inimă rea. Totul se va îndrepta.

Și s'a îndreptat. Creangă a fost pus la loc, la școală.

De atunci, pentru Ion Creangă, Titu Maiorescu a rămas nu cel mai mare și mai bun om de pe pământ, ci un fel de sfânt făcător de minuni, un fel de Dumnezeu».

5. Pentru ultimii ani ai vieții lui Creangă, reproducem această pagină de „amintiri“ a d-lui Artur Gorovei ¹⁾.

...«In anul 1882 eram încă elev în liceul din Iași. Pe atunci se înjghebase în țară un fel de asociație contra evreilor, asociație, care-și propunea să se

1) *Șezătoarea*, V, p. 191.

adune, în fiecare an, în congres. Primul și ultimul congres antisemit s'a ținut atunci în Iași.

Eram și eu unul din acei care căscau gura în sala fostului teatru național, unde se țineau discursuri de tot soiul și se trâmbița, pe toate tonurile, că scăparea României e numai în scăparea de «jidani».

Parcă văd și acuma pe Matei Gane, cu ochelarii pe vârful nasului, cetind ceva pe niște hârtiuți, în desperarea întregii sale, care aștepta, cu o nespusă nerăbdare, să se isprăvească odată acele nenumărate foi, ce defilau de atâtea ceasuri pe dinaintea ochelariilor neobos tului orator-cetitor. Se înțelege că nimeni nu asculta pe orator și or câtă bunăvoință ai fi avut să furi măcar un cuvânt din cele care, după mișcarea buzelor, părea că le rostește, era cu neputință. Toată lumea se primbla printre staluri, iar pe scenă, unde era biuroul congresului, se juca un adevărat cadril.

Printre persoanele de pe scenă, acel care mi-a atras mai mult atenția era un domn bine făcut, cu o față roșcovană și veșnic zimbitoare, părea foarte hazliu și îmbrăcămintea lui, deosebită de a celorlalți, îi dădea un aer original.

Acesta era Ion Creangă.

Îl cunoșteam din poveștile lui, pe care le cetiam, pe sub bancă, în clasul de grecească, criticând pe editorii *Convorbirilor* din pricina formatului acestei reviste, nepotrivit pentru cetirea în asemenea împrejurări.

Congresiștii plecau cu alaiu din Iași. La gară se adunase multă lume. În restaurantul clasei a treia, înaintea teighelei plină cu pahare de bere, sta Creangă, cu pălăria lui cea mare pe cap, întovărașit de câțiva prieteni. — Ca să-l pot vedea mai de aproape, m-am alăturat lângă cercul acela așa de vesel. Creangă s'a uitat zimbând la mine, a luat un pahar cu bere de pe teighea, și mi l-a întins, zicându-mi, ca și cum m-ar fi cunoscut de când lumea :

— Trage-i și tu, bre!

Astfel m'am întâlnit, pentru întâia dată, cu Creangă.

Peste câțiva ani, în 1888, mai mulți tineri am alcătuit în Iași un mic cerc literar. Intrunirile noastre le făceam la N. Beldiceanu.

În cercul nostru s'a dat ideea să înduplecăm pe Creangă să vie între noi.

Uitat de amicii lui în *bojdeuca* din strada Țicăului. Creangă a primit cu mulțămire propunerea, și pentru noi a fost o adevărată sărbătoare, când l'am văzut în mijlocul nostru, așezat pe canapeaua prea *igritie* pentru un corp așa de respectabil.

Rușinos, precum era, și-a scos cu greu, din buzunar foile unsuroase, pe care ni-a cetit, precum știa Creangă să cetiască, «*Amintirea a patra*».

N'am să uit niciodată entuziasmul ce a domnit în noaptea aceea între noi, și mulțumirea ce ne stăpâna, când vedeam că Creangă se simte între ai lui.

De atunci am legat prietenie cu *moș Creangă*, și am fos unul din acei care am stat mai mult în contact cu dânsul.

În căsuța lui ascunsă în fundul ogrăzii, erai bine primit ori și când te-ai fi dus. De multe ori găseam în societatea lui liniștea sufletească de care aveam nevoie, modestia omului și traiului său, făceau să-mi pară inutilități multe trebuinți, a căroră lipsă o simțeam așa de adese ori.

Creangă era totdeauna cu inima deschisă, el nu avea taine pentru prieteni. Din viața lui mi-a povestit multe, din care puține *pot* să le spun acuma.

Creangă a fost unul din prietenii buni ai lui Eminescu și prietenia lor se începuse de prin 1866—67¹⁾.

Pe atunci Creangă, împreună cu alți institutori din Iași, tipăria *Abecedarul*, pe care-l luase în editură «Societatea pentru învățătura poporului român». Venind într'o zi dela tipografie, Creangă s'a abătut pe la d. Bodnărescu, care înlocuia pe D. Maiorescu, ca director, la școala normală dela Trei-Erarchi. Acolo a făcut cunoștință cu Eminescu.

Din una, alta, a venit vorba și despre *Junimea*. Creangă, care făcea parte din *Fracțiunea liberă și independentă*, era contra *Junimii*, unde fusese poreclit *Popa Smântână*, și i se pusese în soco-

1) Inexact. A început în 1874.

teală un discurs, în care ar fi zis: «În țara asta n'ar fi rău dacă ar fi bine». — Afară de aceasta, o mică chestiune personală îl îndepărta de această societate.

Creangă, în colaborare cu alții, făcuse o «*Carte de cetire*» și-i trebuia aprobarea Ministerului. Ministru de Instrucție era Tell, și unul din coautorii cărții, știind că D. Iacob Negruzzi are trecere la București, l-a rugat să stăruiască pentru aprobare. D. Negruzzi — imi spunea Creangă — i-a răspuns că s'ar aproba cartea, dacă n'ar figura numele lui Creangă pe copertă. Creangă a propus să-i scoată numele, dar tovarășii au refuzat și cartea s'a aprobat după avizul unei comisiuni.

Toate aceste împrejurări îl făceau pe Creangă — imi spunea el — să nu fie prietenul *Junimii*, totuși prietenia ce o întemeiasă cu Eminescu, dragostea lui pentru literatură și admirația lui pentru d-l Maiorescu, îi îndreptau pașii spre această societate, a cărei lozincă era: «întră cine vrea, rămâne cine poate».

Eminescu și Bodnărescu au introdus pe Creangă la *Junimea*, unde a putut să rămâne.

De câte ori se lua vorba despre Eminescu, ochii lui Creangă se umpleau de lacrimi. — În dosul casei, moș Creangă avea un cerdac lat, acoperit cu streșină. Acolo imi spunea el, ședea Eminescu zile întregi, tolănit pe o saltea, cu ochii pironiți pe dealul Cîrului. Acolo a scris el *Doina*.

În acest cerdac și-a găsit de multe ori adăpost

și Agura, care mai pe urmă a ajuns Ministru în Bulgaria. Dela Agura i-a rămas lui Creangă un dulap, pe care-l mai păstra încă.

Creangă era bun de chef. Imi povestea el despre multe chefuri ce a făcut cu Eminescu în Târgușor, la Țâru, unde mâncau friptură de porc cu usturoiu în hârb de ceaun, sau la celebra crâșmă Bolta-rece.

Pentru a-mi da o notă caracteristică despre firea lui Eminescu, Creangă mi-a istorisit că, pe când acesta se afla încă la studii, în străinătate, D. Maiorescu i-ar fi scris să se grăbească și să vie în țară, ca să-i dea un loc la Universitate. Eminescu i-ar fi răspuns că el nu învață pentru *țidule*, ci pentru ca să știe, iar D. Maiorescu ar fi strâns din umere.

...Uneori mă ruga să-i citesc câte ceva, că el se obosia și de scris și de cetit.

Intr'o zi m'a pus să-i citesc din nuvelele D-lui Vlahuță. Eu cetiam rar și Creanga mă urmăria cu foarte multă atenție. Deodată mă întrerupea:

— Cum zice el acolo: Asta nu-i pe românește. Ia mai citește odată. Și-i cetiam din nou câte un pasaj întreg, după care el repeta câte o frază, ca și cum ar fi scandat-o.

Creangă judeca bucățile literare după efectul acustic care i-l produceau lui.

În Iulie 1889 m'am despărțit de Creangă și nu l'am mai văzut. — În Decembrie a murit.

Acum de curând am aflat dela Preotul P. Mi-

lieș din Stroești (Suceava), un amănunt interesant din viața lui Creangă.

Știut este că el a fost diacon și s-a *despopit*.

Intr'un cerc de intimi ar fi istorisit cum și-a tăiat *coada*. S'a dus la Roman în gazdă la un diacon; diaconița nu-și mai lua ochii dela coada lui, și mereu se jăluia că de ce nu are și ea așa păr frumos. Creangă, fără a mai sta mult pe gânduri, pune mâna pe o pereche de foarfeci, taie coada și o prezintă diaconiței, zicându-i:

— Dacă-ți place așa de mult, poftim.

Adevăr sau scornitură... acei care au fost intimii lui Creangă în acele timpuri, ar putea să ne spue».

5. Și acum iată amintirea lui Creangă și a lumii, în care a trăit el, evocată de d. Mihail Sadoveanu. Iată „bojdeuca” și pe Zacheu Creangă, fratele povestitorului, pe Tinca Vartic, prietena și îngrijitoarea lui, iată Humuleștii și pe Smărandița fata popei din *Amintiri*¹⁾:

...«În anii mai târzii am urmărit pe cât am putut viața lui Creangă. El nu mai era; își părăsese pentru totdeauna *bojdeuca* din Țicău; truditu-i suflet dobândise alinare; dar rămăseseră lo-

1) M. Sadoveanu, *In amintirea lui Creangă și Foi volante*, ed. Viața Românească, 1920.

curile, pe unde sălășluisese el, rămăseseră oamenii, care-l cunoscuseră.

Pe cei ce-l văzuseră și grăiseră cu el, îi socoteam pe-atunci cei mai fericiți oameni de pe pământ. Pe Zacheu Creangă, care vindea tutun într'un debit strâmt, pe una din ulițele Iașului, îl judecam drept un om cu totul deosebit. Nu mai zic nimic de Tinca Vartic, cu care a trăit o vreme Creangă. Ea îl auzise spunând atâtea, ea îi ascultase amintirile și poveștile, ea răsese întâiu de Ivan Turbincă și de Moș Nechifor Coțcariul. Treceam pe ulița unde locuia, unde stătuse și Creangă, și, măcar de departe, catam s'o văd, cum umblă prin ogradă cu cațaveica între umere, ori cum sfătuește la zăplaz cu vecinele.

Locul nașterii lui, Humuleștii, cu Ozana cea limpede curgătoare, l-am văzut mai târziu. Am văzut și casa acuma prefăcută după vremurile nouă. Am ascultat unele istorisiri care se păstrau în partea locului despre viața lui. Am văzut și pe copila sprintară și plină de draci, cu care se hârjonia Nică a lui Ștefan a Petrii (cum îi zicea pe atunci lui Ion Creangă). Acu e bătrână și sbârcită, și-l ține minte pe Nică cel de demult. Era vorba într'o vreme, când infloresc tinerețile, să-și lege viețile; dar pe urmă valurile lumii l-au dus pe Nică în spre limanuri tulburi, ea a avut parte de altă soartă... E preoteasă acuma și-i prea mulțămîtită de viața ei. De Ion Creangă a auzit așa vorbindu-se prin lume, că ar fi scris

cărți și altele, dar știe ea că la urmă n'a ieșit bine, așa că mai bine a fost așa cum e!

...Odată umblam pe drumul Pipirigului, și era spre sară, o sară blândă de vară. M'am întâlnit c'o tabără de cară. Cobora încet drumul spre târguri, cu scânduri. Am intrat în vorbă cu unul din cărăuși, un Român oacheș și sprinten. Am aflat că după poreclă îi zice Creangă, — și îndată mi s'a deșteptat o mie de întrebări în suflet. L-am luat însă cu înțetul.

— Ascultă, zic, om bun, dumneata trebuie să fii rudă măcar de departe cu unul Ion Creangă, care a trăit în târgul *Eșilor*...

— Ion Creangă? Se poate.

— Apoi după mamă se trage din Pipirig: pe bunicul lui l'a chemat David Creangă...

— Aha... A fi fiind uncheșu' David. — L-am apucat eu...

— Ș'acel Ion Creangă a trăit în Iași...

— N'a fi vorba de Zacheu?... Pe-acesta l-am cunoscut: negustor în Iași, om la locul lui...

— Nu... nu-i Zacheu. Dar dacă-l cunoști pe Zacheu, trebuie să fi știind și pe cellalt, care i-a fost frate...

Omul pare a sta puțin la îndoială.

— N'a fi acel care a fost popă și s'a răspopit?

— Acela... zic eu. A fost om mare, scriitor. Omul mă privește pieziș, fără prietenie.

— „Dacă-i acela, zice el, apoi îl știm noi, am aflat

de urmările lui. A fi fost ce zici dumneata, dar neamului nostru se chiamă că i-a făcut mare rușine: și-a lepădat potcapul și a pornit în lume..»

Iată acum ulița Rădășenilor, pe Pavăl Ciubotariu, pe Părintele Buligă, pe moș Bodrângă, pe Vasile Fieraru, pe Fata popei din Folticenii-vechi:

«Stau de vorbă cu acești oameni din vremi de altădată și la povestirile lor, trecutul se reclădește. Iată casa cu No. 48. Aici a locuit în anii cincizeci Pavăl Ciubotariu și au stat în gazdă ucenicii Catichețului. Erau băeți dela munte, voinici și veseli. Dormiau pe lăiți așternute cu lăicere aspre, făceau cu rândul mâncare pentru toți din tainul adus de părinți, umblau la școală și nu prea, și se necăjiau cu *mi-ți-i-ni-vi-li*. Ciubotarul era un om sărac și cu sănătatea cam șubredă, câștiga cu greu câțiva sorocoveți, cosând și bătând în cuie ciubote de piele de vacă. Sara sta la taclale și la povești cu dascălii. Uneori noaptea suferia de năzbâtiile lor, căci flăcăii erau oameni cam aspri, cu obiceiuri cam sălbatice. Soba, pe care au dărâmat-o când cu poștele, și-a făcut-o el singur la loc, cioplinind cărămida cu ciocanul ciubotăriei, și soba aceea strâmbă și plecată într-o parte a mai durat multă vreme dar n'a mai încălzit pe Pavăl, căci el de tânăr a murit și l-a dus pe drumul tuturor, într'un sicriu siniliu, părintele Neculal Șoldănescu.

Despre această cuvioasă față bisericească, am aflat că era foarte iubitoare de cele sfinte și ținea la mare preț băutura, adică sângele Domnului, precum și celelalte petreceri laice. Sfinția-sa locuia tot pe ulița noastră, într'o căsuță, care azi s'a lăsat pe spate și caută spre pământ, parcă a hodină. Astăzi locuiește în ea domnul Andriescu, scriitor de jable. Pe atunci era împrejmuită cu un zaplaz lucrat cu meșteșug din fierăstrău, și părintele Buligă, care mai era un om cam fudul și lăudăros de felul lui, ieșia în ogradă supt cele două răchiți bătrâne, se așeza pe un scaun și sta acolo cugetând, ca un boer din vremea veche. Era îmbrăcat cu antereu de suvaia, încins cu taclit, și, stând pe gânduri, fuma dintr'un ciubuc lung de trei coți și sorbia dintr'un filigean de cafea. Dar, după cât știau cunoscuții, luleaua ciubucului n'avea tutun și filigeanul turcesc era gol, căci așa era fălos din firea lui, părintele Buligă. Uneori ieșia în straele-i frumoase și pășia măreț pe uliță, având în mână o cârjă de protopop. Dar de multe ori își lăsa mândria și boeria și se incurca cu dascălii dela Pavăl Ciubotariu. Atunci își ridica poalele anterului în brâu, se prindea de după cap, la joc, cu flăcăii și ajungea ca cel mai din urmă dintre pravoslavnicii creștini. Iar moș-Bodrângă făcea de multe ori drumul până la crâșmărița cu pricina, aducea vin de cel bun, nebotezat, cinci parale oca, și cânta cuvioșilor din fluer. Se sguduia casa și bietul Pavăl se temea să nu i se dărâme soba.

Moș-Bodrângă, prietinel dascălilor, tovarășul lor de vremuri bune și rele, avea așezarea cam peste drum de ciubotar, și avea o căsuță mărunță în fundul ogrăzii, și dela căsuță locul se lasă răpede și prăvălatic în spre uliță.

În ograda aceasta moș-Bodrângă, după moartea babei, la câțiva ani, s'a gândit să întindă un praznic, și, după multă străduință, cu ajutorul prietenilor lui Humuleșteni și alții, a întins la soare, cam pela Sf. Gheorghe, o masă lungă încărcată cu străchini pline de plachie, sarmale și alte bunătăți. Pe când creștinii adunați cinstiau un pahar dulce și începeau a prăznui, dintr'odată o năvală ne nouri s'a imbulzit deasupra târgului, și s'au rupt într'o ploae grozavă, și tot praznicul moșneagului l-a dus șuvoiul la vale, în mijlocul drumului. Așa, n'a avut parte moș-Bodrângă să prăznuiască amintirea babei lui, pesemne unde fusese răposata o femeie tare în clonț și făcuse zile fripte moșneagului cât trăise cu el. Și s'a mângâiat moș-Bodrângă, gândindu-se că, precum tunau nourii cerului, așa tuna și gura fără măsele a babei lui, odată. Și cu prietini lui, Humuleștenii și alții, se ducea la crâșmărița cea bună la inimă, care era fata vornicului dela Rădășeni și care își petrecea tinerețea cu voe-bună într'o crâșmă ce și azi trăește la marginea unei dumbrăvi, între Oprișeni și ulița Rădășenilor. Ce frumoasă era viața, și cum uitau învățăceii gramatica și ohtoicul, când ieșia Ilincuța cea frumoasă în dumbrava de mesteceni, și avea un tulpan verde pe cap și venia

râzând cu mânecile suflecate, aducând chef și voce bună, ochi șireți și vorbe cu înțelesuri.

Intr'un târziu, când lucia luna plină și sforăia străjerul în șanț supt un podeț, se întorceau cântând de inimă albastră. Și toți mahalagiții dormiau, căci se culcaseră ca de obicei, odată cu găinile, iar cântecele nu-i puteau trezi, și când conțeneau învățăceii, începea undeva privighetoarea și venia o adiere din livezile înflorite. Atunci se opria Ștefănescu Ion, zis Creangă, și grăia: «La stați, măi băeți, s'ascultați. I-auzi cum îi zice privighetoarea».

Astfel a petrecut moș-Bodrângă și și-a urmat prietini și la bucurii și la năcazuri. Prietini a fost cu ei și când găzduiau la Vasile Fieraru, care era un om ciudat și sfădăuș cași nicovala și ciocanele lui. În această casă, azi Str. Rădășeni No. 42, au petrecut o toamnă. Și într'un rând, pe vremea ploilor mocnite, la vreme de noapte, pe când stăteau flăcăii la sfat cu fierarul și cu moșneagul, aud vaete și chemări. Ies afară și văd prin întuneric și ploae, în mijlocul drumului, o momâiață. «Care-i acolo? bre? strigă fierarul. — Eu sunt! răspunse un glas de femeie. — Da' de ce strigi și chemi? — Vai de mine, oameni buni, m'am înglodat și nu mai pot ieși din hleiu!» Auzind această tânguire, a pășit în uliță cu îndrăzneală, și cu ciubotele lucrate de Pavăl, gliganul Mogorogea, și, precum ridicase cândva în spate un car de lemne, asemenea a ridicat și pe babă și a scos-o la liman. Iar botinele ei care rămăseseră în hleiu, s'a dus și le-a adus Ștefănescu Ion...

...«Mergeam și eu pe cărarea cea veche, pe lângă pomi bătrâni de un veac. Aveam un cunoscut bătrân în sat. Am intrat la el și l-am găsit cossindu-și luțerna în grădină. S'a bucurat cât se cuvine de vizita mea, a tras cu cutea răpede pe pana coasei de câteva ori, pe urmă a înfipt toporâștea în pământ, și a așteptat să-i spun ce aveam de spus.

Eu ce aveam de întrebare? Eu aveam de întrebare un lucru foarte ciudat: anume cine era popă în sat pe vremea când a venit Cuza domn! — Foarte ciudat lucru mi s'a părut și mie după aceea, când l-am văzut pe moș-Petre uitându-se îngrijat spre mine. — Parcă nu îndrăznia să spue ceva, parcă-și căuta vorbele pe jos. — Eu am început a râde, a zâmbi și moș-Petre. M'a întrebare:

— Mă rog, da ce vrei dumneata să faci cu popa acela?

— Am găsit scris undeva despre el. Spune că avea ș'o fată.

— Unde spune? În cartea, care o ții dumneata subsuoară?

— Da.

Asta l-a pus pe gânduri pe bătrân. Și-a scos o pungă mare de piele și și-a răsucit o țigară groasă. Și-a scos amnarul și iasca, a scăpărat și și-a aprins țigara. Când a slobozit pe nas întâiul fum, și-a adus aminte: «Apoi, domnule, va fi fost popa Ionică. O fată a avut și trăește și acu. Ii vădುವă. Bărbatu-său a fost slujbașul stăpânirii.

— Da' casa mai este?

— Este, trăesc în ea niște nepoți de-ai popei Ion».

Dupăce-am aflat pe ce cărări trebuie să mă îndrept, l-am lăsat pe moș Petre la lăterna lui. Prin umbra nucilor am mers o vreme, am sărit un pârleaz, un câne flocos a zăpăit la mine și mi-a ieșit înainte și «văduva». Era o femeie curat îmbrăcată cu straie mohorâte; anii nu o încovoiaseră. Am privit-o lung, cartea amintirilor, fără voia mea, a tremurat sub brațul stâng. — Am început a vorbi despre ceva, despre răposat, despre părintele Ion, mort demult tare, apoi, sfios, cu înconjururi, am cercat să văd dacă cumva nu-și aduce aminte de oarecare flăcăoaș, de oarecare dascal dela școala catiheșilor, un muntean dela Humulești. — Nu, nu-și mai aducea aminte!

— «Nu știi. De atunci e mult. Da' de ce-i vorba? A fost rudă cu dumneata? E vre-o afacere la mijloc?»

N'am știut ce să-i răspund. Și cu toate acestea ceva din sufletul și din tinerețea ei era închis în cartea de supt brațul meu. Ea nu știa nimic, mă privia cu tristețea și oboseala bătrâneții. N'a înțeles de ce-am venit, n'a înțeles de ce m'am dus».

III. Bibliografie.

I. Opera literară a lui Creangă a apărut postum în ediția dela Iași sub titlul:

1. *Scrierile lui Ion Creangă*, v. I, *Poveștile*, Iași, 1890 (Tip. Goldner); vol. II, *Amintirile*, Iași, 1892, cu o prefață de A. D. Xenopol, un studiu biografic de Gr. I. Alexandrescu și cu ilustrații de Teodor Bucliu. Pentru această ediție Creangă scrisese următoarea prefață :

Iubite cetitor,

Multe prostii îi fi cetit de când ești. Cetește, rogu-te, și aceste și unde-i vedea că nu-ți vin la socoteală, ie pana în mână și dă și tu altceva mai bun la ivală, căci eu atâta m'am priceput și atâta am făcut.

Tot în vederea acestei ediții Creangă își revizuiuse o parte din material; V. G. Morțun i-a supravegheat corectura a zece coli din *Povești*. Murind Creangă, publicația a fost pusă sub direcția unui comitet compus din A. D. Xenopol, Grig. I. Alexandrescu și Eduard Gruber ¹⁾.

1) În privința intenției, în care fusese pornită această ediție, reproducem următorul fragment dintr'o scrisoare a lui Gruber către Const. I. Creangă, din 16 Ian. 1890 :

„Joi vine Morțun pentru a ne înțelege asupra cumpărării (colilor din *Povești* tipărite de el). Cu dânsul vom face un contract, prin care el ne va vinde drepturile de editură, ce le avea dela părintele tău.

„Asară a fost Xenopol la noi și a văzut cele ce am făcut și ne-am înțeles asupra modului de studiere, apoi am luat o serie de deciziuni în privința tipăririi, deciziuni, pe care le-am consemnat într'un proces-verbal, ce l'am is-

2. Ediția în 6 volume din *Biblioteca pentru toți* e reproducerea integrală a ediției dela Iași.

3. Ediția *Minerva*, 1906, de *Opere complete*, într'un singur volum, îngrijită de Gh. T. Kirileanu și Il. Chendi, e cu mult cea mai bună ediție de până acum, cu revizuirea textului după textul *Convorbirilor* sau al manuscriselor, cu adaosul unor bucăți noi, ca povestea *Făt-Frumos, Fiul Epei*, cu articole, versuri și alte bucăți luate, fie din reviste, fie din cărțile didactice ale lui Creangă. La urmă se adaugă „*Tălmăcirea cu vintelor mai neobișnuite*” făcută de Al. Vasiliu și G. T. Kirileanu.

călit cu toții și care se află în păstrarea mea. Iată deciziunile noastre :

1. Se va face întâi o ediție în formatul celor 10 coale cumpărate dela Morțun, în 3 volume: I) *Povești*, II) *Amintiri* și *Anecdote*, III) Studiul asupra lui Creangă și *Varia*.

2. Ediția aceasta va fi ilustrată și anume la *Povești* de fiecare câte o ilustrație, iar la *Amintiri* cu ilustrații separate și intercalate. Ilustrațiile se vor face la Paris după fotografii și material de desemn din țară.

3. Ediția aceasta va fi pusă în vânzare odată, adică odată cele 3 volume împreună.

4. În afară de această ediție se vor scoate poveștile într'o ediție populară, fie-care aparte, adăugînd și ilustrația respectivă.

5. Se va cumpăra dela V. G. Morțun cele 1600 exemplare în 10 coli tipărite, cu prețul plătit de el tipografului (adică 720 lei) plus plata hârtiei pentru ediția de lux.

Nici una din primele patru botăriri n'a fost însă deplin realizată.

Celelalte ediții (între care și ediția dela *Cernăuți*, 1924, cu o prefață de D. Marmeliuc) sunt reproducerea ed. *Minerva* cu mici adaosuri.

II. Opera didactică a lui Creangă constă din :

1. *Metoda nouă de scriere și citire*, Iași, 1867-68; ediția XXIII din 1893 (în colaborare cu C. Grigorescu, G. Ienăchescu, N. Climescu, V. Răceanu și A. Simionescu).

2. *Învățătorul copillor*, Iași, 1871; ed. X din 1893 (în colaborare cu C. Grigorescu, V. Răceanu).

3. *Povățuitor la citire prin scriere*, Iași, 1876 (în colaborare cu G. Ienăchescu).

4. *Geografia Județului Iași*, Iași, 1879; ed. IV din 1886.

5. *Harta Județului Iași*, Iași, 1880.

6. *O întrebare d-lui A. Gorjan*, Iași, 1886 (în colaborare cu V. Răceanu, și Gh. Ienăchescu).

7. *Răspuns la criticele nedrepte îndreptate contra cărților noastre de școală de Ion Pop Florantin*, Iași, 1888 (în colaborare cu V. Răceanu, Gh. Ienăchescu și C. Grigorescu).

III. Ca referințe principale pentru cunoașterea lui I. Creangă trimitem la următoarele articole și studii: *Gr. I. Alexandrescu* — Biografia lui Ion Creangă, ce servește ca introducere la întâia ediție a „*Poveștilor*” din 1890.

Idem. — *Amintiri despre Ion Creangă* în „*Șezătoarea*“, an V. p. 178—187 și *Conv. lit.*, 1899, p. 1073.

I. Chendi, articolul *Creangă și Eminescu*, în *Sămănătorul*, I, v. II, 1902, p. 19.

Coresi (Art. Stavri). — *Sfârâiacul*, în „*Șezătoarea*“, an. V, p. 199—201.

Emilgar. — *Ioan Creangă*, studiu extras din „*Arhiva*“, Iași, 1902.

M. Eminescu. — *Scrieri politice și literare*, pag. 260, 306 și 308.

D. Furtună. — *Cuvinte și mărturii despre Ion Creangă*, Buc. 1914.

Artur Gorovei. — *Amintiri despre Ion Creangă*, în „*Șezătoarea*“ V, p. 191—195. Artur Gorovei mai reproduce în „*Șezătoarea*“, anul VII sub titlul „*Dosarul lui Ion Creangă*“, o polemică privitoare la Creangă, cu prilejul subscripției pentru ridicarea unui bust în Iași, între Preotul Gh. Ienăchescu, A. D. Xenopol și C. Grigorescu.

Em. Gârleanu. — articole în „*Luceafărul*“ din Sibiu, 1910.

E. Gruber. — *Stil și gândire*, 1888, p. 118.

N. Iorga — *Incerări de critică științifică: Ioan Creangă* în „*Schițe din literatură română*“. A se vedea și *Neamul rom. lit.*, 1910.

Leca Morariu. — *Institutorul Creangă*, Cernăuți, 1925.

Idem. — *De ale lui Creangă*, Cernăuți, 1926.

Idem. — *Drumuri moldovene*, Cernăuți, 1925.

M. Sadoveanu. — *În amintirea lui Creangă*, în *Foi volante*, ed. Viața Rom. Iași, 1920.

Th. D. Sperantia. — *Amintiri despre Ion Creangă*, Iași, 1927.

M. Lupescu — *Amintiri despre Ion Creangă*, în *Șezătoarea*, V, p. 189—191.

Iacob Negruzzi. — *Ion Creangă* în „*Amintiri din Junimea*“, ed. *Viața rom.* 1920.

T. Pamfile. — Prefață la ediția din Chișinău, 1920 și la revista „*Ion Creangă*“ din Bârlad.

Gh. Panu. — *Amintiri dela Junimea din Iași*, 1910, v. II p. 101 etc.

Emil Precup. — *Viața și opera lui Ion Creangă*, Gherla, 1921.

Properțiu. — *Profesorul Creangă* în „*Lumea ilustrată*“, an I, pag. 144—151.

Artur Staori. — *Ion Creangă*. Schiță biografică („*Revista Nouă*“, II, p. 475—477.)

Gh. Teodorescu Kirileanu. — Notiță asupra manuscriptelor lui Creangă, în *Șezătoarea*, V, p. 209—216. Tot el publică, în „*Șezătoarea*“ (anul VII-VIII, 1903—1904) mai multe date asupra lui Creangă, între cari și „*Lăcrămătoarea*“, suplică împreună cu certificatul de absolvire al Seminarului Socola din 10 Sep., 1858.

A. D. Xenopol. — Prefață la „*Povești*“ (Ed. I, Iași, 1890).

A. D. Xenopol. — *Ceva despre Creangă* în *Junimea lit.*, 1910, p. 29.

Cu privire la manuscrisele lui Creangă, reproducem concluziile d-lui Gh. Teodorescu-Kirileanu din articolul *Notiță asupra manuscriptelor lui Ion Creangă* din *Șezătoarea*, V, p. 209:

„Cât despre soarta nenorocitelor manuscripte rămase dela Creangă, putem acum spune cele ce urmează: Comisiunea, ce s'a însărcinat cu editarea scrierilor lui Creangă, a încredințat lui Gruber spre studiere *toate* manuscriptele lui Creangă. La moartea lui Gruber aceste manuscripte au fost lăsate să fie vândute împreună cu biblioteca lui. Cumpărătorul a aruncat partea cea mai mare dintr'însele și probabil că parte din acestea au fost găsite de d-l Silivestru la negustorul Michăilescu, (anume: fragmente din *Harap alb*, *Ivan Turbincă*, *Capra cu trei iezi* și din *Amintiri*, povestea inedită atunci și nesfârșită *Făt-frumos*, *Fiul epei*, o filă dintr'o comedie *Dragoste chioară și amor ghebos*); cea-laltă parte a dat-o D-lui profesor Gh. Scobai, în păstrarea căruia sunt astăzi. Iar poveștile pornografice — afară de *povestea lui Ionică cel prost*, care se află la D-l Scobai — se găsesc în manuscrisul original la D-l Dr. Obreja, directorul serviciului sanitar, cumpărat dela căpitanul Creangă, după cum aflu în urma cercetărilor mele făcute în București“.

E. Lovinescu

AMINTIRI DIN COPILARIE

AMINTIRI DIN COPILĂRIE

Domnişoarei Livia Maiorescu.

I¹⁾

**Şcoala din Humuleşti. — Părinţii. —
Bunicul David Creangă din Ardeal.
— Şcoala lui Alecu Balş. — Irinuca. —
Reîntoarcerea la Bunica Nastasia.**

Stau câteodată şi-mi aduc aminte ce vremi şi ce oameni mai erau în părţile noastre, pe când începusem şi eu, dragăliţă-Doamne, a mă ridica băeţaş la casa părinţilor mei, în satul Humuleştii, din târg drept peste apa Neamţului; sat mare şi vesel, împărţit în trei părţi, care se ţin tot de una: Vatra Satului, Delenii şi Bejenii. / Ş'apoi Humuleştii şi pe vremea aceea nu erau numai așa un sat de oameni fără căpătăiu, ci sat vechiu răzăşesc, întemeiat în toată puterea cuvântului: cu gospodari tot unul şi unul, cu flăcăi

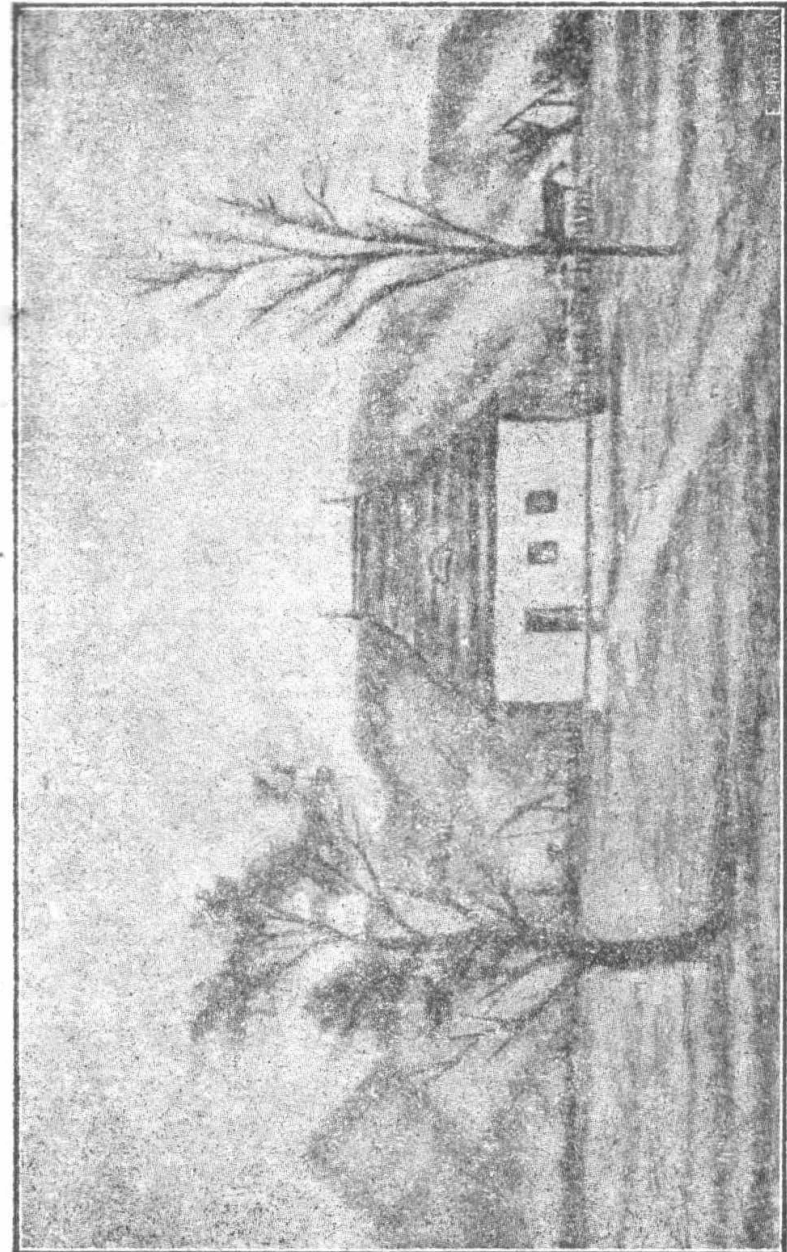
1) S'a publicat mai întâi în *Conv. lit.* XIV, (1881) p. 365.

voinici și fete mândre, care știau a învăța și hora dar și suveica de vuia satul de vătăle¹⁾ în toate părțile; cu biserică frumoasă și niște preoți și dascăli și poporâni ca aceia, de făceau mare cinste satului lor. Și părintele Ion de sub deal, Doamne, ce om vrednic și cu bunătate mai era! Prin îndemnul său, ce mai de pomi s'au pus în ținterim, care era îngrădit cu zăplaz de bârne, streșinit cu șindrilă, și ce chilie durată s'a făcut la poarta bisericii, pentru școală; ș'apoi să fi văzut pe neobositul părinte cum umbla prin sat din casă în casă, împreună cu bădița Vasile a Ilioaiiei, dascălul bisericii, un holteiu sdravăn, frumos și voinic și sfătuia pe oameni să-și dea copiii la învățătură. Și unde nu s'au adunat o mulțime de băeți și fete la școală, între care eram și eu, un băet prizărit, rușinos și fricos și de umbra mea.

Și cea dintâiu școlăriță a fost însăși Smărăndița popii, o sgătie²⁾ de copilă ageră la minte și așa de silitoare, de întrecea mai pe toți băeții și din carte, dar și din nebunii. Însă părintele mai în toată ziua da pe la școală și vedea ce se petrece... Și ne pomenim într'una din zile că părintele vine la școală și ne aduce un scaun nou și lung, și după ce-a întrebat pe dascăl, care cum ne purtăm, a stat puțin pe gânduri,

1) ⇒ parte din uneltele războiului de țesut.

2) ⇒ ștrengăriță

Casa lui Creangă din Humulești după ediția din 1890—92 ilustrată de Teodor Burciliu.

apoi a pus numele scaunului: „Calul Bălan“, și l-a lăsat în școală.

În altă zi ne trezim că iar vine părintele la școală cu moș Fotea, cojocarul satului, care ne aduce dar de școală nouă un drăguț de biciușor de curele, împletit frumos; și părintele îi pune nume „Sfântul Nicolai“, după cum este și hramul bisericii din Humulești... Apoi pofteste pe moș Fotea că, dacă i-or mai pica ceva curele bune, să mai facă așa din când în când câte unul, și ceva mai grosuț dacă se poate... Bădița Vasile a zâmbit atunci, iară noi școlarii am rămas cu ochii holbați unii la alții. Și a pus părintele pravilă și a zis: că în toată Sâmbăta să se procitească băeții și fetele, adică să asculte dascălul pe fiecare de tot ce-a învățat peste săptămână; și câte greșeli va face să i le însemne cu cărbune pe ceva, iar la urma urmelor, de fiecare greșală să-i ardă școlarul câte un Sfânt-Nicolai. Atunci copila părintelui, cum era sprintară și plină de incuri, a bufnit de râs. Păcatul ei, sărmana! — „Ia poftim de încălecă pe Bălan, jupâneasă, zise părintele de tot posomorit, să facem pocinog ¹⁾ sfântului Nicolai cel din cuiu“. Și, cu toată stăruința lui Moș Fotea și a lui Bădița Vasile, Smărăndița a mâncat papara și pe urmă ședea cu mâinile la ochi și plângea ca o mireasă, de săria cămeșa depe

1) = început.

dânsa. Noi, când am văzut asta, am rămas înlemniți. Iar părintele, ba azi, ba mâine, aducând pitaci și colaci din biserică a împărțit la fiecare, de ne-a împlânzit și treaba mergea strună; băeții schimbau tabla în toate zilele, și Sâmbăta, procitanie.

Nu-i vorbă, că noi tot ne făceam felul, așa, câte-odată; căci din bățul, în care era așezată fila cu cruce-ajută și buchile scrise de bădița Vasile pentru fiecare, am ajuns la trătăji, ¹⁾ de la trătăjila ceaslov, ș'apoi dă, Doamne, bine! În lipsa părintelui și a dascălului intram în țințerim, țineam ceaslovul deschis, și cum erau filele cam unse, trăgeau muștele și bondarii la ele și când clămpăniam ceaslovul, câte zece, douăzeci de suflete prăpădiam deodată; potop era pe capul muștelor! Într'una din zile ce-i vine părintelui, ne caută ceasloavele, și când le vede așa sângerate cum erau, își duce mâinile în cap de năcaz. Și cum află pricina, începe a ne pofti pe fiecare la Bălan, și a ne mângâia cu sfântul Ierarh Nicolai pentru durerile cuvioaselor muște și ale cuvioșilor bondari, care din pricina noastră au pătimit. Nu trece mult după asta și într'o zi, prin luna lui Mai, aproape de Moși, îndeamnă păcatul pe bădița Vasile tântul, că mai bine nu i-oiu zice, să puie pe unul, Nic'a lui Costache să mă procitească. Nică, băiet mai mare și inna-

1) = cărțile scrise de mână.

intat la învățătură până la genunchiul broaștei, era sfădit cu mine din pricina Smărăndiței popii, căreia cu toată părerea mea de rău, i-am tras într'o zi o blendă,¹⁾ pentru că nu-mi da pace să prind muște... Și Nică începe să mă asculte; și mă ascultă el, și mă ascultă, și unde nu s'apucă de însemnat greșeli cu ghiotura pe o draniță: una, două, trei, până la douăzecișinouă. Măi!!! s'a trecut de șagă, zic eu, în gândul meu; încă nu m'a gătit de ascultat și câte au să mai fie!.. Și unde n'a început a mi se face negru pe dinnaintea ochilor și a tremura de mânios... Ei, ei! acu-i acu-i. Ce-i de făcut, măi Nică! îmi zic eu, în mine. Și mă uitam pe furiș la ușa mântuirii și tot scăpăram din picioare, așteptând cu neastâmpăr să vie un lainic²⁾ de școlar de afară, căci era poruncă să nu ieșim câte doi deodată; și-mi crăpa măseaua'n gură, când vedeam că nu mai vine, să mă scutesc de călăria lui Bălan și de blagoslovenia lui Nicolai, făcătorul de vânătăi. Dar adevăratul Sfânt-Nicolai se vede că a știut de știrea mea, că numai iaca ce intră afursitul de băiet în școală. Atunci eu, cu voie, fără voie, plec spre ușă, ies răpede și nu mă mai încurc prin prejurul școalei, ci o ieu la sănătoasă spre casă. Și când mă uit înapoi, doi hojmalăi³⁾ se și luase după mine; și unde

1) = îmbrânceală.

2) = leneș, ce umblă fără rost.

3) = lungani.

nu încep a fugi de-mi scăpărau picioarele; și trec pe lângă casa noastră și nu întru acasă, ci cotigesc¹⁾ în stânga și intru în ograda unui megieș²⁾ al nostru; și din ograda, în ocol; și din ocol, în grădina cu păpușoi³⁾, care erau chiar atunci prășiți de-al doilea; și băieții, după mine! Și până să mă ajungă, eu de frică, cine știe cum am isbutit de m'am îngropat în țărână, la rădăcina unui păpușoiu. Și Nic'a lui Costache, dușmanul meu, și cu Toader a Catincăi, alt hojmalău, au trecut pe lângă mine vorbind cu mare ciudă; și se vede că i-a obit Dumnezeu, de nu m'au putut găbui⁴⁾. Și dela o vreme nemai-auzind nici o foșnitură de păpușoi, nici o scurmătură de găină, am țâșnit odată cu țărna'n cap și tiva la mama acasă; și am început a-i spune cu lacrimi, că nu mă mai duc la școală măcar să știu bine că m'or omorî. A doua zi însă, a venit părintele pe la noi, s'a înțeles cu tata, m'au luat ei cu binișorul și m'au dus iar la școală. „Că dă, e păcat să rămâi fără leac de învățătură, zicea părintele, doar ai trecut de buchelu-deazla și bucherițazdra: ești acum la ceaslov și mâne-poimăine ai să treci la psaltire, care este cheia tuturor învățăturilor și, mai știi cum vine vremea, poate să te faci și popă aici, la biserica Sfântului

1) = cotesc.

2) = vecin.

3) = porumb.

4) = prinde.

Nicolai, că eu pentru voi mă străduiesc. Am o singură fată ș'oiu vedea eu, pe cine mi-oiu alege de ginere“.

Hei, hei! când aud eu de popă și de Smărăndița popii, las muștele în pace și-mi ieu alte gânduri, alte măsuri; încep a mă da și la scris, și la făcut cădelnița în biserică, și la ținut isonul, de par'că eram băet. Și părintele mă ie la dragoste, și Smărăndița începe din când în când a mă fura cu ochiul, și bădița Vasile mă pune să ascult pe alții, și altă făină se macină acum la moară, Nic'a lui Costache cel răgușit, balcâz ¹⁾) și răutacios, nu mai avea stăpânire asupra mea. Dar nu-i cum gândește omul, ci-i cum vrea Domnul. Intr'una din zile, și chiar în ziua de Sfântul Foca, scoate vornicul din sat pe oameni la o clacă de dres drumul. Se zice că are să treacă Vodă pe acolo spre mânăstiri. Și bădița Vasile n'are ce lucra! Hai și noi, măi băieți, să dăm ajutor la drum, să nu zică Vodă, când a trece pe aici, că satul nostru e mai leneș decât alte sate. Și ne luăm noi dela școală și ne ducem cu toți. Și care săpau cu cazmalele, care cărau cu trăboanțele, care cu căruțele, care cu covățile; înfârșit lucrau oamenii cu tragere de inimă. Iar vornicul Nic'a Petricăi, cu paznicul, vătămanul ²⁾) și câțiva nespălați de mazili ³⁾) se purtau printre

1) = grosolan.

2) = ajutorul vornicului.

3) = însărcinați cu împlinirea birurilor.

oameni de colo până colo; și când deodată numai iacă vedem în prund câțiva oameni clae peste grămadă și unul din ei mugind puternic. „Ce să fie acolo?“ ziceau oamenii, alergând care de care din toate părțile.

Pe bădița Vasile îl prinsese la oaste cu arcanul, îl cetluiau acum zdavăn și-l puneau în cătuși să-l trimeată la Piatră... Iată pentru ce scose atunci vornicul oamenii la clacă. Așa cu amăgele se prindeau pe vremea aceea flăcăii la oaste... Afurisită priveliște mai fu și asta! Flăcăii ceilalți pe dată s'au făcut nevăzuți, iară noi copiii ne-am întors plângând pe la casele noastre. — „Afurisit să fie câneriul de vornic și cum a ars el inima unei mame, așa să-i ardă inima Sfântul Foca de astăzi, lui și tuturor părtașilor săi“ — blăstămau femeile din sat cu lacrimi de foc în toate părțile. Iar mama lui bădița Vasile își petrecea băetul la Piatră, bocindu-l ca pe un mort! „Las, mamă, că lumea asta nu-i numai cât se vede cu ochii, zicea bădița Vasile, mângâind-o; și în oaste trăește omul bine, dacă este vrednic. Oștean a fost și Sfântul Gheorghe și Sfântul Dimitrie și alți sfinți mucenici, care au pățimit pentru dragostea lui Hristos, măcar de-am fi și noi ca dânșii!“

Ei, ei! pe bădița Vasile l-am pierdut; s'a dus unde i-a fost scris. Și părintele Ioan umbla acum cu pletele în vânt, să găsească alt dascăl, dar n'a mai găsit un bădiță Vasile: cuminte, harnic

și rușinos ca o fată mare. Era în sat și dascălul Iordache, fărâșitul¹⁾ dela strana mare, dar ce ți-i bun? Știa și el glasurile pe din afară de biserică, nu-i vorbă; dar clămpănia de bătrân ce era; ș'apoi mai avea și darul suptului... Așadar, școala a rămas pustie pentru o bucată de vreme și câțiva dintre noi, care ne țineam de părintele Ioan, calea-valea: biserica deschide pe om. Duminicile bâzâiam la strană și hârști! câte-un colac! Și când veniau cele două ajunuri, câte treizeci, patruzeci de băeți fugiam înaintea popii de rupeam omătul dela o casă la alta; și la Crăciun nechezam ca mânzii, iar la Bobotează strigam chiraleisa, de clocotia satul. Și când ajungea popa, noi ne așezam în două rânduri și-i deschideam calea, iară el își trăgea barba și zicea cu mândrie cătră gazdă:

— Aiștia-s mânzii popii, fiule. Niște zile mari ca aceste le așteaptă și ei cu mare bucurie tot anul. Gătitu-le-ați ceva bob fiert, găluște, turte cu julfă²⁾ și vârzare?³⁾

— Gătit, cinstite părinte; poftiți de ne blagosloviți casa și masa, și poftim de mai ședeți, să ne șadă pețitorii.

Când auziam noi de masă, tăbăram pe dânsa ș'apoi aține-te gură. Vorba ceea:

1) = fărâșitul, care vorbește pe nas.

2) = mâncare cu sămânță de cânepă.

3) = plăcinte de post.

De plăcinte râde gura:
De vârzare, și mai tare.

Ce să faci, că doar numai de două ori pe an este ajunul. Ba la un loc, mi-aduc aminte, ne-am grămădit așa de tare și am răsturnat masa omului cu bucate cu tot în mijlocul casei, de i-am dogorit obrazul părintelui de rușine. Dar el tot cu bunătate:

— De unde nu-i, de-acolo nu se varsă, fiilor, însă mai multă băgare de seamă nu strică!

Apoi la hramul bisericii se ținea praznicul câte-o săptămână încheiată; și numai să fi avut pânțec, unde să pui coliva și bucatele, atât de multe erau. Și dascăli și popi și vlădici și de tot soiul de oameni din toate părțile, se adunau la hramul bisericii din Humulești; și toți ieșau mulțamiți. Ba și pe la casele oamenilor se ospătau o mulțime de străini. Și mama, Dumnezeu s'o ierte, strașnic se mai bucura, când se întâmplau oaspeți la casa noastră și avea prilej să-și împartă pânea cu dânșii.

— Ori mi-or da feciorii după moarte de po-mană, ori ba, mai bine să-mi dau eu, cu mâna mea. Că, oricum ar fi, tot îs mai aproape dinții decât părinții. S'au văzut de acestea!

Și când învățam eu la școală, mama învăța cu mine acasă și citia acum la ceaslov, la psaltire și Alexandria, mai bine decât mine; și se bucura grozav când vedea că mă trag la carte.

Din partea tatei, care ades îmi zicea în bătae de joc :

Logofete, brânză 'n cuiu,
Lapte acru 'n calămări,
Chiu și vai prin buzunări !

puteam să rămân cum era mai bine : „Nic' a lui Ștefan a Petrei“, om de treabă și gospodar în Humulești. Vorba ceea :

Decât codaș in oraș.
Mai bine 'n satul tău fruntaș.

Mama însă era în stare să toarcă 'n furcă și să învâț mai departe. Și tot cihăia ¹⁾ mama pe tata să mă mai dea undeva la școală, căci auzise ea spuiind la biserică în Paremii că omul învățat, înțelept va fi, și pe cel neînvățat, slugă-l va avea.

Și afară de aceasta, babele care trag pe fundul sitei în 41 de bobi, toți zodierii și cărturăresele, pe la care căutase pentru mine, și femeile bisericose din sat îi băgase mamei o mulțime de bazaconii în cap, care de care mai ciudate : ba că am să petrec între oameni mari ; ba că s plin de noroc, ca broasca de păr ; ba că am un glas de inger și multe alte minunății ; încât mama, în slăbiciunea ei pentru mine, ajunsese a crede că am să ies un al doilea Cucuzel, po-doaba creștinătății, care scotea lacrimi din orice

1) = îi bătea capul.

inimă împietrită, aduna lumea de pe lume în pustiul codrilor și veselia întreaga făptură cu viersul său.

— Doamne, măi femeie, Doamne, multă min-te-ți mai trebuie, zicea tata, văzând-o așa de ahotnică ¹⁾ pentru mine. Dacă ar fi să iasă toți învățați, după cum socoți tu, n'ar mai avea cine să ne tragă ciubotele. N'ai auzit că unul, ci-că s'a dus bou la Paris, unde-a fi acolo, și a venit vacă ? Oare Grigore a lui Petre Lucăi dela noi din sat, pe la ce școli a învățat, de știe a spune atâtea bongoase ²⁾ și conăcării ³⁾ pe la nunți ? Nu vezi tu, că dacă nu-i glagore'n cap, nu-i, și pace bună ?

— Așa a fi, n'a fi așa, zise mama, vreau să-mi fac băetul popă, ce ai tu ?

— Numai decât popă, zise tata. Auzi, măi ! Nu-l vezi că-i o tigoare ⁴⁾ de băet, cobăit ⁵⁾ și leneș, de n'are păreche. Dimineața până-l scoli îți stupești ⁶⁾ sufletul. Cum îl scoli, cere de mâncare. Cât îi mic, prinde muște cu ceaslovul și toată ziuca bate prundurile după scăldat, în loc să pască cei cărlani și să-mi dea ajutor la trebi, după cât îl ajută puterea. Iarna pe ghiață și la

1) = dornică.

2) = povețe cu haz

3) = rostia orații.

4) = putoare.

5) = bun de nimic.

6) = scuipi.

săniuș. Tu, cu școala ta, l-ai deprins cu nărav. Când s'a face mai mărișor, are să 'nceapă a-i mirosi a catrință¹⁾ și cu astă rânduială n'am să am folos de el niciodată.

Și, după cum am cinste a vă spune, multă vorbă s'a făcut între tata și mama pentru mine, până ce a venit în vara aceea, pe la August, și cinstita holeră dela 48; și a început a secera prin Humulești, în dreapta și-n stânga, de se auzia numai chiu și vai în toate părțile. Și eu, neastâmpărat cum eram, ba ieșiam la pârleaz, când trecea cu mortul pe la poarta noastră, și-l boscorodiam cu cimilitura:

Chițigae, gae, ce ai în tigae ?

Papă puilor duci în valea socilor.

Ferice de gangur, că șede într'un vârful de soc

Și se roagă rugului, și se 'nchină cucului:

Nici pentru mine, nici pentru tine;

Ci pentru budihacea dela groapă,

Să-i dai vacă de vacă și doi boi să tacă

ba îl petreceam până la biserică și apoi veniam acasă cu sânul încărcat cu covrigi, mere turture, nuci poleite, roșcove și smochine din pomul mortului, de se încruciau tata și mama, când mă vedeau cu dânsele. Și ca să mă scape de belea, m'au trimes la stână în dumbrava Agapiei, lângă podul Cără-Giței, unde erau și oile noastre, să șed acolo până s'a mai potoli boliștea; însă

1) = să se țină după femei.

peste noapte a și dat holera peste mine; și m'a frământat, și m'a sgârcit cârcel, și-mi ardea sufletul în mine de sete; și ciobanii și baciul habar n'aveau de asta; numai se întorceau pe ceea parte în țipetele mele și horăiau¹⁾ mereu. Iară eu mă târiiam cum puteam până la fântână, în dosul stânii, și pe nimică pe ceas beam câte-un cofăiel întreg de apă; pot zice că în noaptea aceea la fântână mi-a fost masul și n'am închis ochii, nici cât ai scăpăra din amnar. Abia despre ziuă s'a îndurat Vasile Bordeianu, strungarul nostru, de s'a dus în Humulești, cale de două ceasuri cu piciorul și a înștiințat pe tata de a venit cu căruța și m'a luat acasă. Și pe drum neconținut ceream apă, iar tata mă amâna cu momele dela o fântână la alta, până a dat Dumnezeu de am ajuns în Humulești. Și când colo, doftorii satului: moș Vasile Țandură și altul, nu-mi aduc aminte, erau la noi în casă și prăjiau pe foc într'un ceaun mare niște hoștine²⁾ cu său; și după ce mi-au tras o frecătură bună cu oțet de leuștean, mi-aduc aminte ca acum, au întins hoștinele fierbincioare pe o pânzătură și m-au înfășat cu ele peste tot, ca pe un copil; și nu pot ști cât a fi trecui la mijloc, pânăce am adormit mort și de abia a doua zi pela toacă, m'am trezit sănătos, ca toți sănătoșii: Dumnezeu

1) = sforăiau.

2) = ceeace rămâne din stoarcerea cerei.

să odihnească pe moș Țandură și pe tovarășul său! Și vorba ceea: „Lucrul rău nu piere cu una cu două“. Până'n sară am și colindat mai tot satul; ba și pe la scăldat am tras o raită cu prietenul meu Chiriac a lui Goian, un lainic și un perdevară ca și mine. Dar tăta nu mi-a mai zis atunci nimic; m'a lăsat în voia mea pentru o bucată de vreme.

Peste iarnă, mama iar s'a pus pe capul tatei, să mă dea undeva la școală. Dar tata spunea că nu mai are bani de dat pentru mine.

— Lui dascălul Vasile a Vasilcăi plătiam numai câte un sorocovăț pe lună. Iar postoronica de dascălul Simion Fosa din Țuțueni, numai pentru că vorbește mai în tâlcuri decât alții și sfârcu-ește¹⁾ toată ziua la tabac, cere câte trei husăși²⁾ pe lună; auzi vorbă? Nu face băetul ista atâția husăși cu straie cu tot, câți am dat eu pentru dânsul până acum!

Când a mai auzit mama și asta s'a făcut foc.

— Sărmane omule! Dacă nu știi boabă de carte, cum ai să mă înțelegi? Când tragi sorocoveții la musteață³⁾, de ce nu te olicăești⁴⁾ atâta? Petre Todosiicăi, crășmarul nostru, așa-i

1) = trage tutun pe nas.

2) = tot ca sorocovățul de 2 lei vechi sau 100 parale.

3) = bei.

4) = vaeți

că ți-a mâncat nouă sute de lei; Vasile Roibu din Bejeni, mai pe atâția; și alții câți? Ruștei lui Valică și Măriucăi lui Onofreiu, găsești să le dai și să le răs dai? Știu eu; să nu crezi că doarme Smaranda, dormire-ai somnul de veci, să dormi! Și pentru băet n'ai de unde da? Măi omule, măi! Ai să te duci în fundul iadului și n'are să aibă cine te scoate, dacă nu te-ai sili să-ți faci un băet popă. De spovădanie fugi ca dracul de tămâie. La biserică mergi din Paști în Paști. Așa cauți tu de suflet?

— Ian taci, măi femeie, că biserica-i în inima omului; și dacă voiu muri, tot la biserică am să șed, zise tata; nu mai face și tu atâta vorbă, ca fariseul cel fățarnic. Bate-te mai bine cu mâna peste gură și zi ca vameșul: „Doamne, milostiv fii mie păcătoasei, care mi tot îmbălerez gura¹⁾ pe bărbat degeaba“.

Insfârșit, cât s'a bălbănit mama cu tata, din pricina mea, tot pe-a mamei a rămas; căci într'o Duminică prin cărneleagă²⁾, a venit tatăl mamei, bunicul meu, David Creangă din Pipirig, la noi, și văzând cearta iscată între tata și mama din pricina mea, a zis:

— „Las, măi Ștefane și Smărănducă, nu vă mai îngrijați atâta, că azi e Duminică, mâne Luni și zi de târg, dar Marți, de-om ajunge cu sănătate,

1) = mustru fără vină.

2) = cășlegile de iarnă, carnaval.

am să ieu nepotul cu mine și am să-l duc la Broșteni cu Dumitru al meu, la profesorul Nicolai Nanu dela școala lui Baloș, și-ți vedè voi ce-a scoate el din băet, că de ceilalți băeți ai mei, Vasile și Gheorghe, am rămas tare mulțămit, cât au stat acolo. De douăzeci și mai bine de ani, decând port vornicia în Pipirig, am dus-o cam anevoe numai cu răbușul ¹⁾). Ce folos că citesc orice carte bisericească, dacă nu știi a însemna măcar cătuși de cât, e greu. Inșă, decând mi-au venit băeții dela învățatură, îmi țin socoteala ban cu ban și huzuresc de bine; acum zic și eu că poți duce vornicia pe viață, fără să te simți. Zău, mare pomană și-a mai făcut Alecu Baloș cu școala ceea a lui, cine vrea să înțeleagă; și, Doamne, peste ce profesor înțelept și iscusit a dat! Așa vorbește de blând și primește cu bunătațe pe fiecare de ți-i mai mare dragul să te duci la el. Ferice, de părinții care l-au născut, că bun suflet de om este, n'am ce zice. Și mai ales pentru noi țărani munteni este o mare facere de bine! Când am venit eu cu tata și cu frații mei Petrea și Alexandru și Nică, din Ardeal în Pipirig, acum șasezeci de ani trecuți, unde se pomeniau școli ca a lui Baloș în Moldova? Doar la Iași să fi fost așa ceva și la mănăstirea Neamțului, pe vremea lui Mitropolitul Iacob, care era

1) = răboj, băț cioplit, pe care țărani își înseamnă socotelile.

o leacă de cimotie ¹⁾) cu noi, depe Ciubuc Clopotarul dela mănăstirea Neamțului, bunicul măneta, Smarandă, al cărui nume stă scris și astăzi pe clopotul bisericii din Pipirig. Ciubuc Clopotarul, tot din Ardeal știa puțină carte, ca și mine; și apoi a pribegit de acolo, ca și noi; s'a tras cu bucatele încoace ca și moș Dediu din Vânători și alți mocani, din pricina păpistășiei mai mult, pe cât știu eu; și atâta era de cuprins, de s'au umplut munții: Halăuca, Piatra lui Iepure, Bărnariul, Cotnărelul și Boampele până dincolo peste Pătru-Vodă, de turmele și tamazlăcurile lui. Și se pomenește că Ciubuc era om de omenie; fiecare oaspe ce trăgea la odaia lui era primit cu dragă inimă și ospătat cu îndestulare. Și se dusesse vestea în toate părțile despre bunătațe și bogăția sa. Până și Vodă ci-c'ar fi tras odată în gazdă la Ciubuc; și întrebându-l cu cine mai ține atâta amar de bucate, el ar fi răspuns: „Cu cei slabi de minte și tari de vârtute, Măria Ta“. Atunci Vodă nu s'a putut stăpâni de mirare, spuind: „la aista-i om, zic și eu; de ar fi mulți ca dânsul în domnia mea, puțină lipsă ar duce țara la nevoi!“ Și l'a bătut Vodă cu mâna pe umăr, zicându-i:

— Moșule, să știi că de azi înaintea ești omul meu, și la domnie ți-i deschisă ușa orișicând.

Și de atunci i-a mers lui Ciubuc numele de

1) = rudenie.

omul lui Vodă; încât și până astăzi, un deal, în partea despre Plotunul, unde era mai mult așezarea lui Ciubuc, se chiamă „Dealul Omului“.

Pe acest deal, Smarandă, am fugit în vremea zaverei cu mă-ta, cu tine și cu frate-tău Ion, de frica unei cețe de Turci, care se bătuse chiar atunci cu volintirii la Secu și apoi se îndreptară spre Pipirig după jăfuit; iar pe soră-ta Ioana, de grăbiți ce am fost, o uitasem acasă, pe prisă în albiuță. Și mă-ta, când a dat de copilă că nu-i, a început a-și smulge părul din cap și a o boci înădușit, zicând:

— Vai de mine și de mine, copila mea au străpuns-o Turcii!

Eu însă, m'am suit în vârful unui brad și cum am văzut că apucă Turcii spre Plotunul, m'am asvârlit fără sine pe părul unui cal, am alergat acasă, și când colo găsesc copila teafără; însă răsturnată cu albiuța de niște porci, care grohăiau împrejurul ei, cât pe ce s'o rupă. Iar pe la capătul albiuței am găsit câteva rubiele, puse de Turci — se vede — la capul copilei. Atunci am luat copila și de bucurie nici nu știu când am ajuns cu dânsa la mă-ta, în Dealul Omului. Și după ce mi-am venit puțin în sine, am zis și eu în amărăciune, ca mulți înaintea de mine: cei care n'au copii, nu știu ce-i năcazul. Bună minte mai au unii în felul acesta de nu se însoară. Și unul, dintre aceștia a fost Ciubuc mocanul, care, neavând femeie nici copii, ce i-a venit mai

târziu de evlavie cea multă ce avea sau din alte împrejurări, a închinat toată averea sa mănăstirii Neamțului și el s'a călugărit mai cu toți haidăii¹⁾ lui, făcând multe pomeniri cât a fost în viață; iar astăzi petrece în liniște lângă zidurile mănăstirii, Dumnezeu să-l ierte și să-l odihnească intru împărăția cerească! Căci și noi ca mâne avem a ne duce acolo! Așă-i că voi habar n'aveați de toate acestea, de nu v'aș fi spus eu, zise bunicul oftând.

Nu-i rău, măi Ștefane, să știe și băietul tău o leacă de carte, nu numaidecât pentru popie, cum chitește²⁾ Smaranda; că și popia are multe năcăfale³⁾, e greu de purtat. Și decât n'a fi cum se cade, mai bine să nu fie. Dar cartea îți aduce și oarecare mângâiere. Eu să nu fi știut a ceti, demult aș fi înnebunit, câte am avut pe capul meu. Însă deschid Viețile Sfinților și văd atâtea și zic: — Doamne, multă răbdare ai dat aleșilor tăi. Ale noastre sunt flori la ureche, pe lângă cele ce spune în cărți. Ș'apoi să fie cineva de tot bou, încă nu este bine. Din cărți culegi multă înțelepciune; și la dreptul vorbind, nu ești numai așa, o vacă de muls pentru fiecare. Băietul văd că are ținere de minte; și numai după cât a învățat, cântă și citește cât se poate de bine.

1) = servitori dela vite.

2) = plănuiește.

3) = necazuri.

De aceste și altele ca aceste a vorbit bunicul David cu mama și tata, mai toată noaptea, Duminică spre Luni și Luni spre Marți; căci la noi mânea când venia din Pipirig la târg, să-și cumpere cele trebuitoare.

Iar Marți, des-diminează, puse tarnițele ¹⁾ și desagii pe cai și legându-i frumușel cu căpăstrul: pe cel de-al doilea de coada celui întâiu, pe cel de-al treilea de coada celui al doilea, pe cel de-al patrulea de coada celui al treilea, cum îi leagă muntenii, a zis:

— Ei, măi Ștefane și Smărănducă, mai rămâneți cu sănătate, că eu *m'am dusu-m'am* ²⁾; hai, nepoate, gata ești?

— Gata, bunicule, haidem!, zisei năcăjindu-mă cu niște costițe de porc afumate și cu niște cârnați fripți, ce mi-i pusese mama dinainte. Și luându-mi rămas bun dela părinți, am purces cu bunicul spre Pipirig. Și era un puiu de ger în dimineața aceea, de crăpau lemnele. Și din sus de Vânători, cum treceam puntea peste apa Neamțului, bunicul în urmă cu caii de căpăstru și eu înaintea, mi-au lunecat ciubotele și am căzut în Ozana cât mi ți-i băietul! Noroc de bunicul. Și scroambele ³⁾ ieste a voastre is pocite, zise el, scoțându-mă răpede, murat până la

1) = șea de lemn.

2) Formă rară, întrebuințată în munții Moldovei de sus.

3) = ciubote rele.

piele și înghețat hăt bine, căci năboise ¹⁾ apa în toate părțile. Și iute mi-a scos ciubotele din picioare, ca se făcuse bocnă ²⁾. — „Opinca-i bună, săraca! Îți șede piciorul hodinit și la ger huzurești cu dânsa“. Și până a vorbit acestea, eram și învălit într'o sarică ghițoasă ³⁾ de Cașina, băgat într'o desagă pe cal, purces pe drum și hai la Pipirig. Și când m'a văzut bunica în ce hal mă aflam, ghemuit în desagă, ca un puiu de bogdaproste, cât pe ce să se prăpădească plângând. Încă n'am văzut așa femeie, să plângă de toate cele: era miloasă din cale-afară. Carne de vită nu mânca în viață, tot din astă pricină: și când se ducea sărbătoarea la biserică, bocia toți morții din ținterim, fie rudă, fie străin, fără deosebire. Bunicul însă era așezat la mintea lui: își căuta de trebi cum știa el și lăsa pe bunica într'ale sale, ca un cap de femeie ce se găsia.

— Oiu, Doamne, Davide, cum nu te astâmperi: de ce-ai scos băetul din casă pe vremea asta?

— Ca să te mieri tu, Nastasie, zise bunicul scoțând o piele de porc sălbatic din cămară și croind câte-o păreche de opinci pentru Dumitru și pentru mine: apoi le-a îngrunzit ⁴⁾ frumos și a

1) = se revărsase.

2) = înghețaseră, se făcuseră tari.

3) = cu lână lungă pe afară.

4) = increțit.

petrecut câte o păreche de ață neagră de păr de cal prin cele nojite¹⁾. Și a treia zi după asta, dându-ne schimburi și câte două părechi de obiele de suman alb, ne-am încălțat cu opincile binișor și, sărutând mâna bunicăi, am luat-o prin Boboiești iar cu bunicul și cu Dumitru, fraatele mamei, cel mai mic, și suind pe la fundul Halăucei, am ajuns după un târziu în Fărcașa, unde ne-a fost și masul, împreună cu părintele Dumitru dela pârăul Cârjei, care avea o gușă la gât cât o ploscă de cele mari și gârâia dintr'însa ca dintr'un cimpoi, de n'am putut închide ochii de răul său, mai toată noaptea. Nu era vinovat bietul preot; și, după cum spunea și el, e mai rău de cei ce au gușă în cap decât de cei ce o poartă pe dinafară...

A doua zi am purces din Fărcașa pe la Borca, spre Pârăul Cârjei și Cotârgaș, până ce am ajuns și la Broșteni. Și după ce ne-a așezat bunicul în gazdă, cu toată cheltuiala lui, la una Irinuca, apoi ne-a dus pe la profesor și pe la Biserică de ne-a închinat pe la icoane; și pe urmă ne-a lăsat cu sănătate și s'a întors acasă, trimițându-ne din când în când cele trebuitoare.

Și satul Broștenii fiind împrăștiat, mai ca toate satele dela munte, nu se rușina lupul și ursul a se arăta ziua-meaza-mare prin el; o casă ici sub tihăraea²⁾ asta, alta dincolo de Bistrița, sub altă

1) = găurile opincilor, prin care se trec ațele.

2) = râpă.

tihăraie: mă rog, unde i-a venit omului îndă-mână să și-o facă. Și Irinuca avea o cocioabă veche de bârne, cu ferestrele cât palma, acoperită cu scânduri, îngrădită cu răzlogi¹⁾ de brad și așezată chiar sub munte, pe malul stâng al Bistriței, aproape de pod. Irinuca era o femeie, nici tânără, nici tocmai bătrână; avea bărbat și o fată balcâză²⁾ și lălâie³⁾, de-ți era frică să înoptezi cu dânsa în casă. Noroc numai că de Luni dimineața până Sâmbătă seara n'o mai vedeai; se ducea cu tată-său în munte la făcut ferestrea, și lușra toată săptămână ca un bărbat pentru nimica toată: doi oameni cu doi boi, la vreme de iarnă, abia își puteau scoate mămăliga. Ba la mulți se întâmpla de veniau Sâmbătă noaptea câte cu un picior frânt sau cu boii stâlciți, și aceasta le era câștig pe deasupra.

Cocioaba de pe malul stâng al Bistriței, bărbatul, fata și boii din pădure, un țap și două capre slabe și răioase ce dormiau pururea în tindă, era toată averea Irinucăi. Dar și asta-i o avere, când e omul sănătos. Însă ce mă privește? Mai bine să ne căutăm de ale noastre.

Noi, cum a plecat bunicul, a doua zi ne-am dus la școală; și văzând profesorul că purtăm plete, a poruncit unuia dintre școlari să ne tundă.

1) = despicătură

2) = mare de trup.

3) = moale.

Când am auzit noi una ca asta, am început a plânge cu zece rânduri de lacrimi și a ne ruga de toți Dumnezeii, să nu ne sluțiască. Dar ț'ai găsit; profesorul a stat lângă noi, până ce ne-a tuns chilug¹⁾. Apoi ne-a pus în rând cu ceilalți școlari și ne-a dat de învățat după puterea noastră; între una-alta și „Ingerul a strigat“ pe din afară.

Și am dus-o noi așa până la Mezii-Păresii. Și unde nu ne trezim într'o bună dimineată plini ciucur de râe căprească dela caprele Irinucăi. Ei, ei! ce-i de făcut? Dascălul nu ne mai primia în școală, Irinuca nu ne putea vindeca, pe bunicul n'avea cine-l înștiința, merindele erau pe sfârșit: rău de noi! — Nu știu cum se întâmplă, că aproape de Buna-Vestire, unde nu dă o căldură ca aceea, și se topește omătul, și curg pâraele, și se umflă Bistrița din mal în mal, decât pe ce să iee casa Irinucăi. Și noi, pe căldurile cele, ne ungeam cu leșie tulbure, ședeam afară la soare cu pielea goală, până ce se usca cenușa pe noi și apoi ne băgam în Bistrița de ne scăldam. Așa ne învățase o babă să facem ca să ne treacă de râie. Vă puteți închipui ce vra să zică a te scărda în Bistrița, la Broșteni, de două ori pe zi, tocmai în postul cel mare. Și nici tu junghiu, nici tu friguri, nici altă boală nu s'a lipit de noi; dar nici de râe n'am scăpat. Vorba ceea: „Se

1) = până la piele.

ține ca râia de om“. Intr'o zi fiind Irinuca dusă în sat și având obiceiul a ședeă uitată cu fata vătămanului, noi n'avem ce lucru? Ne suim pe munte, la deal de casa ei, câte cu o bucată de răzlog în mână; și cum curgeau pâraele grozav mai ales unul alb cum îi laptele, ne pune dracul de urnim o stâncă din locul ei, care era numai înținată¹⁾; și unde nu pornește stânca la vale săltând tot mai sus de un stat de om; și trece prin gardul și prin tinda Irinucăi, pe la capre, și se duce drept în Bistrița, de clocotia apa. Asta era în Sâmbăta lui Lazăr pe la amiazi. Ei, ei! ce-i de făcut? Gardul și casa femeii dărâmate la pământ, o capră ruptă în bucăți, nu-i lucru de șagă²⁾. Uitasem acum și râie, și tot, de spaimă.

— Strânge răpede ce mai ai, până când nu vine baba și hai să fugim cu pluta ceea la frate-meu Vasile, în Borca, zise Dumitru; căci plutele începuse a umbla. Inșfăcăm noi te mieri ce mai aveam, ne ducem degrabă la plută și plutașii de cuvânt și pornesc. Ce a zis Irinuca, în urma noastră, ce n'a zis, nu știu; dar știu atâta, că eram cu ghiața 'n spate, de frică pân'am ajuns la Borca, unde ne-a fost și masul. Iar a doua zi, în Duminica de Florii, des-dimineată am plecat din Borca, pe Plaiul-Bătrân, împreună cu doi

1) = abia se mai ținea.

2) = glumă.

plăieși călări, spre Pipirig. Era o zi frumoasă în Duminica aceea și plăieșii spuneau că n'au mai apucat așa primăvară de vreme, de când îs ei.

Eu cu Dumitru, însă, o duceam într'un cântec, strângând viorele și toporași de pe lângă plaiu și mergeam tot sburdând și hârjonindu-ne¹⁾, de par'că nu eram noi râioșii din Broșteni, care făcusem atâta bucurie la casa Irinucăi. Și mergând noi tot așa, cam pe la amiazi deodată s'a schimbat vremea cea frumoasă într'o vijelie cumplită, să răstoarne brazii la pământ, nu altă ceva. Pe semne, baba Dochia nu-și lepădase toate cojoacele. Incepuse a bura, apoi o întoarce în lapoviță, pe urmă o dă în frig și ninsoare cum se cade, și într'un buc²⁾ ne astupă calea, de nu știai încotro să mergi. Și tot ninsoare și păclă până în pământ, de nu se vedea om pe om alăture fiind.

— Așa-i că s'a deochiat vremea, zise unul dintre plăieși oftând. Mă mieram eu să fi mâncat lupul iarna asta așa de în pripă.

De pe la Înțercători, am prăpădit drumul. De acum s'o luăm de-a chioara, și unde ne-a fi scris, acolo vom ieși.

— I-auziți glasul unui cucuș, zise celalalt plăieș. Haideți s'apucăm într'acolo și poate să ieșim în sat, undeva.

1) = imbrâncindu-ne.

2) = într'o clipă.

Și ne coborîm noi, și ne tot coborîm cu mare greutate pe niște povârnișuri primejdioase; și ne încurcăm printre ciritei¹⁾ de brad, și caii lunecau și se duceau de-a răstăgolul, și eu cu Dumitru mergeam sgribiliți și plângeam în pumni de frig; și plăieșii numai icniau și-și mușcau buzele de frig și necaz; și omătul se pusese pe unele-locuri până la brâu și începuse a înnopta, când am ajuns într'o fundătură de munți, unde se auzia răsunând glasul unui pârăuș ce venia ca și noi din deal în vale, prăvălindu-se și isbindu-se de cele stânci fără voința sa... Numai atâta, că el a trecut mai departe în drumul său, iar noi am stat pe loc și am pus-o de mămăligă, fără apă.

— Ei, măi băieți, ia amu trageți la aghioase, zise un plăieș, scăpărând și dând foc unui brad.

— Ce ți-i scris, în frunte ți-i pus; chef și voie bună, zise celalalt, scoțând o hrincă²⁾ înghețată din desagi, pârbind-o pe jăratec și dându-ne și nouă câte-o harchină³⁾. Și așa luneca hrinca aceea de ușor pe gât, par'că era unsă cu unt! Dupăce ne-am pus bine-rău gura la cale, ne-am covrigit împrejurul focului; și deasupra ninsoare, dedesubt udeală; pe o parte înghețat, pe una te frigeai, ca la vremea și locul acela. Și tot chinuindu-ne așa, era să ne pască alt păcat: cât

1) = copaci.

2) = bucată de mămăligă prăjită pe foc.

3) = o bucată mare.

pe ce să ne toropească bradul aprins, de nu băga de seamă unul dintre plăeși. Pe semne, blăstămul Irinucăi ne ajunsese.

În sfârșit, se face și ziua, și după ce ne spălăm cu omăt și ne închinăm după obiceiul creștinesc, pornim apoi cu plăieșii la deal, pe unde ne coborîsem. Nînsoarea mai încetase, și după multă trudă am găsit drumul; și hai, hai! hai! hai! cătră sară am ajuns la bunicul David, în Pîpirig. Și când ne-a văzut bunica, de bucurie a și tras un bocet.

— David al meu are de gând să mă bage de vie în mormânt cu apucăturile lui, cum văd eu. Iacă ce rană-i pe dînșii, sărmanii băieți! Cum i-a mâncat rîia prin străini, mititeii!

Și dupăce ne-a căinat ¹⁾ și ne-a plâns bunica, după obiceiul ei, și dupăce ne-a dat de mîncare tot ce avea mai bun și ne-a adăpat bine, degrabă s'a dus în cămară, a scos un ulcior cu dohot ²⁾ de mesteacăn, ne-a uns peste tot trupul din creștet pînă în tălpi și apoi ne-a culcat pe cuptior, la căldură. Și tot așa ne-a uns de câte două-trei ori pe zi cu noapte, pînă ce în Vînearea-Seacă, ne-am trezit vindecați taftă. Dar pînă atunci a venit și veste dela Broșteni despre stricăciunea ce făcusem și bunicul, fără vorbă, a mulțămît pe Irinuca cu patru galbeni. Apoi în

1) = bocit.

2) = păcură.

Sâmbăta Paștilor m'a trimes la părinți acasă în Humulești. Și în ziua de Paști am tras un „Ingerul a strigat“ la biserică, de au rămas toți oamenii cu gurile căscate la mine. Și mamei îi venia să mă înghită de bucurie. Și părintele Ioan m'a pus la masă cu dînsul, și Smărăndița a ciocnit o mulțime de ouă roșii cu mine. Și bucurie peste bucurie venia pe capul meu. Iar la Invierea a doua, nu mi-a mai mers așa de bine: căci toate fetele din sat viind la biserică și unele din ele fiind mai drăcoase, cum au dat cu ochii de mine, le-a și bufnit rîsul și au început a-mi zice:

Tunsul felegunsul,
Tunsul felegunsul
Câni după dînsul!

București, 1880, Septembrie.

II').

Mama. — Sbenguri cu frate-său Zahai. — Obiceiuri de sărbători. — Popa Oşobanu. — Moş Chiorpec Ciubotaru. — Mătuşa Mărioara. — Alte păţanii.

Nu ştiu alţii cum sunt, dar eu, când mă gândesc la locul naşterii mele, la casa părintească din Humuleşti, la stâlpul hornului unde lega mama o şfară²⁾ cu motocei la capăt, de crăpau mâtele jucându-se cu ei, la prichiciul³⁾ vetrei cel humuit⁴⁾, de care mă ţineam când începusem a merge copăcel, la cuptorul, pe care mă ascundeam, când ne jucam noi băeţii, de-a mijoarca, şi la alte jocuri şi jucării pline de hazul şi farmecul copilăresc, par'că-mi saltă şi acum inima de bucurie! Şi, Doamne, frumos era pe atunci, căci şi părinţii şi surorile îmi erau sănătoşi şi casa ni era îndestulată şi copiii şi

1) A apărut întâia dată în „Convorb. lit.”, Anul XV, 1881, No. 1.

2) = sfoară.

3) = margină.

4) = uns cu humă, măt alb.

copilele megieşilor¹⁾ erau deapururea în petrecere cu noi, şi toate îmi mergeau după plac, fără leac de supărare, de par'că era toată lumea a mea.

Şi eu eram vesel ca vremea cea bună şi stur-lubatic²⁾ şi copilăros ca vântul în tulburarea sa.

Şi mama, care era vestită pentru nădrăvăniile sale, îmi zicea cu zimbet uneori, când începea a se ivi soarele dintre nori după o ploaie îndelungată: „ieşi, copile cu părul bălan, afară şi râde la soare, doar s'a îndrepta vremea“. Şi vremea se îndrepta după râsul meu...

Ştia, vezi bine, soarele cu cine are de-a face, căci eram feciorul mamei, care şi ea cu adevărat că ştia a face multe şi mari minunăţii: alunga nourii cei negri de pe deasupra satului nostru şi abătea grindina din alte părţi, înfigând toporul în pământ, afară, dinaintea uşii; încheaga apa numai cu două picioare de vacă, de se încrucia lumea de mirare; bătea pământul sau pereţele sau vr'un lemn, de care mă păliam la cap, la mână sau la picior, zicând: „Na, na!“ şi îndată-mi trecea durerea... Când vuia în sobă tăciunele aprins, care se zice că face vânt şi vreme rea, sau când ţiua tăciunele, despre care se zice că te vorbeşte cineva de rău, mama îl mustra acolo, în vatra focului, şi-l buchisa cu

1) = vecinilor.

2) = nebunatic.

cleștele, să se mai potoliască dușmanul ; și mai mult decât atâta : oleacă de nu-i venia mamei la socoteală căutătura mea, îndată pregătia, cu degetul îmbălat, puțină tină din colbul ¹⁾ adunat pe ospasul ²⁾ încălțării ; ori, mai în grabă, lua funingină dela gura sobei, zicând : „Cum nu se dioache călcâiul sau gura sobei, așa să nu mi se dioache copilașul!“ Și-mi făcea apoi câte un benchiu ³⁾ boghet în frunte, ca să nu-și prăpădească odorul!... Și altele multe încă făcea.

Așa era mama în vremea copilăriei mele, plină de minunății, pe cât mi-aduc aminte ; și-mi aduc bine aminte, căci brațele ei m'au legănat, când îi sugream țâța cea dulce și mă alintam la sânu-i gândurind și uitându-mă în ochii ei cu drag ! Și sânge din sângele ei și carne din carnea ei am împrumutat ; și a vorbi dela dânsa am învățat. Iar înțelepciune dela Dumnezeu, când vine vremea de a pricepe omul ce-i bine și ce-i rău.

Dar vremea trecea cu amăgele și eu creșteam pe nesimțite ; și tot alte gânduri îmi sburau prin cap și alte plăceri mi se deșteptau în suflet ; și în loc de înțelepciune, mă făceam tot mai neastâmpărat și dorul meu era acum nemărginit ; căci sprintar și înșelător este gândul omului, pe ale căruia aripi te poartă dorul neconținut și nu te lasă în pace, până ce întri în mormânt !

1) = praful.

2) = dosul, călcâiul.

3) = semn negru.

Insă, vai de omul care se ia pe gânduri ! Uite, cum te trage pe furiș apa la adânc ; și din veselie cea mai mare, cazi deodată în uricioasa întristare.

Hai mai bine despre copilărie să povestim, căci ea singură este veselă și nevinovată. Și drept vorbind, acesta-i adevărul.

Ce-i pasă copilului, când mama și tata se gândesc la neajunsurile vieții, la ce poate să le aducă ziua de mâine sau că-i frământă alte gânduri pline de îngrijare. Copilul, încălecat pe bățul său, gândește că se află călare pe un cal de cei mai strașnici, pe care aleargă cu voie bună și-l bate cu biciul, și-l strunește cu tot dinadinsul, și răcnește la el din toată inima, de-ți ie auzul ; și cade jos, crede că l-a trântit calul, și pe băț își descarcă mânia în toată puterea cuvântului...

Așa eram eu la vrâsta cea fericită, și așa cred că au fost toți copiii, decând îi lumea asta și pământul, măcar să zică, cine ce-a zice.

Când mama nu mai putea de obosită, și se lăsa câte-oleacă ziua, să se odihnească, noi băeții tocmai atunci rădicam casa în slavă. Când venia tata, noaptea, dela pădurea din Dumescnicu, înghețat de frig și plin de promoroacă, noi îl spăriam sărindu-i în spate pe întuneric. Și el, cât era de ostenit, ne prindea câte pe unul, ca la „baba-oarba“, ne rădica în grindă, zicând : „tâta mare!“ și ne săruta mereu pe fiecare. Iar

dupăce se aprindea opaițul¹⁾ și tata se punea să mănânce, noi scoteam mâțele de prin ocnite și cotruță,²⁾ și le floicăiam și le șmotream³⁾ dinaintea lui, de le mergea colbul; și nu puteau scăpa bieteile mâțe din mânilor noastre, până ce nu ne sgâriau și ne stupiau,⁴⁾ ca pe noi.

— Incă te uiți la ei, bărbate, zicea mama și le dai paiiele!⁵⁾ așă-i?... Ha, ha! bine v'au mai făcut, pughibale⁶⁾ spurcate ce sunteți! Că nici o lighioae nu se poate aciua⁷⁾ pe lângă casă, de răul vostru. Iacă, dacă nu v'am săcelat⁸⁾ astăzi, faceți otrocol⁹⁾ prin cele mâțe și dați la om ca câinii prin băț. Țara d'apoi aveți la știință că vă prea întreceți cu dediochiul. Acuș ieu varga din coardă, și vă croiesc de vă merg petecile.

— Ia lasă-i și tu, măi nevastă, lasă-i; că se bucură de venirea mea, zicea tata, dându-ne huța. Ce le pasă: lemne la trunchiu sunt; slănină și făină în pod este deavolna¹⁰⁾, brânză în puțină, asemenea; curechiu¹¹⁾ în boloboc,

1) = lampa țaranului.

2) = o adâncătură între gura cuptorului și perete.

3) = muștruluiam.

4) = scui-pau.

5) = le faci pe voie.

6) = diavoli.

7) = nu se poate adăposti.

8) = țesalat, bătut.

9) = zarvă, goană.

10) = berechet.

11) = varză.

slavă Domnului! Numai de-ar fi sănătoși, să mănânce și să se joace acum cât is mititei; că le-a trece lor sburdăciunea, când or fi mai mari și i-or lua grijile înainte; nu te teme că n'or scăpa de asta. Ș'apoi nu știi că este o vorbă: dacă-i copil, să se joace; dacă-i cal, să tragă; și dacă-i popă, să citească...

— Ție, omule, zise mama, așa ți-i a zice, că nu șezi cu dânșii în casă toată ziua, să-ți scoată peri albi, mânca-i-ar pământul, să-i mănânce, Doamne, iartă-mă! De-ar mai veni vara, să se mai joace și pe afară; că m'am săturat de ei ca de mere pădurețe. Câte drăcării le vine în cap, toate le fac; când începe a toca la biserică, Zahei al tău cel cuminte fuga și el afară și începe a toca în stative, de pârâe pârâii casei și dudue fereștile. Iar stropșitul¹⁾ de Ion, cu talanca dela oi, cu cleștele și cu vătrariul, face o hodorogală și un tărăboiu de-ți ia auzul; apoi își pun câte-o țoală în spate și câte-un coif de hârtie în cap, și cântă „aliluiia și Doamne mi-luește, popa prinde pește“, de te scot din casă. Și asta în toate zilele de câte două, trei ori, de-ți vine câteodată, să-i coșești²⁾ în bătaie, dac'ai sta să te potrivești lor.

— ...'Poi dă, măi femeie, tot ești tu bisericoadă, de s'a dus vestea; încaltea ți-au făcut și băeții

1) = îndrăcitul.

2) = să-i omori în bătaie.

biserică aici pe loc, după cheful tău ; măcar că-ți intră biserica în casă, de departe ce-i... De-amu puneți-vă pe făcut privigheri de toată noaptea și parascovenii câte vă place, măi băieți, dacă vi-i voia să vă dea mă-ta în toate zilele numai colaci de cei unși cu miere dela „Patruzeci de sfinți“ și colivă cu miez de nucă.

— Ei, apoi! minte ai, omule? mă mieram eu, de ce-s și ei așa de cumiți, mititeii; că tu le dai nas și le ții hangul¹⁾. Ia privește-i cum stau toți treji și se uită țintă în ochii noștri; par'că au de gând să ne zugrăvească. Ian să-i fi sculat la treabă, ș'apoi să-i vezi cum se codesc, se drâmboiesc²⁾ și se sclifosesc³⁾, zise mama. Hai! la culcat, băeți, că trece noaptea; vouă ce vă pasă, când aveți de mâncare sub nas!

Și după ce ne culcam cu toții, noi băeții, ca băeții, ne luam la hârjoană, și nu puteam adormi de incuri⁴⁾, până ce era nevoită biata mamă să ne facă musai câte-un șurub-două prin cap, și să ne dea câteva tapangele⁵⁾ la spinare, și tata, săturându-se câteodată de atâta hălăgie⁶⁾, zicea mamei:

— Ei taci, taci! ajungă-ți de-amu, herghelie!

1) = le ții parte.

2) = lasă buzele în jos de supărare.

3) = plâng în silă, prefăcut.

4) = sburdături.

5) = palme.

6) = gălăgie.

Știu că doar nu-s babe, să chirotească¹⁾ din picioare!

Insă mama ne mai da atunci câteva pe deasupra și mai îndesate, zicând:

— Na-vă de cheltuială, ghiavoli²⁾ ce sunteți! Nici noaptea să nu mă pot odihni de incotele³⁾ voastre?

Și numa așa se putea liniști biata mamă, de răul nostru, biată să fie de păcate! Ș'apoi socoți că se mântuia numai cu atâta?

Ț'ai găsit! A doua zi, des-diminează le începeam din capăt; și iar lua mama nănașa din coardă⁴⁾, și iar ne jnăpăia⁵⁾, dar noi par'că bindisiam⁶⁾ de asta?... Vorba ceea:

Pielea rea și răpănoasă:

Ori o bate, ori o lasă.

Și câte nu ne venia în cap, și câte nu făceam cu vârf și îndesate, mi-aduc aminte, de par'că acum mi se întâmplă. Mai pasă de ține minte toate cele și acum și așa, dacă te slujește capul, bade Ioane!

La Crăciun, când tăia tata porcul, și-l pârliia și-l opăria, și-l învăluia iute cu paie, de-l înă-

1) = pirotească, să picure de somn.

2) = diavoli.

3) = chicote.

4) = nuiua din grindă.

5) = bătea.

6) = ne păsa, ne sinchisiam.

dușia, ca să se poată rade mai frumos, eu încălecam pe porc de-asupra paielor, și făceam un chef de mii de lei știind că mie are să-mi dea coada porcului s'o frig și beșica s'o umplu cu grăunțe, s'o umflu și s'o zurăiesc, după ce s'a usca; ș'apoi vai de urechile mamei, până ce nu mi-o spărgea de cap. Și ca să nu-mi uit cuvântul! Odată la un sfântul Vasile, ne prindem noi, vro câțiva băeți din sat, să ne ducem cu plugul: căci eram și eu mărișor acum, din păcate. Și în ajunul sfântului Vasile toată ziua am stat de capul tatei, să-mi facă și mie un buhaiu¹⁾, ori de nu, batâr²⁾ un harapnic,

— Doamne, ce harapnic ț'oiu da eu, zise tata dela o vreme. N'ai ce mânca la casa mea? Vrei să te bușiască³⁾ cei nandralăi⁴⁾ prin omăt? Acuș te descalf!

Văzând eu, că mi-am aprins paie 'n cap cu asta, am șterpelit-o de-acasă numai cu beșica cea de porc, nu cumva să-mi iee tata ciubotele și să rămân de rușine înaintea tovarășilor. Și nu știu cum s'a întâmplat, că niciunul dintre tovarăși n'avea clopot. Talanca mea era acasă; dar mă puteam duce s'o ieu? In sfârșit facem

1) = putinică fără fund, acoperită cu o piele la un capăt, din care iese un smoc de păr de cal, din care, când tragi, se produce un muget de buhai (taur).

2) = măcar.

3) = trântescă.

4) = prostălăi.

noi ce facem, și sclipuim¹⁾ de cole o coasă ruptă, de ici o cărceie de tânjală²⁾, mai un vâtrar cu belciug, mai beșica cea de porc a mea, și, pe după toacă, și pornim pe la case. Ș'o luăm noi, dela popa Oșlobanu, tocmai din capul satului din sus, cu gând să umblăm tot satul!... Când colo, popa tăia lemne la trunchiu, afară; și cum a văzut că ne așezăm la fereastă și ne pregătim de urat, a început să ne tragă câteva nașteri îndesate și a zice:

— De-abia s'au culcat găinile și voi ați și început? Ia stați o leacă, blăstămaților, să vă dau eu!

Noi, atunci, am pârlit-o³⁾ la fugă. Iar el! zvârr! cu o scurtătură în urma noastră; căci era om hursuz și pâclclit⁴⁾ popa Oșlobanu. Și din spaima ceea, am fugit noi mai jumătate de sat înapoi, fără să avem când îi zice popii:

Drele⁵⁾ pe podele

Și bureți pe păreți;

Câte pene pe cucuși,

Atâția copii burduhoși.

cum obișnuesc a zice plugarii, pe la casele ce nu-i primesc.

1) = facem rost.

2) = oiștea carului.

3) = am șters-o.

4) = rău, sgârcit.

5) = un fel de ciuperci ce cresc pe lemn.

— Măi; al dracului venetic și ceapcân¹⁾ de popă, zicem noi, după ce ne adunăm toți la un loc, înghețați de frig și spărieți; cât pe ce era să ne ologească boaita cea îndrăcită! vedel-am dus pe năsălie²⁾ la biserica sfântului Dumitru, de sub cetate, unde slujește; curat ucigă-l crucea l-a colăcit să vie și să-și facă budihacea³⁾ casă la noi în sat. Ferească Dumnezeu, să fie preoții noștri așa, că nu te-ai mai înfrupta cu nimica dela biserică, în vecii vecilor! Și până-l mai menim noi pe popă, până-l mai boscorodim⁴⁾, până una alta, amurgește bine.

— Ei, amu, ce-i de făcut? Hai să intrăm ici în ograda asta, zise Zaharia lui Gâtlan, că ne trecem vremea, stând în mijlocul drumului. Și intrăm noi la Vasile-Aniței și ne așezăm la fereastă după obicei. Dar par'că naiba vrăjește: cela nu sună coasa că-i e frig; celuia, că-i înghiață mânil pe cărceie; văru-meu, Ion Morigocea, cu vâtraru subsoară, se pune de pricină că nu ură, și numa-ți crăpa inima 'n tine de năcaz! Ură tu, măi Chiriece, zic eu lui Goian; și noi, măi Zaharia, să prufnim din gură ca buhaiul; iar iștialalți să strige: hăi, hăi! Ș'odată, și începem. Și ce să vezi? Unde nu se

1) = om rău la inimă.

2) = patul pe care e pus sicriul cu mortul, când se duce la groapă.

3) = uriciunea, matahala.

4) = descântăm.

ie hapsina¹⁾ de nevasta lui Vasile-Aniței cu cociorva²⁾ aprinsă după noi, căci tocmai atunci trăgea focul să de colacii în cuptor. — „Vai, aprinde-v'ar focul, să vă aprindă, zise ea, burzuluiță³⁾ grozav; dar cum se chiamă asta? In obrazul cui v'a învățat!“

Atunci, noi, la fugă băeți, mai dihai decât la popa Oșlobanu... Dar bun pocinog⁴⁾ a fost ș'aista, zicem noi, oprindu-ne în răscrucile drumului, din mijlocul satului, aproape de biserică. Încă una-două de aestate, și ne scot oamenii din sat afară, ca pe niște lăieși⁵⁾. Mai bine să mergem la culcare. Și după ce ne arvunim noi și pela anul, cu jurământ să umblăm tot împreună, ne-am despărțit unul de altul, răbegiți⁶⁾ de frig și hămisiți⁷⁾ de foame; și hai fiecare pe la casa cui ne are, că mai bine-i pare. Și iaca așa ne-a fost umblarea cu plugul în anul acela.

D'apoi cu smântânitul oalelor, ce calamandros⁸⁾ făceam!

Când pune mama laptele la prins, eu, fie post, fie cășlegi, depe-a doua zi și începeam a

1) = îndrăcită.

2) = vâtrar de lemn.

3) = mânioasă.

4) = început bun.

5) = țigani de laie (ceată).

6) = pătrunși de frig.

7) = lihniți.

8) = neorânduială.

linchi¹⁾ grosiorul de pe deasupra calelor; și tot așa în toate zilele, până ce dam de chișleag²⁾. Și când căuta mama să smântânească oalele, smântânește, Smarandă, dacă ai ce... Poate c'au luat strigoaicele mana dela vaci, mămucai, ziceam eu, șezând încinchi³⁾ și cu limba scoas'afară dinnaintea mamei, jos lângă oale.

— Doamne, prinde-l-voiu strigoiiu dela odată la oala cu smântână, zicea mama, uitându-se lung la mine, ș'apoi las! Nănașa din grindă are să-i știe de știre, și nu l-or putea scoate din mâna mea tot neamul strigoilor și strigoaicelor din lume... Se cunoaște el strigoiiu care a mâncat smântâna, de pe limbă... Urît mi-a fost în viața mea omul viclean și lingău, drept să-ți spun, dragul mamei; și să știi dela mine, că Dumnezeu n'ajută celui care umblă cu furțișag, fie lucru de purtat, fie de-a mâncării, fie ori de ce-a fi.

Ei apoi! unde-o plesnește mama și unde crapă, zic eu, în gândul meu, că doar tot nu eram așa de prost până pe-acolo să nu pricep atâta lucru.

D'apoi cu moș Chiorpec ciubotarul, megieșul⁴⁾ nostru, ce năcaz aveam — ba adică drept vorbind, el avea năcaz cu mine; căci una-două

1) = linge.

2) = partea rămasă sub smântână, în oalele de lapte-puse la prins.

3) = făcându-mă mic.

4) = vecinul.

mă duceam la om și-l tot sucăliam¹⁾ să-mi dee curele, ca să-mi fac biciu.

Și cele mai de multe ori, găsiam pe moș Chiorpec răbuind²⁾ ciubotele cu dohot de cel bun, care face pielea moale cum îi bumbacul. Și dacă vedea omul și vedea că nu se poate descotorosi³⁾ de mine cu vorbe, mă lua frumușel de bărbie cu mâna stângă, iar cu cea dreaptă muia feleștiocul⁴⁾ în strachina cu dohot, și-mi trăgea un puiu de răbuială⁵⁾ ca aceea, pe la bot, de-i bufnia răsul pe toți ucenicii din ciubotărie. Și când îmi da drumul, mă duceam tot într'o fugă acasă, la mama, plângând și stupind în dreapta și în stânga.

— Uite, mamă, Chiorpecul dracului, ce mi-a făcut!...

— Doamne, par'că l-am învățat eu, zicea mama cu părere de bine; am să-l cinstesc, zău așa, când l-oiu întâlni; că șezi lipcă⁶⁾ pe unde te duci și scoți sufletul cu obrăznicile tale, ușernic⁷⁾ ce ești!

Dacă auziam așa, mă spălam binișor pela gură, și-mi căutam de nevoie... Și cum uitam

1) = cicăliam.

2) = a unge.

3) = scăpa.

4) = pământul.

5) = unsoare.

6) = scaiu.

7) = care umblă pe la ușile oamenilor.

ciuda, fuga, iar la moș Chiorpec după curele; el, când mă vedea, îmi zicea cu chef: „He, he, bine-ai venit, nepurcele! ¹⁾ Și iar mă răbuia, făcându-mă de răs; și eu iar fugiam acasă, plângând, stupind și blăstămându-l; și mama avea un chin cu mine din pricina asta...

— Of! de-ar veni iarna, să te mai dau odată la școală undeva, zicea mama, și să cer dascălului să-mi deie numai pielea și ciolanele de pe tine.

Odată vara, pe aproape de Moși, mă furișez din casă și mă duc, ziua-miaza-mare, la moș Vasile, fratele tatei, cel mai mare, să fur niște cireșe; căci numai la dânsul și încă la vro două locuri din sat era câte un cireș văratic care se cocia-pălia de Duminica-Mare. Și mai chitesc ²⁾ eu în mine, cum s'o dau, ca să nu mă prindă. Intru mai întâiu în casa omului și mă fac a cere pe Ion, să ne ducem la scăldat.

— Nu-i acasă Ion, zise mătușa Mărioara; s'a dus cu moșu-tău Vasile, sub cetate, la o chiuă ³⁾ din Condreni, s'aducă niște sumani.

Căci trebuie să vă spun că la Humulești torc: și fetele și băeții, și femeile și bărbații; și se fac multe giguri ⁴⁾ de sumani, și lăi ⁵⁾ și de noa-

1) = în loc de *nepoțele*.

2) = plănuiesc.

3) = piuă.

4) = valuri de suman.

5) = negri cu fire albe.

ten ¹⁾, care se vând, și pănură, și cusute și acolo, pe loc, la negustori armeni, veniți înadins din alte târguri: Focșani, Bacău, Roman, Târgu-Frumos și de pe aiurea, precum și pe la iarmaroace în toate părțile. Cu asta se hrănesc mai mult humuleștenii, răzăși fără pământuri, și cu negustoria din picioare: vite, cai, porci, oi, brânză, lână, oliu ²⁾, sare și făină de popușoi; sumane: mari, genunchere și sărdace ³⁾; ițari, bernevici, cămeșoaie, lăicere și scorțuri înflorite; ștergare de burangic alese, și alte lucruri, ce le duceau Lunia în târg de vânzare, sau Joia pe la mănăstirile de maici, cărora le vine cam peste-mână târgul.

— Apoi dar, mai rămâi sănătoasă, mătușă Mărioară! Vorba de dinioarea; și-mi pare rău că nu-i văru Ion acasă; că tare-aș fi avut plăcere să ne scăldăm împreună.. Dar în gândul meu: Știi c'am nimerit-o? Bine că nu-s acasă; și de n'ar veni degrabă, și mai bine-ar fi...

Și scurt și cuprinzător: sărut mâna mătușei și, luându-mi ziua bună, ca un băiat de treabă; ies din casă, cu chip că mă duc la scăldat; mă șupuresc pe unde pot și când colo, mă trezesc în cireșul femeii, și încep a cărăbăni ⁵⁾ la

1) = lână tunsă în anul al doilea de pe oi.

2) = ulei.

3) = suman scurt până 'n brâu.

4) = mă învârt repede.

5) = a lua repede.

cireșe în sân, crude, coapte, cum se găsiu. Și cum eram îngrijit și mă siliam să fac ce-oiu face mai de grabă, iaca mătușa Mărioara c'o jordie ¹⁾ în mână, la tulpina cireșului!...

— Dar bine, ghiavole, aici ți-i scăldatul? zise ea, cu ochii holbați la mine; scoboară-te jos, tâlharule, că te-oiu învăța eu.

Dar cum să te cobori, căci jos era prăpădenie! Dacă vede ea și vede, că nu mă dau, zvârr! de vro două-trei ori cu bulgări în mine, dar nu mă chitește ²⁾. Apoi începe a se aburca ³⁾ pe cireș în sus, zicând: „Stăi, măi porcane, că te căp-țușește ⁴⁾ ea, Mărioara, acuș!“. Atunci eu mă dau iute pe-o creangă, mai spre poale, și odată fac: zup! în niște cânepă care se întindea dela cireș înaintea, și era crudă și până la brâu de înaltă; și nebuna de mătușa Mărioara, după mine; și eu fuga iepurește prin cânepă și ea pe urma mea, până la gardul din fundul grădinii, pe care neavând vreme să-l sar, o cotigeam ⁵⁾ înapoi, iar prin cânepă, fugând tot iepurește, și ea după mine până'n dreptul ocolului, pe unde-mi era iar greu de sărit; pe de lături, iar gard; și hâr-sita ⁶⁾ de mătușă nu mă slăbia din fugă nici în

1) = nuia.

2) = nimerește.

3) = a se urca.

4) = prinde.

5) = cotiam.

6) = urgisita.

ruptul capului! Cât pe ce să puie mâna pe mine! Și eu fuga și ea fuga, și eu fuga și ea fuga: până ce dăm cânepa toată palancă ¹⁾ la pământ; căci să nu spun minciuni, erau vro zece, douăsprezece prăjini de cânepă frumoasă și deasă cum îi peria, de care nu s'au ales nimica. Și după ce facem noi trebușoara asta, mătușa nu știu cum se încâlcește prin cânepă, ori se împiedică de ceva și cade jos. Eu atunci, iute mă răsucesc într'un picior, fac vr'o două sărituri mai potrivite, mă asvârl peste gard de par'că nici nu l-am atins și-mi pierd urma, ducându-mă acasă și fiind foarte cuminte în ziua aceea.

Dar mai în desară, iacă și moș Vasile, cu vornicul și paznicul, strigă pe tată la poartă, îi spun pricina, și-l chiamă să fie de față, când s'a ispăși ²⁾ cânepa și cireșele — căci, drept vorbind, și moș Vasile era un cărpănos ³⁾ și un pui de sgârie-brânză, ca și mătușa Mărioara. Vorba ceea: „a tunat și i-a adunat“. Inșă degeaba mai clămpănesc eu din gură: cine ce are cu munca omului? Stricăciunea se făcuse și vinovatul trebuia să plătească. Vorba ceea: „Nu plătește bogatul, ci vinovatul!“. Așa și tata, a dat gloabă ⁴⁾ pentru mine, și pace bună. Și după ce-a venit el, ru-

1) = o călcăm.

2) = prețului.

3) = sgârcit.

4) = despăgubire.

șinat, dela ispașă, mi-a tras o chelfăneală ¹⁾ ca aceea, zicând :

— Na ! satură-te de cireșe ! De-amu să știi că ți'ai mâncat lefteria ²⁾ dela mine, spânzuratule ! Oare multe stricăciuii am să mai plătesc eu, pe urma ta ?

Și iaca așa, cu cireșele ; s'a împlinit vorba mamei, sărmama, iute și degrabă : „că Dumnezeu n'ajută celui care umblă cu furțișag“. Inșă ce ți-i bună pocăința după moarte ? D'apoi rușinea mea, unde-o pui ? Mai pasă ³⁾ de dă ochi cu mătușa Mărioara, cu moș Vasile, cu văru Ion, și chiar cu băeții și fetele din sat ; mai ales Duminica, la biserică, la horă, unde-i frumos de privit și pe la scâldat, în Cierul Cucului, unde era băteștița ⁴⁾ flăcăilor și a fetelor, doriți unii de alții toată săptămâna de pe la lucru ?

Mă rog, mi se dusesese buhul ⁵⁾ despre pozna ce făcusem, de n'aveai cap să scoți obrazul în lume de rușine ; și mai ales acum, când se rădicase câteva fete frumoșele în sat la noi și începuse a mă scormoli și pe mine la inimă. Vorba ceea :

— Măi Ioane, dragi ți-s fetele !

— Dragi !

1) = bătae bună.

2) = trecerea, cinstea.

3) = mai îndrăznește.

4) = locul de întâlnire.

5) = faima.

— Dar tu lor ?

— Și ele mie ! !...

Inșă ce-i de făcut ?... s'a trece ea și asta ; obraz de scoarță, și las-o moartă'n păpușoi, ca multe altele ce mi s'au întâmplat în viață... nu așa, într'un an doi și deodată, ci în mai mulți ani și pe rând, ca la moară. Și doar mă și feriam eu, într'o părere, să nu mai dau peste vro pacoste, dar par'că naiba mă împingea, de le făceam atunci cu chiuita ¹⁾. Și tocmai mi-te, in-dată după ceea cu cireșele, vine alta la rând.

Mă trezește mama într'o dimineață din somn cu vai-nevoie, zicându-mi : — Scoală, duglișule ²⁾, înnaintea de răsăritul soarelui ; iar vrei să te pupe cucul armenesc și să te spurce, ca să nu-ți meargă bine toată ziua ?... Căci așa ne amăgia mama cu o pupăză, care-și făcea cuib de mulți ani într'un teiu foarte bătrân și scorburos, pe coasta dealului, la moș Andrei, fratele tatei cel mai mic. Și numai ce-o auziai vara : „Pu-pu-pup ! Pu-pu-pup !“ — desdimineață în toate zilele, de vuia satul. — Și cum mă scol, îndată mă și trimite mama cu demâncare în țarină, la niște lingurari ce-i aveam tocmiți prășitori, tocmai în Valea Sacă, aproape de Topolița. Și pornind eu cu demâncarea, numai ce și aud pupăza cântând :

1) = cu nemiluita.

2) = leneșule.

— Pu-pu-pup! pu-pu-pup! pu-pu-pup!

Eu, atunci, să nu-mi caut de drum tot înainte? Mă abat pe la teiu, cu gând să prind pupăza, căci aveam grozavă ciudă pe dânsa; nu numai decât pentru pupat, cum zicea mama, ci pentru că mă scula în toate zilele cu noaptea 'n cap din pricina ei. Și cum ajung în dreptul teiului, pun demâncarea jos, în cărare pe muchea dealului, mă sui încetișor în teiul, care te adormia de mirosul... floarei, bag mâna în scorbură, unde știam, și norocul meu!... găbuesc ¹⁾ pupăza pe ouă, și zic plin de mulțămire: „Taci, leliță, că te-am captușit ²⁾ eu; îi mai pupa tu și pe dracu de acum!“ Și când aproape să scot pupăza afară, nu știu cum se face, că mă spariu de creasta ei cea rotată de pene, căci nu mai văzusem pupăză până atunci, și-i dau iar drumul în scorbură. Și cum stam eu și mă chitiam ³⁾ în capul meu, că șerpe cu pene nu poate să fie — după cum auzisem, din oameni, că se află prin scorbură câteodată și șerpi — unde nu mă îmbărbătez în sine-mi și iar bag mâna să scot pupăza... pe ce-a fi ;... dar ea, sârmana, se vede că se mistuise de frica mea prin cotloanele ⁴⁾ scorburii, undeva, căci n'am mai dat de dânsa

- 1) = prind fără veste.
- 2) = prins.
- 3) = plănuiam.
- 4) = locuri ascunse.

nicăiri; par'că intrase în pământ. Măi! anapoda ¹⁾ lucru ș'aista zic eu inciudat, scoțând căciula din cap și tuflind-o ²⁾ în gură scorburii; apoi mă dau jos, caut o lespede potrivită, mă sui cu dânsa iar în teiu, îmi ieu căciula, și în locul ei pun lespede, cu gând c'a ieși ea, pupăza, de undeva, până m'oiu întoarce eu din țarină. După aceea mă dau iar jos și pornesc răpede cu demâncarea la lingurari... Și oricât oi fi mers eu de tare, vreme trecuse la mijloc doar, cât am umblat horhăind ³⁾ cine știe pe unde și cât am bojbăit ⁴⁾ și mocoșit ⁵⁾ prin teiu să prind pupăza, și lingurarilor, nici mai rămâne cuvânt, li se lungise urechile de foame, așteptând. Ș'apoi vorba ceea: „Țiganul, când i-e foame, cântă; boierul se primblă cu mânilor dinapoi, iar țăranul nostru își arde luleaua și mocnește ⁶⁾ într'insul“. Așa și lingurarii noștri; cântau acum îndrăcit pe ogor, șezând în coada sapei, cu ochii painjenți deatâta uitat, să vadă nu le vine mâncare dincotrova? Când, pe la prânzul cel mare, numai iacătă-mă-s și eu de după un dâmb, cu mâncarea sleită, veniam nu veniam, auzindu-i lă-

- 1) = pe dos.
- 2) = îndesind-o.
- 3) = rătăcind.
- 4) = căutat.
- 5) = a face încet, a întârzia.
- 6) = arde înăbușit.

lăind ¹⁾ așa de cu chef... Atunci au și tăbărit balaurii pe mine, și cât pe ce să mă înghită, de nu era o chirandă ²⁾ mai tânără între dânșii, să-mi ție parte.

— Hauileo, mo ! ogoiți-vă ³⁾; ce tolocaniți ⁴⁾ băiatul ; cu tată-său aveți ce aveți, iar nu cu dânsul !

Atunci, lingurarii, ne mai puindu-și mintea cu mine, s'au așternut pe mâncare, tăcând molcum. Și scăpând eu cu obraz curat, îmi iau traista cu blidele, pornesc spre sat, mă abat iar pe la teiu, mă sui într'însul, pun urechia la gura scorburii, și aud ceva sbătându-se înlăuntru; atunci ieu lespedeza cu îngrijire, bag mâna și scot pupăza vlăguită ⁵⁾ de atâta sbucium ; iar ouăle, când am vrut să le ieu, erau toate numai o chisăliță. După asta vin acasă, leg pupăza de picior c'o ață, ș'o îndosesc de mama vro două zile în pod prin cele putini hârbuite ; și una-două, la pupăză, de nu știau cei din casă, ce tot caut prin pod așa de des. Însă a doua zi după asta, iaca și mătușa Măriuca lui moș Andrei, vine la noi c'o falcă 'n cer și cu una 'n pământ, și se ia la ciondănit ⁶⁾ cu mama din pricina mea :

1) = cântând fără cuvinte.

2) = o femeie.

3) = liniștiți-vă.

4) = certați.

5) = ostenită.

6) = la certat.

— Mai auzit-ai dumneata, cumnată, una ca asta : să fure Ion pupăza, care, zicea mătușa cu jale, ne trezește des-dimineată la lucru de atâția ani !

Grozav era de turburată și numa nu-i venia să lăcrămeze, când spunea aceste. Și acum văd eu, că avea mare dreptate mătușa, căci pupăza era ceasornicul satului. Însă mama, sărmana, nu știa nici cu spatele.

— Ce spui, cumnată ! Da'că l'aș ucide în bătae, când aș afla că el a prins pupăza s'o chinuiască. De-amu, bine că mi-ai spus ; las pe mine că ți-l ieu eu la depănat.

— Nici nu te mai îndoi despre asta, cumnată Smarandă, zise mătușa, căci de sbânțuitul ¹⁾ ista al duminale, nimica nu scapă. Ce mai atâta ? Mi-au spus mie cine l-au văzut, că Ion a luat-o ; gâtul îmi pun la mijloc.

Eu, fiind ascuns în cămară, cum aud unele ca aceste, iute mă suiu în pod, umflu pupăza de unde era, saiu cu dânsa pe sub streșina casei și mă duc deadreptul în târgul vitelor, s'o vând ; căci era tocmai Lunia, într'o zi de târg. Și cum ajung în iarmaroc ²⁾, încep a mă purta țanțoș printre oameni de colo până colo, cu pupăza în mână, că doar și eu eram oleacă de fecior de

1) = neastâmpărat.

2) = târg.

negustor. Un moșneag nebun c'o vițică de funie, n'are ce lucra?

— De vânzare ți-e găinușa aia, măi băiete?

— De vânzare, moșule!

— Și cât cei pe dânsa?

— Cât crezi și dumneta că face!

— Ia ado'ncoace la moșul, s'o drămăluiască.

Și cum i-o dau în mână, javra dracului se face a o căuta de ou, și-i desleagă atunci ața dela picior; apoi mi-o aruncă 'n sus, zicând: Iacă poznă, c'am scăpat-o! Pupăza sbârr! pe-o dugheană¹⁾ și după ce mai odihnește puțin, își ie apoi drumul spre Humulești și mă lasă mare și devreme cu lacrimile pe obraz, uitându-mă după dânsa! Eu, atunci, haț! de sumanul moșneagului, să-mi plătească pasărea.

— Ce gândești dumneta, moșule? Te joci cu marfa omului? Dacă nu ți-a fost de cumpărat, la ce i-ai dat drumul? că nu scapi nici cu giunca²⁾ asta de mine. Înțeles-ai? Nu-ți paie³⁾ lucru de șagă. Și mă băgam în ochii moșneagului și făceam un tărăboiu, de se strânsese lumea ca la comedie împrejurul nostru; dă, iar maroc nu era?

— Dar știi că ești amarnic la viață, măi băiete, zise moșneagul dela o vreme răsând. In

1) = prăvălie.

2) = vițica.

3) = pară.

ce te bizui, de te îndârjești așa, nepoate? Dec! nu cumva ai pofti să-mi iei vițica pentru un cuc armenesc? Pesemne te mănâncă spinarea, cum văd eu, măi țică; și ia acuș te scarpin, dacă vrei; ba ș'un topor îți fac¹⁾, de-i zice „aman“, puiule! când îi scăpa din mâna mea!

— Dă pace băietului, moșule, zise un Humuleștean de-ai noștri, că-i feciorul lui Ștefan a Petrei, gospodar dela noi din sat, și ți-i găsi beleaua cu dânsul pentru asta...

— He, he! să fie sănătos dumnealui, om bun, d'apoi chitești²⁾ dumneta, că nu ne cunoaștem noi cu Ștefan a Petrei? zise moșneagul; chiar mai dinioarea l-am văzut umblând prin târg, cu cotul subsuoară, după cumpărat sumani, cum îi e negustoria; și trebuie să fie peaci unde va, ori în vr'o dugheană de băut adălmașul. Apoi bine că știu a cui ești, măi țică! Ian stăi oleacă, să te duc eu la tată-tău, și să văd, el te-a trimes cu pupăzi de vânzare, să spurci iarmarocul?

Toate ca toatele, dar când am auzit eu de tata, pe loc mi s'a muiet gura? apoi încet-încet m'am furișat printre oameni și am croit-o la fugă spre Humulești, uitându-mă înapoi, să văd, nu mă ajunge moșneagul; căci îmi era acum a scăpare de dânsul, drept să vă spun. Vorba ceea: „Lasă-l, măi! L-aș lăsa eu, dar vezi că

1) = îți fac moară 'n cap.

2) = gândești.

nu mă lasă el acum!“ Tocmai așa pățisem și eu: ba eram încă bucuros, că am scăpat numai cu atâta. Bine-ar fi s'o pot scoate la capăt, măcar așa, cu mama și cu mătușa Măriuca — gândiam eu, bătându-mi-se inima ca 'ntr'un iepure, de frică și de osteneală, și când ajung acasă, aflu că tata și mama erau duși în târg. Și frații îmi spun cu spaimă, că-i poznă cu mătușa lui moș Andrei; a sculat mai tot satul în picioare, din pricina pupăzei din teiu; zice că i-am fi luat-o noi, și pe mama a pus-o în mare supărare cu asta. Știi că și mătușa Măriuca e una din cele care scoate mahmurul¹⁾ din om; nu-i o femeie de înțeles, ca mătușa Anghelița lui Moș Chiriac; s'a mântuit vorba. Și cum îmi spuneau ei îngrijați, numai ce și auzim cântând în teiu:

— Pu-pu-pup! pu-pu-pup! pu-pu-pup!

Soră-mea, Catrina, zice atunci cu mirare:

— I-auzi, bădiță! Doamne, cum sunt uniia de năpăstuesc omul chiar pe sfânta dreptate!

— Mai așa, sorioară!... Dar în gândul meu: când ați ști voi câte-a pătimit, sireaca, din pricina mea și eu din pricina ei, i-ați plânge de milă!

Zahei însă ne lăsase vorbind și se ca-mai dusesse în târg după mama, să-i spue bucurie despre pupăză. Și a doua zi, Marți, taman în ziua

1) = îl scoate din sărite.

de lăsatul secului de postul Săn-Petrului, făcând mama un cuptior zdravăn de alivenci¹⁾ și plăcinte cu poalele 'n brâu și pârpalind²⁾ niște pui tineri la frigare, și-apoi tăvălindu-i prin unt, pela prânzul cel mic, chiamă pe mătușa Măriuca lui Moș Andrei la noi, și-i zice cu dragă inimă:

— Doamne, cumnățică-hăi, cum se pot învrăjbi oamenii din nimica toată, luându-se după gurile cele răle! Ia poftim, soro, mai bine, să mâncăm ceva din ce-a dat Dumnezeu, să cinstim câte-un pahar de vin în sănătatea gospodarilor noștri și:

Cele răle să se spele,
Cele bune să s'adune;
Vrajba dintre noi să piară
Și neghina din ogoară!

Căci dac'ai sta să faci voie rea de toate, zău, ar trebui dela o vreme s'apuci câmpii!

— Așa, cumnată dragă, zise mătușa Măriuca, strângând cu nedumerire din umere, când se pune la masă; văzut-ai dumneta? Să mai pui altădată temeiu pe vorbele oamenilor!

Apoi începem cu toții a mânca: și alții ca alții, dar eu știu că mi-am pus bine gura la cale, să-mi fie pe toată ziua. Și îndată ce m'am sculat dela masă, luându-mi rămas bun dela călcăie, fuga

1) = niște turte de făină.

2) = prăjind pe foc.

la scaldat; și când sar odată voinicește de pe un mal nalt în știoalnă ¹⁾, din greșală, drept cu fața în jos, numai scânteii mi s'au făcut pe dinaintea ochilor, de durere; și am crezut că mi-a plesnit pânțele, nu altăceva. Și după ce-am ieșit cu mare greu din apă, și m'am pus pe mal țiindu-mă cu mâinile de inimă, băeții s'au strâns ciotcă împrejurul meu; și m'au înmormântat cu năsip, și m'au prohodit cum știau ei, și de-abia mi-am venit în simțire peste vr'un ceas; ș'apoi am început a mă scâlta în ticnă până pe la asfințitul soarelui, potrivind-o să vin acasă odată cu vacile și spuind mamei, că, scăpându-le văcarul din ocol pe ale noastre, la amiază, eu singur le-am dus la păscut, și de aceea m'am întârziat până acum. Și mama, creștină bună, crezându-le toate lăptoase, după răbuș ²⁾, cum i le spusese eu cu măgulele, m'a lăudat de vrednicia ce făcusem, și mi-a dat și demâncare. Iară eu mâncând lupește, mă făceam smerit și numai râdeam în mine, mierându-mă tot atunci de ghibăcia ³⁾ minciunilor ce potrivisem, de-mi venia mai-mai să le cred și eu singur pe jumătate.

Iacă așa se poate înșela omul de multe ori, când nici n'a gândit, dacă nu știe a judeca bine. Inșă iar mă întorc și zic: Tot pățitu-i priceput!

1) = loc mai adânc la o apă.

2) = raboj, după socoteală.

3) = dibăcia.

Intr'o zi, pe-aproape de Sânt-llie, se îngră-mădisse, ca mai totdeauna, o mulțime de trebi pe capul mamei: niște sumani să-i scoată din stative; alții să-i nvidească ¹⁾ și să înceapă a-i țese din nou; un teanc de sumane croite, nalt până 'n grindă, aștepta cusutul; peptănușii în laiță n'avea cine-i ținea de coadă; roata ședea în mijlocul casei, și canură toarsă nu era, pentru bătătură! Ș'apoi vorba ceea: „Nu ședea, că-ți șede norocul“. Țevi de făcut la socală; copil de țâță în albie, pe lângă alți vro cinci-șase, care așteptau să le faci demâncare: treabă era acolo, nu încurcală; și încă se cerea degrabă, căci venia cu fuga iarmarocul de Folticeni, care, acela este, ce este. Și mă scoală mama atunci mai dimineață decât alte dăți, și-mi zice cu toată inima:

— Nică, dragul mamei! vezi că tată-tău e dus la coasă, căci se scutură ovăsul cela pe jos; și eu asemenea nu-mi văd capul de trebi; tu mai lasă drumurile și stăi lângă mămuca, de-i fă țevi și leagănă copilul; c'apoi și eu ți-oiu lua dela Folticeni o pălăriuță cu tasmă ²⁾ ș'o curălușă de cele cu chimeriu, ³⁾ știi cole, ca pentru tine!

— Bine mamă! dar în gândul meu numai eu știam. Toate ca toatele; dar la cusut și sărăduit

1) = a trece urzeală prin iță și prin spată.

2) = panglică.

3) = chimir.

sumane și mai ales la roată, mă întreceam cu fetele cele mari din tors; și din astă pricină, răutăcioasa de Măriuca Săvucului, care, drept să vă spun, nu-mi era urâtă, făcea adeseori în ciuda mea, și-mi bătea din pumni, poreclindu-mă „Ion Torcălău”, cum îi zicea unui țigan din Vânători. Însă pentru asta, tot îmi era dragă, și torceam împreună cu dânsa, la umbra nucului lor, câte-o movilă de drugi ¹⁾ de canură, de mă săruta mama, când i le arătam sara acasă.

Așa ne duceam băieții și fetele unii la alții cu lucrul, ca să ne luăm de urit, ceea ce la țară se cheamă șezătoare, și se face mai mult noaptea, lucrând fiecare al său. Cum torceam eu, de-a mai mare dragul, pe întrecute cu Măriuca, și cum sfârâia fusul roții, așa-mi sfârâia inima 'n mine de dragostea Măriucăi! Martur îmi este Dumnezeu! Și-mi aduc aminte, că odată, noaptea, la o clacă de desghiocat păpușoi, i-am scos Măriucăi un șoarece din sân, care era s'o bage în boale pe biata copilă, de n'aș fi fost eu acolo. D'apoi vara în zilele de sărbătoare, cu fetele pe câmpie, pe colnice și mai ales prin luncile și dumbrăvile cele pline de mândrețe, după cules răchițică de făcut gălbenele, sovârv de umplut flori, dumbravnic și sulcină de pus printre straie, cine umblă? Povestea cântecului:

Fă-mă, Doamne, val de tei
Și m'aruncă 'ntre femeii!

1) = fuse.

Și scurtă vorbă, unde erau trei, eu eram al patrulea.

Dar când auziam de legănat copilul, nu știu cum îmi venia; căci tocmai pe mine căzuse păcatul, să fiu mai mare între frați. Însă ce era să faci, când te roagă mama? Dar în ziua aceea, în care mă rugase ea, era un senin pe cer și așa de frumos și de cald afară, că-ți venia să te scalzi pe uscat cu găinile. Văzând eu o vreme ca asta, am șparlit-o ¹⁾ la baltă, cu gând rău asupra mamei, cât îmi era de mamă și de năcăjită. Adevăr spun, căci Dumnezeu e deasupra! Dela o vreme, mama, crezând că-s prin livadă, undeva, iese afară și începe a striga, de da duhul dintr'însa: „Ioane! Ioane, Ioane!” și Ion, pace! Văzând ea că nu dau răspuns de nicăiri, lasă toate în pământ și se ia după mine la baltă, unde știa că mă duc; și când colo, mă vede tologit ²⁾ cu pielea goală pe năsip, cât mi ți-i gliganul ³⁾; apoi, în picioare, fiind la urechi câte-o lespegioară ⁴⁾ fierbinte dela soare, cu argint printr'însele, și aci săriam într'un picior, aci în celelalt; aci plecam capul în dreapta și la stânga, spuind cuvintele:

Auraș, păcuraș,
Scoate apa din urechi,

1) = am șters-o.

2) = tolănit.

3) = lunganul

4) = lespede mică.

Că ți-oiu da parale vechi ;
Și ți-oiu spăla cofele
Și ți-oiu bate dobele !

După aceea svârliam pietrele, pe rând, în știoafnia¹⁾ unde mă scăldam : una pentru Dumnezeu și una pentru dracul, făcând parte dreaptă la amândoi ; apoi mai svârleam câteva de încuiam pe dracul în fundul știoalnei, cu bulbuci la gură ; ș'apoi, huștiuliuc ! și eu în știoalnă, de-a cufundul, să prind pe dracul de un picior, căci așa ni era obiceiul să facem la scăldat, de pe când Adam-Babadam. După asta, mă mai cufundam de trei ori în rând, pentru Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt, și încă odată pentru Amin. Apoi mă trăgeam încetișor pe-o coastă, la marginea bălții, cât mi ți-i moronul, și mă uitam pe furiș cum se joacă apa cu piciorușele cele mândre ale unor fete ce ghiliau²⁾ pânză din susul meu. Mai frumos lucru nici că se mai poate, cred !

Toate aceste le privia biata mamă, uitată cu mâinile subsoară, cum e omul năcăjit, de după un dâmb de prund, aproape de mine. Dar eu n'o vedeam pe dânsa, căci eram în treabă. In totului-tot, a fi trecut la mijloc vro jumătate de ceas, cât a zăbovit mama acolo, mai vro trei-patru de când fugisem de acasă, ș'ar fi trebuit să înceapă a mi se pune soarele drept inimă,

1) = loc mai adânc.
2) = albiau.

după cum se zice, căci era trecut de amiază. Inșă eu, în starea în care mă aflam, fiind cuprins de fericire, uitasem că mai trăesc pe lume ! Inșfârșit, mama cât era ea de tare de cap dela vreme pierde răbdarea și vine, tiptil, în vârful degetelor, pe la spatele mele, când mă uitam la fete, cum vă spun, îmi ie toate hainele frumușel de pe mal, și mă lasă cu pielea goală în baltă, zicându-mi cu năduh¹⁾ :

— Li veni tu acasă, coropcarule²⁾, dacă te-a răzbi foamea, ș'apoi atunci vom avea altă vorbă. Și se tot duce.

Ei, ei ! ce-i de făcut, Ioane ? Fetele dela ghilit, care văzuse asta, numa-și dau ghiont una alteia și chicotiau³⁾ pe socoteala mea, de răsuna prundul. Iar eu intram în pământ de rușine și cât pe ce să mă înec, de ciudă ce-mi era ; și din dragostea cea mare de mai dinioarea, îmi venia acum să le strâng de gât, nu altăceva. Dar vorba ceea : „Poți opri vântul, apa și gurile oamenilor ?“ De aceea le-am lăsat și eu pe fete să râdă, până li s'a duce gura la urechi, și pândind vreme pe când șed ele plecate și dau pânza în apă la ghilit, fac tuști ! din baltă, ș'o ieu la sănătoasa ; și așa fugiam de tare pe prund, de săriau pietrele, pe care le stârniam cu picioarele, cât mine de

1) = cu supărare.
2) = vagabondule.
3) = râd înfundat.

sus. Și fuga, și fuga, fără să mă mai uit în urmă, până ce dau între hudiți, ¹⁾ pe drumul care ducea la noi acasă. Dar nu merg pe drum, de rușine să nu întâlnesc vr'un om; ci sar în grădină la Costache, și merg tupiluș prin păpușoi; apoi într'o hudiță, din hudiță în grădină la Trăsnea, și iar prin păpușoi; și când aproape să ies din grădină, mă simțesc {câinii lui Trăsnea, și la mine, să mă rupă. Ce-i de făcut? Auzisem eu din oameni, că dacă vrei să nu te muște câinii și să te lase în pace, cum îi vezi că sar la tine, să te tupilezi jos, la pământ, și să-i lași să te latre cât le place, fără să te urnești din loc; căci ei bat cât bat, și dela o vreme, te părăsesc și se duc. Și adevărat este; căci așa am scăpat și eu de câinii lui Trăsnea, atunci când am dat peste păcat cu ei și ei cu mine. Noroc din ceriu până'n pământ că nu m'a prins melianul ²⁾ și haraminul ³⁾ de Trăsnea, care avea mare ciudă pe mine, decând mă zăpsise ⁴⁾ în grădina lui, la furat mere domnești și pere sântiliești, căci m'ar fi snopit în bătaie. Și apoi numai asta mi-ar fi mai trebuit acum cât eram de pricopsit! În sfârșit, dupăce m'au lăsat câinii lui Trăsnea în pace, cum v'am spus, am sărit în răspintenele unui drum; de acolo în grădină la noi, și atunci mi

- 1) = ulicioară.
2) = om sdravăn.
3) = puternicul.
4) = prinse.

s'a părut că mă aflu în sânul lui Dumnezeu. Și merg eu acum fără pă sare prin păpușoi până în dreptul ogrăzii și mă uit printre gard, și văd pe mama cum se dă în vânt după trebi, când în casă, când afară; și-mi era mai mare mila de dânsa, dar și de pântecel meu cel stocit ¹⁾ de apă încă îmi era milă. Vorba ceea: „Milă mi-e de tine, dar de mine mi se rupe inima de milă ce-mi este“, Și nemaiputând suferi foamea, încep a mărnași ²⁾ ugilit ³⁾ printre gard: „Mămucăi, iacătă-mă-s“. Și odată și sar în ogradă, mă înfă-țoșez dinaintea mamei, așa chipos, cum eram, îi apuc mâna cu sila, o sărut și zic, scâncind: „Mamă, bate-mă, ucide-mă, spânzură-mă, fă ce știi cu mine; numai dă-mi ceva de mâncare, că mor de foame!“ Vorba ceea: „Golătatea încunjură, iar foamea dă deadreptul“. Ea atunci, cum e mama cu bunătate, se uită galiș ⁴⁾ la mine și zice oftând:

— Bine-ți șede, coșogeme ⁵⁾ coblizan ⁶⁾, să umbli lela ⁷⁾ pe drumuri, în halul acesta, și să mă lași tocmai la vremea asta fără leac de ajutor! Hai de mănâncă, dar să știi, că mi te-ai lehä-

- 1) = supt, stors.
2) = a mormăi scâncind.
3) = plângăreț.
4) = duios.
5) = cogemite.
6) = lungan.
7) = a umbla fără rost.

metit ¹⁾ dela inimă ; doar să te porți deacum tare bine, să mai fiu aceea-am fost pentru tine ; dar nu știu zău !

Și, scurtă vorbă, văzând că m'am pus rău cu mama, îi giuruiesc ²⁾, eu, că ce-am făcut n'oiu mai face, apoi umblu tot cu binișorul pe lângă dânsa, și nu ies din cuvântul ei afară nici cu fapta, nici cu vorba ; căci vorba dulce mult aduce, la trebi-s hărnicuț cât se poate ; derdicam ³⁾ și măturam prin casă, ca o fată mare, de n'avea mama grijă, când se ducea undeva. Și într'o zi o văd că mă sărută și-mi zice cu blândețe :

— Dumnezeu să te înzilească, Ionică, dragul mamei, și să-ți dea toate darurile sale cele bogate, dacă te-i purta, cum văd că te porți de-o bucată de vreme încoace.

Atunci, eu, pe loc am început a plânge și bucuria mea n'a fost proastă. Și mai multă muștrare am simțit în cugetul meu, decât ori-când. Și de m'ar fi bătut mama cu toate gardurile și de m'ar fi isgonit dela casă, ca pe un străin, tot n'ași fi rămas așa de umilit în fața ei, c'a atunci când m'a luat cu binișorul. Și să nu credeți că nu mi-am ținut cuvântul de Joi până mai deapoi, pentrucă așa am fost eu,

1) = mi-e silă de tine.

2) = îi jur.

3) = dereticam.

răbdător și statornic la vorbă în felul meu ; și, nu că mă laud, căci lauda-i față: prin somn, nu ceream de mâncare ; dacă mă sculam, nu mai așteptam să-mi dea alții : și când era de făcut ceva treabă, o cam răriam de pe acasă. Și apoi mai aveam și alte bunuri : când mă lua cineva cu răul, puțină treabă făcea cu mine ; când mă lua cu binișorul, nici atâta ; iar când mă lăsa de capul meu, făceam câte-o drăguță de trebușoară, ca aceea, de nici Sfânta Nastasia Isbăvitoarea de otravă nu era în stare a o des-face cu tot meșteșugul ei. Povestea cea : „Un nebun arunc'o piatră în baltă, și zece cumiți n'o pot scoate“.

Insfârșit, ce mai atâta vorbă pentru nimica toată ? Ia, am fost și eu, în lumea asta, un boț cu ochi, o bucată de humă însuflețită, din Humulești, care nici frumos până la douăzeci de ani, nici cuminte până la treizeci și nici bogat până la patruzeci nu m'am făcut. Dar și sărac așa ca în anul acesta, ca în anul trecut și ca de când sunt, niciodată n'am fost !

III').

Humuleştii și împrejurimile. — Popa Duhu și popa Oşlobanu. — Școala dela Fălticeni. — Pavăl Ciubotarul și moș Bodrângă. — Trăsnea. — Desființarea catiheților.

— Nu mi-ar fi ciudă înălțea, când ai fi și tu ceva și de te miri unde, imi zice cugetul meu; dar așa, un boț cu ochi ce te găsești, o bucată de humă însuflețită din sat dela noi și nu te lasă inima să taci; asurzești lumea cu țărăniile tale!

— Nu mă lasă, vezi bine, cugete, căci și eu sunt om din oameni; și satul Humuleştii în care m'am trezit, nu-i un sat lăturalnic, mocnit¹⁾ și lipsit de priveliștea lumii ca alte sate; și locurile cari încunjură satul nostru, încă-s vrednice de amintire. Din sus de Humulești vin Vânătorii Neamțului, cu sămânță de oameni de aceia, cari s'au hărțuit odinioară cu Sobiețki, craiul

1) Publicat în „Convorbiri lit.” Anul XV (1882) No. 12., pag. 455.

2) = ascuns.

Polonilor. Și mai din sus, mănăstirile Secul și Neamțul, altădată fala bisericii române, și a doua vistierie a Moldovei. Din jos vin satele Boiștea și Ghindăoanii, care înjugă numai boi ungurești la carăle lor; unde plugurile rămân singurele pe brazdă în țarină, cu săptămânile; prisăcile fără prisăcar; holdele fără jitar¹⁾; și nime nu se atinge de ele; iar oamenii din aceste sate nu știu ce-i judecata. Aproape de Boiște vine satul Blebea, care mai mult de jumătate, după ce-și scapă căciula pe baltă, zice: „să fie de sufletul tatei!”

Inspre apus-miazăzi, vin mănăstirile: Agapia, cea tăinuită de lume; Varaticul unde și-a petrecut viața Brâncoveanca cea bogată și milosivă; și satele Filioara, hățașul²⁾ căprioarelor cu sprincene, scăpate din mănăstire; Bălțăteștii cei plini de salamură; și Ceahlăieștii, Topolița și Ocea, care alungă cioara cu perja 'n gură tocmai dincolo peste hotar; iar spre Crivăț, peste Ozană, vine târgul Neamțului ca mahalalele Pometea de sub dealul Cociorva, unde la toată casa este livadă mare: Tuțuenii veniți din Ardeal, care mănâncă slănină rancedă, se țin de coada oilor, lucrează lâna și sunt vestiți pentru teascurile de făcut oloiu³⁾; și Condrenii

1) = păzitorul de la poarta țarinii.

2) = locul de păscut.

3) = ulei.

cu morile de pe Nemțisor și piuăle de făcut sumani. Iar deasupra Condrenilor, pe vârful unui deal înalt și plin de tihărai¹⁾, se află vestita Cetatea Neamțului, îngrădită cu pustiu, acoperită cu fulger, locuită vara de vitele fugărite de strechie și străjuită de ceucele²⁾ și vindereii³⁾, care au găsit-o bună de făcut cuiburi într'însa... Dar asta nu mă privește, pe mine băiet din Humulești. Eu am altă treabă de făcut; vreau să-mi dau samă despre satul nostru, despre copilăria petrecută în el și atâta-i tot.

Câți Domnitori și Mitropoliți s'au rânduie la scaunul Moldovei, de când e țara asta, au trebuit să treacă măcar odată prin Humulești spre mănăstiri. Apoi unde pui cealaltă lume, care s'a purtat prin satul nostru, și tot lume mai mult bogată și aleasă: mă rog, la mănăstirea Neamțului, icoană făcătoare de minuni, casă de nebuni, hram de Ispas și iarmaroc în târg, tot atunci; apoi tot pe-aici, treacăt spre iarmaroace⁴⁾: la Piatră, de Dumineca Mare și la Folticeni, de Sânt-Ilie; la Secu, hram de Tăierea capului Sf. Ioan Botezătorul; la Agapia 'n deal, hram de Schimbarea la Față; la Agapia 'n vale, hram de S-ții Voevozi; și la Vărăticu, hram de Sântă-Măria-Mare; lume și iar lume!

1) = râpe.

2) = stânci.

3) = niște pasări.

4) = bălciuri.

Și câte târnosiri și sfințiri de biserici din nou; și câte soboare și revizii de fețe bisericesti și politicești; și câți străini din toată lumea, și câte inimi purtate de dor; și câte suflete sdrobite și rătăcite n'au trecut prin satul nostru spre mănăstiri? Lume, lume, și iar lume! Și câte oștiri străine și o droaie de cătane călări, tot Nemți de cei mari, îmbrăcați numai în fir, au trecut în vremea copilăriei mele, cu săbiile scoase prin Humulești, spre mănăstirile de maice, după Natalița cea frumoasă; și-au făcut Nemții mare tărăboiu prin mănăstiri, și au răscolit de-a-fir-a-păr toate chiliile maicilor, dar n'au găsit-o, căci beciul privighitorului Pârveu din Târgul Neamțului putea să tănuiască, la nevoe, o Dămniță. Și noroc de Vărăticence, care au știut a-i domoli, luându-i cu binișorul și a-i face să-și bage sabiile în teacă, spuindu-le că cei ce scot sabia, de sabie vor peri!

Dar ce-mi bat eu capul cu craii și cu împărății, și nu-mi caut de copilăria petrecută la Humulești și de nevoile mele? Așa era cu cale, să fac dela început; dar am ținut să arăt că Humuleștenii nu-s trăiți ca în bârlogul ursului, ci au fericirea de a vedea lume de toată mâna.

La 1852, în ziua când s'a sfințit paraclisul spitalului din Târgu-Neamțului și s'a deschis școala domnească de-acolo, eu, împreună cu

alți băeți, isonari¹⁾ ai bisericii, stam aproape de Ghica-Vodă, care era față la acea serbare, încunjurat de o mulțime de lume, și nu ne mai săturam privindu-l. Și el, frumos la chip și blând cum era, văzându-ne pe mai toți dearândul îmbrăcați în cămeșuice cusute cu bibiluri, și albe cum e helgea²⁾ cu bondițe mândre, cu ȋtari de țigae și încălțați cu opincuțe, spălați curat și pieptănați, cu rușinea zugrăvită în față și cu frica lui Dumnezeu în inimă, aruncă o privire părintească spre noi, și zise :

— Iată, copii, școala și sfânta biserică, isvoarele mângâierii și ale fericirii sufletești ; folosiți-vă de ele și vă luminați, și pre Domnul lăudați !

Aceste vorbe, rostite din gura domnească, au brăzdat adânc inima norodului adunat acolo, și fără întârziere, școala s'a umplut de băieți doriți de învățătură, între care eram și eu, cel mai bun de hârjoană și slăvit de leneș ; leneș fără păreche mă făcusem, căci mama, după câtă minte avea, nu se mai îndura să mă mai trimită acum nici la o cofă de apă, numai să învăț carte și să mă fac popă, ca părintele Isaia Duhu, profesorul nostru. Bun mai era și părintele Duhu, când se afla în toane bune, Dumnezeu să-l ierte ! Pus'a el băeții în rânduială, cum nu mai văzusem până atunci ; cumpăra-ni el,

1) = care țineau „isonul“.

2) = nevăstuică.

vara, din banii săi, cofe de smeură și feldefel de puricale¹⁾, de ni da să mâncăm, și, mai în toată Sâmbăta, ne încărcă în o droagă²⁾ de-a Mănăstirii Neamțului și ne ducea la stăreție, să dăm examen dinaintea starițului Neonil, un bătrân olog, care ne sfătuia cu duhul blândeții, să ne ținem de ceaslov și de psaltire. — Căci toate celelalte învățături, zicea el, sunt numai niște ereticii, care mai mult amărăsc inima și tulbură sufletul omului. Dar fost-a scris părintelui Duhu, să nu asculte în totul sfaturile cuviosului stariț, ci să ne învețe și câte oleacă de aritmetică, de gramatică, de geografie și din toate câte ceva, după priceperea noastră.

Odată, venind părintele Duhu supărat foc dela mănăstire, ne dete la regula de trei, tema următoare :

— Dacă o para, luată pe nedreptul, ȋți mănâncă o sută drepte, apoi șese mii de lei (leafa mea pe an), care mi-a oprit-o starițul Neonil, pe nedreptul, câte parale drepte vor mânca dela Mănăstirea Neamțului ?

— Douăzeci și patru milioane de parale, cinstite părinte, sau șese sute de mii de lei, răspunse unul dintre noi, cu crida³⁾ la tabelă.

1) = de fructe.

2) = un fel de căruță.

3) = creta.

— Ia să-mi facă Nică Oşlobanu încredinţarea ¹⁾, zise părintele Duhu.

Nică Oşlobanu, ca de obicei, se scoală în picioare, cât mi-ţi-i melianul ²⁾ şi se roagă de iertare, spuindu-i că-l doare capul. Şi atunci nu ştiu cum îi cade un urs ³⁾ mare din sân şi : de-a dura prin clasă ; nu de cei pe care-i joacă ursarii, ci de mămăligă, umplut cu brânză, rotund, prăjit pe jaratic şi bun de pus drept inimă, când ţi-e foame. Băieţii dau să-l prindă, Oşlobanu se aruncă în mijlocul lor, să şi-l iee ; şi se face o chirfosală ⁴⁾ ş'un răs în şcoală din pricina ursului celuia, de-i poznă. Atunci, par'că-l văd cum s'a plesnit părintele Duhu cu palma peste frunte, zicând c'un oftat adânc :

— Pe semne, păcatele mele cele mari şi grele m'au aruncat şi aici, să învăţ nişte topârlani sălbatici. Mai fericit erai de-o mie de ori să paşti porcii la Cogeasca-Veche, Isaie, decât să mai fi ajuns şi zilele aceste ! Iar tu, moglanule ⁵⁾ de Oşlobene, care te robeşti pântecelui şi nu-ţi dai cătuşi de puţină osteneală minţii, te-i face popă, ca tată-tău, când s'or pusnici toţi bivoli din mănăstirea Neamţului !...

Oşlobanu, prost-prost, dar să nu-l atingă ci-

1) = proba.

2) = lunganul.

3) = bulgăre de mămăligă cu brânză.

4) = harmalae.

5) = mojicule.

neva cu cât negru sub unghie, că-şi asvârle ţărnă după cap ca buhaiul ¹⁾. Cum se duce sara acasă, şi spune tătâne-său ce a zis părintele Isaia. Ş'apoi las' pe popa Niculai Oşlobanu, căci el nu prea ştie multe ; şlujeşte câte trei liturghii pe zi şi pomeneşte la hurtă ²⁾ : pe monachi şi ieromonachi, pe stariţi, pe mitropoliţi şi pe soţiile şi copiii lor, de le merge colbul...

Intr'o dimineaţă, n'are ce lucra părintele Duhu ? Ie pe Teofan, alt călugăr dela spital, şi se duc împreună la biserica Sfântului Lazăr de sub dealul cetăţii. Şi cum intră în biserică încep a căuta pricină părintelui Oşlobanu, care slujia, că nu se ţine de tipic.

— Tipic, boaite făţarnice ? Ia să vă dau eu tipic, zise părintele Oşlobanu, lăsând sfintele încolo ; ne-aţi luat cu şmichirie ³⁾ pe Marele Mucenic Dimitrie, Isvorătorul de Mir, şi ne-aţi dat în locul acestui sfânt vestit, pe Lazăr, un Jidan tremţuros ⁴⁾, care tot moare şi iar învie ; şi învie şi iar moare, de nu mai ştie nime de numele lui. Acesta-i hram ? Şi dupăce ne-aţi calicit ⁵⁾, luându-ne moşia şi închizându-ne biserica cu zid, închideţi acum în ciudă şi poarta spitalului ; ba până şi clopotele ni le-au oprit de tras că-

1) = taurul.

2) = deavalma.

3) = vicleşug.

4) = sdrenţeros.

5) = sărăcit.

nerii de doftori, tot din pricina voastră, de ni s'au împrăștiat poporeni; nici chioară de babă nu mai dă pela biserică! Și încă una: de șezeci și mai bine de ani, de când slujesc preuția, voi aveți să mă învățați tipicul, pui de năpârcă ce sunteți? Ia stați o leacă, să vă scot eu gărgăunii din cap!... Și svârr! cu pravila cea mare după călugări. Apoi, umflând un sfeșnic sdravăn de alamă, după dâșii! să-i afurisească... Și na! părintele Duhu și Teofan și-au prăpădit papucii, fugind mai mult pe brânci decât în picioare; chiar după tipic...

A doua zi, Nică Oșlobanu, ca mai ba să dea pe la școală; dar nici părintele Duhu pe la biserică Sfântului Lazăr, că l-ar fi pironit părintele Oșlobanu pe cruce și l'ar fi pus în podul bisericii spre păstrare, cu parte din icoanele rămase aici dela Cetatea Neamțului. Și mi se pare că avea mare dreptate bietul bătrân; căci în locul Sfântului Lazăr, fusese altă biserică de lemn, al cărei hram era sfântul Dimitrie, făcută și înzestrată cu moșie de Vasile Lupu Voivod, ca și cea dela noi, din Humulești. Însă mănăstirea Neamțului, bună mehenghe¹⁾, când a făcut spitalul din Târgu-Neamțului, face și biserică Sfântului Dumitru de piatră, îi schimbă hramul, numind-o Sfântul Lazăr, o închide cu zid în cu-prinsul Spitalului și hramul Sfântului Dumitru l-a

1) = șireată.

pus la paraclisul dela spital. Iar moșia preuților a păpat-o ca și pe moșia Humulești. Și de aici supărarea părintelui Oșlobanu ajunsese la culme; să nu vadă sămânță de călugăr pe la biserică lui, că-i potopește! Ca prin urechile acului de n'a făcut mucenic pe părintele Duhu, în locul Sfântului Dumitru, Izvoritorul de Mir.

Peste câteva zile după asta, auzim că Nică Oșlobanu s'a dus să învețe la școala catihetică din Folticeni, vorbă să fie. Văru-meu Ion Mogorogea, Gâtlan, Trăsnea și alți cunoscuți ai mei, se duseseră tot acolo mai de mult; bine înțeles, pe socoteala pungii părinților lor. Și eu, rămânând fără tovarăși de ispravă, și mai dându-mi și părintele Isaia un puiu de bate, așa din senin, cihăiam¹⁾ pe mama, să se puie pe lângă tata, ca doar m'a da și pe mine la catihet; macar că eram un ghibirdic²⁾ și jumătate.

Galbeni, stupi, oi, cai, boi și alte bagateluri dealde aceste, prefăcute în parale, trebuia să ducă dascălii poclon catihetului dela fabrica de popi din Folticeni; ș'apoi lasă-te în *Conta*³⁾ sfînției sale, că te scoate poponeț ca din cutie... Pentru mine însă numai două merțe⁴⁾ de orz și două de ovăs a dat tata cui se cuvine, de am

1) = băteam capul.

2) = copil mic de trup.

3) Aluzie la catihetul Conta.

4) = zece baniți.

fost primit în Folticeni, căci școala era numai de mântuială; boii să iasă... Ajungând acolo toamna târziu, m'am așezat în gazdă la Pavăl. Ciubotarul din ulița Rădășenii, unde erau și ceilalți tovarăși ai mei. Catihetul, care făcea ziua noapte și noaptea zi, jucând stos, rar venia pela școală. Noi, dacă vedeam așa, ne duceam și mai rar; dar nebunii știu că făceam de-ajuns. Pavăl era holteiu ¹⁾ și casa lui destul de încăpătoare: lăiți ²⁾ și paturi de jurîmprejur; lângă sobă, altul; și toate erau prinse. Iară gazda, robotind zi și noapte, se proslăvia pe cuptior, între șanuri, calupuri, astrăgaci, bedreag, dichiciu și alte custuri tăioase, mușchea, piedecă, hască și clin, ace, sule, clește, pilă, ciocan, ghinț, piele, ață, hârbul cu călaican, cleiu și tot ce trebuie unui ciubotar. Cu noi ședea și Bodrângă, un moșneag fără căpătăiu, însă de tot hazul. Pentru puțină mâncare și câteoleacă de pașcă ³⁾ de cea de trei ocă la para, slujia toată casa; tăia lemne; ațâța focul, aducea apă, mătura, ne spunea la povești nopți întregi, șezând cu nasul în tăciuni, și ne cânta din fluer: Doina, care te umple de fiori, Corăbiasca, Măriuța, Horodnica, Alivencile, Țiitura, Ca la ușa cortului, Hori și alte cântece sculățele ca aceste, de jucam până ce asudau podelele și ne săriau talpele dela

1) = neînsurat.

2) = lavițe.

3) = tutun prost.

ciubote cu călcăie cu tot. Că doar acum o dădusem și eu pe ciubote. Și din pricina lui Pepelea de moș Bodrângă, Pavăl mai nu le putea dovedi din cârpit; ba și el, uneori, sărindu-și din minți, își rupea ciubotele ferfeniță, ¹⁾ jucând împreună cu noi. Odată venise lui Oșlobanu rândul să cumpere lemne; și așa, cu toată cărpănoșia ²⁾ lui, iese căne-cănește în medean ³⁾, aproape de gazda noastră, și găsește un țăran dela Sasca, pare-mi-se, ori dela Baia, cu un car încărcat cu lobde ⁴⁾ de fag.

— Cât cei pe car, bade? zise Oșlobanu, căruia nu-i era a cumpără lemne, cum nu mi-e mie acum a mă face popă.

— Trei husăși ⁵⁾, dascăle.

— Ce spui, bădișorule; pentru un braț de lemne? Da'că le duc în spate pe toate odată pân'acasă?

— Dacă le-i duce, dascăle, ți le dau degeaba.

— Zău nu suguești ⁶⁾, bade?

— Nici o șagă, dascăle; să vedem cum le-i duce și halal să-ți fie!

Oșlobanu ie atunci lemnele din carul omului câte unul-unul și le razămă în picioare lângă

1) = bucăți.

2) = sgârcenia.

3) = piață

4) = despicători mare de lemn.

5) = husășul avea 100 parale.

6) = glumești.

brațu-i: după aceea descinge brăul de pe lângă sine și le împrejură, legându-le frumușel, să nu se hrentuiască ¹⁾; apoi săltându-le și aburcându-le ²⁾ cam anevoie, le umflă'n spate, și la gazdă cu dânsle. Un băietan nebunatic dealătura, văzând asta, zise cu glas mare:

Dascăle,
Trascăle,
Be-he-he!
Dracul să te ie!

Iar țăranul, făcându-și cruce, a rămas cu gura căscată, fără să bleștească ³⁾ un cuvânt. Acum nu vă mai spun cât era de încărcat carul cu lemne, care la așa loc, ținea pe vremea aceea, șapte lei și jumătate, și cât era de mare și de tare Nică Oșlobanu și alți vro șezeci ca dânsul, între care mulți, lăsându-și nevestele câte cu doi-trei copii acasă în creierii munților, venise la Folticeni, să se pricopsească de învățătură... Ș'apoi carte se învăța acolo, nu glumă: unii cântau la psaltichie, colea, cu ifos:

Ison, oligon, petasti,
Două chendime, homili.

până ce răgușiau ca măgarii; alții, dintr'o răsuflare spuneau cu ochii închiși cele șapte taine

- 1) = strice.
2) = ridicându-le.
3) = crâcnească.

din catihisul cel mare. Gâtlan se certa și prin somn cu urieșul Goliat. Musteciosul Davidică dela Fărcașa, până tipăria o mămăligă, mântuia de spus pe de rost, răpede și fără greș, toată istoria Vechiului Testament de Filaret Scriban, împărțită în perioade, și pronumele conjunctive de dativ și acuzativ din gramatica lui Măcărescu:

— Mi-ți-i, ni-vi-li, me-te-il-o, ne-ve-i-le; me-te-il-o, ne-ve-i-le, mi-ți-i, ni-vi-li.

Ce-a fi aceea, ducă-se pe pustii! Unia dondăniau ¹⁾ ca nebunii, până-i apuca amețea; alții o duceau numai într'un muget, cetind până le pieria vederea; la unia le umblau buzele par'că erau cuprinși de pedepsie ²⁾; cei mai mulți umblau besmetici ³⁾ și stăteau pe gânduri, văzând cum își pierd vremea, și numai oftau din greu, știind câte nevoi îi așteaptă acasă. Și turbare de cap și frântură de limbă ca la acești nefericiți dascăli, nu mi s'a mai dat a vedea; cumplit meșteșug de tâmpenie, Doamne ferește!

De-a mai mare dragul să fi privit pe Davidică, flăcău de munte: cu barba în furculiță și favorite frumoase; cu pletele crețe și negre ca pana corbului; cu fruntea lată și senină; cu sprincenele tufouse; cu ochii mari, negri ca murele și scânteietori ca fulgerul; cu obraji ru-

- 1) = trâncăniau.
2) = epilepsie.
3) = zăpăciți.

meni ca doi bujori; nalt la stat, lat în spate, subțire la mijloc, mlădios ca un mesteacăn, ușor ca o căprioară și rușinos ca o fată mare. Dumnezeu să-l ierte! că n'avu parte să se preuțască; a murit, sărmanul, înainte de vreme, înecat cu pronumele conjunctive, peritu-le-ar fi numele să le piară, că au mâncat juvaer de flăcău! Mai bună minte avea Mirăuță din Grumăzești, care umbla trela-lela în puterea iernii pe la tărăbile jidovești, întrebând: ba teacă de cosor, ba căpestre de purici, ba cue dela corabia lui Noe, ba fragi și căpșune pentru cineva care pornise într'adaos, ba cânta în pilda jidovilor:

Nu mi-e ciudă pe gândac,
C'a mâncat frunza de fag;
Dar mi-e ciudă pe omidă,
C'a mâncat frunza de crudă:
N'a lăsat să odrăslească,
Voinicii să se umbrească.

Și alte drăcării ce-i trăsniiau în cap. Nebun era el să-și piardă viața din pricina lui „mi-ți-i, ni-vi-le, me-te-îl-o, ne-ve-i-le“, ca Davidică?

Eu, ca și Mirăuță, nu mă prea osteniam până înt'atâta, să mor învățând; că doar nu-mi plângeau copiii acasă, nici dădusem catihetului cel poclon mare până pe-acolo. Pentru două merțe de orz și două de ovăs, nu era să las copila popei dela Folticenii-Vechi nemângâiată. Afară de aceasta, când mă uitam în oglindă, barbă și

mustețe ca în palmă; și doar le și pârliam eu într'o privire și le unghiam în toată sara cu său amestecat cu muc de lumânare și alună arsă; dar de geaba muncă! Ș'apoi, intrat într'o asemenea școală, mai numai barba și punga, bat-o pustia, te făcea să calci a popă!

D'apoi lui Trăsnea, săracul, ce-i păția sufletul cu gramatica! Odată îmi zise el, plin de mâhnire:

— Ștefănescule, (căci așa mă numiam la Folticeni), astăzi nu mai mergem la școală, că nu știu tabla și vreau să învăț pe mâne la gramatică. Mă rog ție, hai cu mine la câmp spre Folticenii-Vechi; vom învăța împreună, sau câte unul; eu la gramatică și tu, la ce-i vrea; apoi mi-i asculta, să vedem nu s'a prinde și de capul meu ceva? Las că nici la celelalte nu prea învăța, cu slova asta nouă care-a ieșit; afurisita de gramatică îmi scoate peri albi, trăs-nit-o-ar fi s'o trăsnească!... Am s'o ieu și eu capăt, și poate cu tine, care ai trecut pela părintele Dușu, să mă pot desluși...

Fiindcă la Folticenii-Vechi era ceva mângâiere pentru mine, mă potrivesc lui Trăsnea și ne ducem împreună. Și era un ger uscat prin luna lui Noemvrie, și bătea un vântișor subțire în ziua aceea de-ți frigea obrazul! Cum ajungem la câmp, Trăsnea se tologește ¹⁾ pe-un hat ²⁾, și

1) = se întinde.

2) = fășia de pământ nearat dintre două ogoare.

începe la gramatică din capăt, întrebarea și răspunsul întâiu :

Intrebare. Ce este Gramatica română ?

Răspuns. Gramatica română este arta ce ne învață a vorbi și a scrie o limbă corect.

Iar în altă ediție :

Gramatica este o învățătură ce ne arată modul de a vorbi și de a scrie bine într'o limbă.

Asta-i asta ; din ceaslov și psaltire, și acele bălmujite ¹⁾ rău ca vai de ele, să treci la gramatică. Și încă ce gramatică ! Nu ca aceste de acum, pusderie de gramatici, unele „raționate“, altele „desvoltate“ și ticsite de „complimente“, care, trebuie spus fără compliment, îți explică... până ce nu se mai înțelege nimică ; adică făcute anume pentru copii, de se joacă cu dânsele, de ușoare ce sunt ! Inșă, ce folos ! Peste Trăsnea n'a dat asemenea noroc... să umble într'ales... El, păcătosul, uitați-vă, ce fel de gramatică trebuia să învețe : „arta, corect, într'o limbă ; silabă numim un sunet deplin, simplu sau compus cu una din consune sau și cu mai multe consune, care însă să se pronunțe cu o scoatere de voace“. Iar în altă ediție : „prin silabă înțelegem rostitura unei părți de cuvânt ș. c. l.“

Ei, ei ! deacum drege-ți „voacea“ și descurcă-te,

1) = incurcate.

măi Trăsne, dacă poți. Iar la a treia pagină, îndată altă năsbătie :

Intrebare. Câte părți are gramatica română ?

Răspuns. Gramatica română are patru părți, care sunt :
1. Etimologia, 2. Sintaxa, 3. Ortografia și
4. Prozodia.

Intrebare. Ce ne învață fiecare din părțile aceste ?

Răspuns. 1. Etimologia ne învață a cunoaște părțile vorbei, adică analizul gramatical.
2. Sintaxa ne învață a cunoaște părțile vorbei după firea limbii noastre, adică sintezul gramatical.
3. Ortografia ne învață a scrie bine, adică după regulile gramaticii.
4. Prozodia ne învață a accentua silabele și a le rosti după firea cuvintelor și scopul ce-l avem în vorbire.

Apoi : mi-ți-i, ni-vi-li, me-te-îl-o, ne-ve-i-le. Și alte isnoave hăzoase ca aceste. Mai pune la socoteală, că și Trăsnea era înaintat în vârstă, bucher de frunte și tâmp în felul său ; că profesorul, care și el se mira cum a ajuns profesor, zicea : „Luați de ici până aici“, cum mi se pare că se mai face pe unelocuri și astăzi, și poate că nu veți aduce bănat nici gramaticului, nici profesorului, nici lui Trăsnea ; ci întâmplării, care a făcut pe oameni așa cum sunt : ori cuțite de oțel, ori de tinichea... Ș'apoi gândiți că Trăsnea citia întrebarea și răspunsul, fiecare de rând, rar și lămurit, ca să se poată înțelege ceva ?

— Nu așa, necredincioșilor, ci iată cum : „Ce este gramatica română, este... ce este, este...“

este arata..., nu *arata*, artea... artea, ce... ce... ce ne învață, învață... învață... ce ne învață; a vorbi... bi., bi..., ce ne învață..., ce este, este, este..., este *arata*, uite dracu! nu arata, artea ce ne învață... ce este, este.. " Și tot așa dondăniind foarte răpede, bâlbăit și fără pic de cugetare; pânăla „a scrie într'o limbă corect" rar ajungea, sărmanul! Și dupăce turba de cap hăt bine, mă striga să-l ascult, că știe. Luam eu cartea din mâna lui și-l întrebam: „Ce este gramatica, măi Trăsne?" Iar el, închizând ochii, răspundea iute, iute și mornăit, cum cer calicii la pod:

— Ce este gramatica română, este... ce este, este... și celelalte după obicei, schimonosind cuvintele și îndrugându-le fără nici o noimă, de-ți venia să-i plângi de milă!

— Nu așa, măi Trăsne!

— Dar cum?

— Nu mai zice română, și spune numai răspunsul; ce ai cu întrebarea? Și se opintia el, într'o privire, să răspundă bine, dar degeaba; se încurca și mai rău, începea a ofta și-i venia să-și spargă capul.

— Mai lasă-mă oleacă, zicea el năcăjit; și când te-oiu striga, să vii iar, să mă ascuți; și de n'oiu ști nici atunci, apoi dracu să mă iee! Dă, gramatica să zicem că n'o înțeleg și s'o lăsăm la o parte; artea, asemenea; corect, tiji 1),

1) ⇒ asemenea.

D'apoi „română, este... ce... ne învață a vorbi și scrie bine într'o limbă?" parcă-s cuvinte românești; ce naiba! Numai și aici trebuie să fie ceva!... „a vorbi și a scrie bine într'o limbă?..." îndrăcit lucru! Cum „să scrii într'o limbă?..." Poate cu limba, mai știi păcatul? Pe semne că noi, cum s'ar prinde, las că de scris, talpa găștei; dar apoi și de vorbit, păcatele noastre, se vede că vorbim pogan 1) și rău de tot; nu românește, ci țărănește... Doamne, Doamne! Învațat mai trebuie să fie și acel care face gramatici! Inșă și 'n gramatică stau eu și văd, că masa tot masă, casa tot casă și boul tot bou se zice, cum le știu eu dela mama. Poate celelalte bâzdăgăanii 2): „rostitură, artea, corect, pronunțe, analizul, sintezul, prozodia, ortografia, sintaxa, etimologia, concrete, abstracte, conjunctive: mi, ți, i, ni, vi, li; me, te, il, o, ne, ve, i, le" și altele de sama acestora, să fie mai românești; și noi prostimea, habar n'avem de dănsule! Noroc mare, că nu ne pune să le și cântăm, c'ar fi și mai rău de capul nostru cel hodorogit! Decât țaran, mai bine să mori! Hai, du-te, Ștefănescule, că m'apuc de învățat..

Și lăsându-l, m'am dus și eu în ciudă la fata popii, am găsit-o singură-singurică și m'am jucat cu dânsa în tică până 'ndesară: căci mamă n'avea și tată-său, ca popa, umbla după

1) = urit.

2) = ciudățenii.

căpătat... Apoi m'am întors la câmp, cu sgărđița dela gâtul copilei, c'o năframă cusută frumos cu flori de mătasă și cu sânul plin de mere domnești; și când colo, zărghitul ¹⁾ de Trăsnea dormia pe hat, cu gramatica sub nas și habar n'avea de frig. Sărace, sărace! Nu ești nici de zama ouălor; decât așa, mai bine te făcea mă-ta mânz și te mâncau lupii, zic eu, în mine!

— He! Trăsnea, mă! scoală! Știi tabla? Sare el de jos, îl ascult; cleiu. — Haidem acasă, măi Trăsne, că m'a răsbit foamea și frigul, și mor de urit aicea pe câmp!

— Da, că și eu. Ducă-se dracului de gramatică! Mi s'a înăcrit sufletul de dânsa! Și osebit de asta, nici nu mi-e bine.

— Un fel de lene, amestecată cu slăbăciune, măi Trăsne, nu-i așa?

— Ba chiar ai nimerit: un fel de leșin de inimă, amestecat cu întinsori sau cam așa ceva.

— Poate fiorile gramaticii, zic eu.

— Mai știi păcatul? poate că ș'aceea să fie, zise Trăsnea; căci dracul s'o iee! cum pui mâna pe dânsa, îndată-ți vine somn... Flecustețe de-aceste nu se potrivesc cu rânduiala bisericii, s'a mântuit vorba... „Osmoglasnicul“ este ce este. Vorba tatei: „Condacul umple sacul și troparul hambarul, măi băiete!“ Ce umblăm noi, chinuindu-ne cu gramatica, Ștefănescule? Haidem!

1) = smintitul.

Și ne întoarcem noi la gazdă pela asfințitul soarelui, mâncăm ce mâncăm, ș'apoi rugăm pe moș Bodrângă să ne cânte; și unde nu se adună mulțime de dăscălime la noi, căci aici era sta-niștea ¹⁾ lor; și ne întărătăm la joc, știi cole, ca la vrâsta aceea, de nici simțirăm când a trecut noaptea. Și așa am scăpat și eu de urit, și Trăsnea de bolborosit prin somn: ce este gramatica română, este... ce este..., ca alte dăți. Inșă veselia nu s'a încheiat numai cu atâta: alta și mai și s'a început din capăt. N'apucase moș Bodrângă a lua bine fluierul dela gură, și iaca ne trezim cu popa Buligă ce-i ziceau și Ciucălău, din uliță Buciumenii, tămâet și aghez-muit gata des-dimienată, Dumnezeu să-l iepure! Și cum ne binecuvintează, după obiceiul său, cu amândouă mâinile, ca Vlădicii, ne și trage câte-un ibrișin ²⁾ pe la nas despre fata popii dela Folticenii-Vechi: ba că-i fată cuminte, ba că-i bună de preuteasă, ba c'ar fi potrivită cu mine, ba că are să mi-o lege tată-său de gât și câte ponosuri ³⁾ și tâlcuri de-a lui popa Buligă cel bulucaș, pân'a început Gâtlan a-l lua cu măgulele, zicând:

— Ia lasă, cinstite părinte; nu mai umbla și

1) = locul unde se adună oile.

2) = aluzie.

3) = hulă.

sfinția ta cu scornituri de-aceste chiar în ziua de lăsatul secului. Mai cântă încaltea, moș Bodrângă, un răstâmp, să ne veselim de-ajuns că părintele a fi bun și ne-a ierta!

Moș Bodrângă, de cuvânt, începe a cânta, și, la joc, băeți! Popa Buligă, deși era bătrân, dacă vede că ni-i treaba de-așa, unde nu-și pune poalele antereului în brâu, zicând:

— Din partea mea, tot chef și voie bună să vă dea Domnul, fiilor, cât a fi și'ți trăi!

Apoi svârle potcapul de-oparte și la joc dea-valma cu noi, de-i pălălăiau ¹⁾ pletele. Și tragem un ropot, și două, și trei, de era cât pe ce să scoatem sufletul din popă. Și așa l-am vlăguit ²⁾, de-i era acum lehamete de noi. Dar, vorba ceea: „dacă te-ai băgat în joc, trebuie să joci!” Dela o vreme, văzând bietul popă că s'a pus în cârd cu nebunii, începe s'o întorcă la șurub:

— Mă așteaptă niște fii de duhovnicie, dragii mei, și trebuie să mă duc mort-copt, căci acesta ni-i plugul.

Pavăl, gazda noastră, și pune atunci un talger de uscături ș'o garafă cu vin dinaintea părintelui Buligă, zicând:

— Ia poftim, cinstite părinte, de-ți lua din masa noastră oleaca de gustare ș'un păhar-două

1) = îi umblau în vânt.

2) = obosit.

de vin; ș'apoi vă-ți duce, dacă spuneți c'aveți așa de mare grabă.

Sfinția-sa, nemaipuindu-se de pricină, încrucișează mânilor după obicei, își drege glasul și spune cu smerenie:

— Binecuvintează, Doamne, mâncarea și băutura robilor tăi, amin! După aceea rădică un pahar, zicând: „Mă închin, băieți, la fața voastră cu sănătate, ca la un codru verde! Când ne-a fi mai rău, tot așa să ne fie!” Și dă paharul de dușcă; apoi încă vro două-trei și peste acele alte câteva! După aceea ne binecuvintează iar cu amândouă mânilor, zicând: „Ei, băeți, de-acum liniștiți-vă!” Ș'apoi ne lasă în pace și-și caută de drum. Însă noi, vorba ceea:

„Nici toate-ale doftorului,
Nici toate-a duhovnicului.”

„De ce petreci,
De ce-ai mai petrece!”

Cam pe 'nserate, ne luăm târiș, cu moș Bodrângă cu tot, și ne băgăm într'o cinstită crâșmă, la fata vornicului dela Rădășeni, unde mai multă lume se aduna de dragostea crâșmăriței, decât de dorul vinului; căci era și frumoasă, bat'o hazul s'o bată! Ș'apoi măritată de curând după un văduvoi bătrân ș'un „lă-mă, mamă” ¹⁾ cum e mai bine de tras la om în gazdă. Crâșmărița cum ne a văzut, pe loc ne-a

1) = un prostălu.

sărit înainte și ne-a dus deoparte, într'o odaie mare cu obloane la ferești și podită pe jos, unde eram numai noi în-de-noi și crâșmărița, când poftia, ca la casa ei.

Intr'un colț al odăii, câteva merțe de fasole; în altul, sămânță de cânepă; în al treilea, o movilă de mere domnești și pere de Rădășeni, care trăesc până după Paști; în al patrulea, mazăre și bob, despărțite prin o scândură lată, iar alături niște bostani ¹⁾ turcești; într'o puțină, pere uscate și dulci ca smochinele; mai încolo, un teanc de chite ²⁾ de cânepă și de in; pe-o grindă, călepe de tort și lăncuri boite ³⁾ fel de fel pentru scoarțe și lăicere; apoi călți, buci și alte lucruri, zăhăite ⁴⁾ prin cele poliți și colțare, ca la casa unui gospodar fruntaș de pe vremea aceea. Și cum ne aflam noi în această binecuvântată casă, crâșmărița iute a lăsat obloanele în jos, a aprins lumânarea, și cât ai bate din palme, ni s'a și înfătoșat cu o cană mare de lut, plină cu vin de Odobești; și turnând prin pahare, săriau stropii de vin de o șchioapă în sus, de tare ce era. Gâtlan, bun mehenghiu ⁵⁾ iè un păhar și-l întinde gazdei zicând:

1) = dovleci.

2) = 12 fuiuare.

3) = vopsite.

4) = părăsite.

5) = șiret.

— Ia pofim, puiculiță, de cinstește dumneata întâiu! Să vedem, poate c'ai pus ceva într'insul.

Crâșmărița cea frumoasă, luând paharul, se închină la toți cu sănătate, răsându-i ochii, și, după ce gustă puțin, se roagă să n'o zăbovim, că mai are și alți mușterei și bărbatu-său nu poate dovedi singur. Dar ți-ai găsit; noi ațiindu-i calea, o poftiam cu stăruință să cinstiască dela fiecare. Și ea, tot ar fi stat mai mult cu noi, dacă n'am fi alungat o prosteste, mulțămindu-i, câte c'o sărutare plină de foc!

— Așa e tineretul ista, bată-l să-l bată, zise moș Bodrângă, șezând cucuiet ¹⁾ pe niște buci și molfăind la pere uscate. Aveți dreptate, băieți; acum vi-i vremea.

— Și cum zici, moșule, răspuse crâșmărița, întrând atunci pe ușă c'o strachină de plăcinte ferbinți, c'o găină friptă și puindu-le pe masă dinaintea noastră; și zău mare pomană și-a făcut, căci eram flămânzi ca niște lupi.

După ce mântuim de băut cana ceea, ni se aduce alta pentru care mulțămiam crâșmăriței tot cu sărutări, până ce se făcea că se mânie și iar fugia, căci cam așa se vinde vinul, pe unde se vinde... Ori mai știi păcatul? Poate că nici crâșmăriții nu-i era tocmai urit a sta între noi, de ne cerca așa des. La urma urmelor, unde nu-i dă și Trăsnea, cel uricios, un pupoiu, fără veste.

1) = urcat sus.

Căci la de-aceste mai tot prostul se pricepe. Și atunci, crâșmărița cea frumoasă, curat că s'a mâniat. Dar ce să-i facem? Vorba ceea: „In care cămeșă s'a mâniat, într'aceea s'a desmânie“. Că altfel n'ai cum s'o ghibăcești¹⁾. Dela o vreme, prinzând moș Bodrângă la inimă, să nu înceapă a cânta din fluer o Corăbiască de cele frământate în loc? Noi, atunci, să nu ne întărtăm la joc? Și așa o fierbeam de tare, de nu ne-ajungea casa; și dam chiorăș prin fasole, prin mazăre și bob, și sămânța de cânepă se făcea oloiu, pârâind sub talpele noastre. Cam pe după miezul nopții, văzând că moș Bodrângă ne-a părăsit, începem și noi a ne strecura câte unul, unul, spre gazdă: eu, cu sânul încărcat de pere uscate și c'un bostan²⁾ mare ce mi l'a dat crâșmărița; căci pe cât era de frumoasă, pe atâta era și de darnică mititica... Și când ajung la gazdă, ce să vezi? Mai fiecare tovarăș al meu furluase câte ceva: unul mere domnești; altul pere de Rădășeni, moș Bodrângă pašlise³⁾ o grămadă de buci pentru ațâțat focul și Trăsnea, sămânță de cânepă. Iar Oșlobanu, cu ciubotele dintr'o vacă și cu talpele din alta, viind mai în urma tuturor, numai ce-l vedem că se pune cu creștetul pe pat și cu talpele în grindă, așa încălțat și îmbrăcat

1) = drege.

2) = dovleac..

3) = furase.

cum era; și ce să-ți mai vadă ochii? Să nu spun minciuni, dar peste o dimerlie¹⁾ de fasole i-au curs atunci din turetce, pe care de obicei le purta suflecate, iar atunci le desuflecuse anume pentru trebușoara asta... Numai văru-meu, Ion Mogorogea, fecior de gospodar cinstit, nu luase nici un capăt de ață. Iar Zaharia lui Gâtlan, se mulțămise c'un sărutat din partea frumoasei crâșmărițe. Mare mângăiere pentru un băiet străin, în ziua de lăsatul secului!... Și ia acum înțeleg eu, că Gâtlan, căruia-i zicea în școală „Zaharia Simionescu“, a fost mai cuminte decât noi toți; căci el, din cele aduse de noi, s'a folosit: iară noi din fericirea lui — pace!

Ei, ei, toate bune și frumoase la vremea lor; dar deacum trebuie să ne mai punem și câte pe-oleacă de carte, căci mâne-poimâne vine vacanța de Crăciun și noi stricăm pânea părinților degeaba; nimic fără cheltuială și banii nu se ieu din drum. Unul cu altul la un loc aveam acum, la începutul postului vro patru-cinci ulcioare de oloiu, trei-patru saci de făină de păpușoi, câteva oacă de pește sărat, perje uscate, fasole, mazăre, bob, sare și lemne pentru câteva săptămâni; căci stăm la masă toți împreună, făcând mâncare cu rândul, fiecare dintr'al său pentru o zi. Insă Oșlobanu, care mânca cât șeptesprezece, ne cam pusese pe gânduri. Tată-său,

1) = baniță.

popa Neculai, nu-i vorbă, avea de unde să-i trimeată; dar „ce-i în mână nu-i minciună“.

Multe sunt de făcut, și puține de vorbit, dacă ai cu cine te înțelege. Mă sfătuiesc eu într'o zi cu Gâtlan. c'aici ar trebui ceva de făcut, să putem scăpa de câțiva mîncăi, căci tovărășia nu ni se părea dreaptă. Și găsim un mijloc, nu se poate mai nimerit. Noaptea, când vor adormi toți, să punem poșta la talpe, cui vom socoti noi; mai ales că vro câțiva adormiau duși, cum începea moș Bodrîngă a spune la povești. Și după ce-am pus la cale unele ca aceste, pîndim când erau ceilalți duși de-acasă, și ne apucăm de făcut poște, ca s'avem pe mai multă vreme. Cîteva pături de hîrtie, lipite una peste alta cu său de lumânare topit pe lângă foc, pus încet la talpe când doarme omul greu, și aprinse cu un chibrit, mai sfînt lucru nici că se poate!... Și, fiindcă pe Oșlobanu toți aveau ciudă mai mare, lui i-am făcut pocinog¹⁾ întîi. Și când l-a ajuns arsura la os, a sărit din somn, răcnind ca un taur, și nu-și găsia loc prin casă, de usturime. Dar neaflînd care e vinovatul, și nebi-zuindu-se în putere a se bate cu toți, se puse la făcut metanii și ne blăstăma, de-i curgea foc din gură, Noi însă, cu toate blăstămele lui, mai puindu-i în alte nopți cîteva poște, și făcându-i-se talpele numai o rană, a fost nevoit să-și

1) = începutul

iee tîlpășița¹⁾ spre Humulești, lehametindu-se de popie și lăsînd toate merindele sale în stăpînirea noastră. Indată după asta, Gâtlan scrisese lui Oșlobanu:

Iubite Oșlobene,

Mă închin de sănătate dela golătate, despoieții din urmă. De n'aveți ce mîncă acolo, poftim la noi să postim cu toții.

Al tău voitor de bine.

ZAHARIA

mare căpitan de poște.

Peste vro cîteva zile am mai tăiet gustul de popie unuia care venise în gazdă la noi din proaspăt: Nic'a lui Constantin a Cosmei, din Humulești, se dusese și el cu talpele beșicate pe urma lui Oșlobanu. Și cu atît mai bine; căci tot își pierdeau vremea în zădar. Iar Trăsnea, fiind mai chilos²⁾ și mai tare de cap, rabdă el, cât rabdă, și dacă vede că-l răsbim cu poștele, se mută la altă gazdă, luându-și partea de merinde. Și cu astă rînduială am rămas noi, acum numai trei la Pavăl ciubotarul: eu, Gâtlan, văru-meu Ioan, poreclit Mogorogea și moș Bodrîngă pe deasupra. Văru-meu, care văzuse de patima celorlalți, luase obicei în

1) = să plece.

2) = săturîndu-se.

3) = greoi.

toată sara, la culcare, a-și coase mânicile con-
tașului ¹⁾, și vărându-și picioarele într'insele dor-
mia fără grijă. Vorba ceea :

„Paza bună trece primejdia rea“.

Aproape de Crăciun, Pavăl făcu o păreche
de ciubote de iuft vărului meu Ion, cu care
era prieten unghie și carne. Doi icusari plătise
Mogorogea lui Pavăl pentru ciubote. Dar, ce-i
drept, făceau paralele acele; căci pusese piele
bună, talpă de fund și erau cusute de tocmală.
Numai scârț uitase Pavăl să-i puie... și pentru
asta rău i s'a stricat inima lui Mogorogea. No-
roc mare că era o iarnă geroasă și omătul ajuta
la scârțait.

În vacanție ne ducem acasă, ș'apoi vorba Ți-
ganului cu „Crăciunul sătului...“ Costițe de porc
afumate, chiște ²⁾ și buft ³⁾ umplut, trandafiri ⁴⁾
usturoieți și slănină de cea subțire, făcute de
casă, tăiete la un loc, fripte bine în tigaie, și
cu mămliguță caldă, se duc unse pe gât. Mai
face el țăranul și alte feluri de mâncări gus-
toase, când are din ce le face. Și mulțămită
Domnului, părinții noștri aveau de unde; căci
sărăcia nu se oploșise încă la ușa lor, pe când
știu eu. Și să nu-mi uit cuvântul : petrecem noi

1) = o haină.

2) = caltaboși.

3) = dobă.

4) = cârnați.

sărbătorile frumos la părinți, în Humulești, și
după Bobotează, ne întorcem iar în Folticeni,
la Pavăl, gazda noastră. Pe la școală mai dam
noi așa, câteodată, de formă. Dar la drept vor-
bind, nici nu aveam ce căuta: căci bucheaua
poate s'o învețe și acasă, cine vrea. Iar cine
nu, ferice de dânsul. Și eu unul eram dintr'acei
fericiți: când e vorba de credință, ce-ți mai
trebuie învățătură? Dela moș Bodrângă, zic și eu
că aveai ce învăța; fluierul său te făcea să
joci fără să vrei, și poveștile lui nu-ți dau vreme
de dormit. Afară de asta, mai aveam noi cu ce
ne trece vremea, când voiam: țencușa, ba tă-
băcăreasca sau concina, ba alteori, noaptea, ne
puneam la taclale ¹⁾ până se făcea ziua albă.
Iar în sărbători o luam hăbăuca ²⁾ prin cele sate
pe unde știam că se fac hori. În Rădășeni, sat
mare, frumos și bogat, am jucat la trei jocuri
într'o singură zi: unul de flăcăi tomnatici, la
care venise fetele cele mai tinere; altul de flă-
căi tineri, la care venise fetele cele stătute: iar
al treilea de copilandri, la care venia cine
poftia. Flăcăii abia se legănav în joc, și hora
se învărtia foarte încet. Fetele nu așteptau ru-
gate, ca pe aiurea, ci fiecare desprindea mâinile
a doi flăcăi, unde-i venia la socoteală, spunea
bună ziua! și urma jocul înainte. Văru-meu, fu-

1) = povești.

2) = razna.

dulindu-se cu ciubotele cele nouă, juca numaî lângă fata vornicului, soră cu crâșmărița cea frumoasă din Folticeni. Și Gâtlan, care juca lângă mine, îmi spuse la ureche :

— Las, că-i vedea tu ce-am să-i fac lui Mogorogea ; de i-a ticni ziua de azi, păcat să-mă fie !

— Taci, măi, zic eu, ce mai vorbești în bobote ¹⁾ că s'a mâniè omul și s'a duce și el acasă.

— Ei, ș'apoi ce mare pagubă ! Vorba ceea : „Dacă s'a da baba jos din căruță, de-abia i-a fi mai ușor iepei“. Și jucăm înainte.

Sara ne întoarcem la gazdă, și Mogorogea, băiet grijuliv, își curăță ciubotele frumos și le pune la uscat pe vatră, de-o parte, cum făcea totdeauna. A treia zi, după asta, ciubotele văru-meu se rup hăbuc ²⁾ în toate părțile... Și el, supărat la culme, se leagă de Pavăl, să-i facă altele în locul acelor, ori să-i deie banii îndărăpt numai decât.

— Mi-ai pus piele scoaptă ³⁾, cărpaciule, zise Mogorogea înfuriat ; așa fel de prieten îmi ești ? Hait ! alege-ți una din două ; căci altfel dai cinstea pe rușine, îți trântesc ciubotele de cap și auzitu-m'ai ?

Pavăl, neștiindu-se vinovat, zise cu dispreț :

1) = într'aiure.

2) = bucăți.

3) = uscată prea tare.

— Ia ascultă, dascăle Mogoroge, nu te prea întrece cu vorba, că nu-ți șede bine. Pe cine faci cărpaciu ? După ce-ai purtat ciubotele atâta amar de vreme, umblând toată ziua în podgheazuri și le-ai scrombăit ¹⁾ pe la jocuri și prin toate corhanele ²⁾ și coclaurile ³⁾, acum ai vrea să-ți dau și banii înapoi, ori să-ți fac în loc altele nouă ? Dar știi că ești ajuns de cap ! Nu-ți e destul că m'ai amețit puindu-ți sfârloagele ⁴⁾ pe calup, trăgându-le la șan și ungându-le aici, pe cuptior, la nasul meu, în toate diminețile ? Ba de câte ori mi-ai pus și poște la picioare ; și eu, ca omul cel bun, tot am tăcut și ți-am răbdat, imi pare rău că ești gros de obraz ! Ei, las, că te-oiu sluji eu, de-acum, dacă ți-i vorba de-așa !

— Ce spui, cărpaciule, zise văru-meu : și tu mă mogoroghești ⁵⁾ ? D'apoi numa 'n ciubotele tale am stat eu, bicisnicule ? Încă te obrăznicești ? Acuș te-oi otânji ⁶⁾ cu ceva, de nu te-i putea hrăni toată viață ?

— Până ce mi-i otânji, zise Pavăl, eu acuș te cinătuiesc ⁷⁾ frumușel cu dichiciul ⁸⁾ ; înțeles'ai ?

1) = stricat.

2) = coastă de deal râpoasă.

3) = râpi.

4) = opinci rele.

5) = bodogănești.

6) = ologi, ciunti.

7) = a scoate mațele.

8) = un instrument de cismar.

Văzând noi, că era cât pe ce să se încaiere la bătaie ne punem la mijloc, și-i împăcăm cu mare greu. Ion să mai dea un irmilic lui Pavăl, iar el să-i căputeze ciubotele, și pace bună.

Mai glumiau ei după aceasta căne-cânește, dar lui Mogorogea nu-i ieșia dela inimă afrontul ce i-l făcuse Pavăl. În săptămâna Hârții sau Cârneleaga, moș Vasile, viind la Folticeni, între alte merinde, aduce feciorului său și trei purcei grijii gata.

— Bine-ai venit sănătos, tată, zise Ioan sărutându-i mâna. Așă-i că ne-ai nimerit ?

— Bine v'am găsit sănătoși, măi băeți, răspunse moș Vasile. D'apoi vorba ceea : Nimeresc orbii Suceava și eu nu eram să vă nimeresc ?

— Apoi, din vorbă în vorbă, ne întreabă: — Ei ce mai zice Mecetul despre popia voastră ? Are gând să vă deie drumul degrabă ? Căci eu, drept să vă spun, m'am săturat de-atâta sdruncen și cheltuială.

— Nu se zice Mecet, ci Catihet, tată, răspunse Ion rușinat.

— Na, na, na, Măria ta ! par'că asta grijă am eu acum ?... Vorba ceea : nu-i Tanda, ci-i Manda ; nu-i tei-belei, ci-i belei-tei... de curmeiu. Și ce mai atâta încunjur ?... Mecet, Berechet, Pleșcan, cum s'a fi chemând, Ioane, știu că ne jupește bine, zise moș Vasile. Ș'apoi ci-că popa-i cu patru ochi !... Ia mai bine rugați-vă cu toată inima

sfântului Hărașc ¹⁾ Nicolai dela Humulești, doar v'a ajuta să vă vedeți popi odată ! Ș'apoi atunci... ați scăpat și voi de-asupra nevoii : bir n'aveți a da, și havalèle ²⁾ nu faceți ; la mese ședeți în capul cinstei și mâncați tot plăcinte și găini fripte. Iar la urmă vă plătește și dințaritul... Vorba ceea : picioare de cal, gură de lup, obraz de scoarță și pânțece de iapă se cer unui popă, și nu-i mai trebuie altă-ceva. Bine-ar fi, Doamne iartă-mă, ca fețele bisericesti să fie mai altfel !.. Dar... veți fi auzit voi, că popa are mână de luat, nu de dat ; el mănâncă de pe viu și de pe mort. Vedeți cât de bine trăiește Mecetul, fără să muncească din greu ca noi... Numai... dă... ; darul să cinstește !... Ioane, eu ți-am ochit un potcapic, zise moș Vasile, la pornire. Cată de nu te lăsa pe tânjală, pune mâna pe afixtat ³⁾ mai răpede și vin'acasă ; căci Ioana lui Grigoraș Roșu dela noi, așteaptă cu nerăbdare, să-ți fie preuteasă. Mai rămâneți cu sănătate, dascăle Zaharie și nepoate, că eu m'am dus !

— Mergeți sănătos, moș Vasile zicem noi, pe trecându-l până mai încolo : și vă rugăm, spuneți pariușor, din partea noastră, că ne aflăm bine și-i dorim.

După ce se duce moș Vasile, eu zic lui Ion cu binișorul :

1) = ierarh.

2) = prestații.

3) = atestat.

— Vere, ia să frigem în astă sară un purcel de ceia, că tare mi-i dor! Mogorogea, nătâng și sgârcit cum era, începe a striga la mine :

— Mă! ia ascultați: eu nu-s Nică Oșlobanu, să mă suciți cum vreți voi... Cu ce mă hrăniți, cu aceea am să vă hrănesc. Nu vă dau nici o bucățică de purcel, măcar să crăpați!

— Iar de nu, cel ce zice, răspunde Gâtlan.

— Amin, bleștesc ¹⁾ eu cu jumătate de gură.

— Și eu mă anin, spuse Pavăl de după sobă.

— Amin, neamin, ștergeți-vă pe bot despre purcei, zise Mogorogea cu ciudă; înțeles-ați? Nu tot umblați după bunătăți; mai mâncați și răbdări prăjite, că nu v'a fi nimica.

— Ia lăsați-l în colo măi; sta-i-ar în gât pe ceea lume, zise Zaharia.

Și ne punem, dragă Doamne, la învățat. Inșă fie vorba între noi, nu ne era a învăța, cum nu-i cânelui a linge sare. In sobă arsese un foc strașnic; îl învălisem și astupasem, căci era ger afară. Moș Bodrângă se încurcase nu știu pe unde în sara aceea și Pavăl, neavând lucru ca alte dăți, se culcase de vreme. Iar Mogorogea, nădăjduindu-se în potcapicul tătâne-său, adormise înaintea lui Pavăl, cu picioarele în mânicile contășului, după obicei, și horăia ²⁾ sdravăn. Vorba ceea: „Lasă-mă să te las!“ Mai târziu

1) = crâcnesc.

2) = sforăia.

stângem și noi lumânarea și ne culcăm; însă nu putem adormi, gândindu-ne la purcel.

— Măi Zaharie, nu mai ai tu vro poștă de cele undeva? zic eu încet.

— Nu, bre! răspunse Zaharia și mai încet; și, Doamne! ce bine ar fi să trântim una lui Mogorogea. Dar până la poștă, până la nu știu ce, na cuțitașui meu, taie încetișor cusutura dela mâneca lui Mogorogea în dreptul unei talpe dă-i o părleală bună cu niște chibrituri de ieste, care ard mocnit, și las dacă i-or mai ticni purceii... Numai cată de nu te mocoși ¹⁾ atâta...

— Adă cuțitașul încoace, zic eu, și la toată întâmplarea, cred că nu mă vei da prin șperlă ²⁾ și nu-l vei lăsa să mă bată!

— Nici vorbă nu mai rămâne, zise Zaharia; dă-i părleală înainte, fără grijă.

— Atunci îmi ieu inima în dinți și fac toc-mai așa, cum fusesem povățuit de Gâtlan: taiu cusutura încetișor, și țin câtu-ți-i smocul de chibrituri aprinse la călcâiul văru-meu, unde era pielea mai groasă, până ce-l răsbește focul. Și când răcneste odată cât ce poate, eu ~~va~~ ^{dănsul} chibriturile din mână, țuștiu! la spatele lui Zaharia, și ncepem a horăi, de par'că dormiam de cine știe de când... Ion însă, împiedecat cu picioarele în mânicile contășului, căzuse ali-

1) = nu face încet.

2) = cenușă cu cărbuni aprinși.

vanta ¹⁾ la pământ, svârcolindu-se ca șerpele și blăstămându-ne cum îi venia la gură!

— Vai! osândi-v'ar Dumnezeu, să vă osândească, soiuri ticăloase, ce sunteți! Nime n'are cap să se odihnească în casa asta, de răul vostru! Cine oare mi-a făcut șotia ²⁾? Pe Zaharia și Nică, îi aud horăind și nu cred să fi îndrăsnit... Numai că hoțomanul de Pavăl mi-a făcut-o be-l-ar tăunii ³⁾ să-l bee, când i-ar fi somnul mai dulce. Și încă se preface că doarme, ticălosul! Ia să-l învăț eu a-și mai bate altădată joc de om.

Și răpede iè cu cleștele un cărbune aprins din vatră și cu dânsul pe cuptior, la Pavăl. Și cum dormia, sârmanul, cu fața în sus, îi pune cărbunele pe pieptul gol, zicând:

— Na! satură-te de făcut șagă ⁴⁾ cu mine, cărpaciule!

Atunci se aude un răcnit spăimântător, și odată cu răcnetul, Pavăl isbind cu picioarele în sobă, o și darmă la pământ. Și în buimăceala cea, trezindu-se cu Ion față în față, unde nu se încinge între dânsii o bătaie crâncenă; ș'apoi stă de-i privește, uacă te rabdă inima...

— Sai, Zaharie, că se face moarte de om în

1) = cât e de lung.

2) = pozna.

3) = bondarii.

4) = glumă.

casa asta, și noi avem să dăm samă, zic eu tremurând ca varga, de frică.

— Ho, mă! ce vă este, zise Zaharia, sărind ca un vultur între dânsii. Casă de oameni de treabă se chiamă asta!...

Iară eu, amandea ¹⁾ pe ușă afară, plângând și încep a răcni cât îmi lua gura, strigând megieșii. Oamenii săriră buimaci, care dincotro, crezând că-i foc, ori ne taie cătanele, Doamne ferește!... Căci era oștire nemțească în Folticeni pe vremea aceea. După ce se mântuie clăcușoara asta, lumea ne lasă în cât ne-a găsit și se împrăștie huiduindu-ne. Să fi văzut ce blăstămăție și gălămoz ²⁾ era în casă: ferestrele sparte, soba dărâmată, smocuri de păr smuls din cap, sânge pe jos, Pavăl cu pieptul ars și Ion cu călcâiul fript ședeau la o parte găfuind; eu cu Zaharia, de alta, mirându-ne de cele întâmplăte...; iar nevinovații purcei, fiind spânzurați în tindă, nu se știe ce s'au făcut!... Zaharia dela o vreme voind să curme tăcerea, zise:

— Cântă-le de-acum, Ioane: „Cei fără pri-
~~oșă alibiului~~ și nu mai tânăi atâta după dânsii:
hăiră, dânsii și nu mai...
se vede că așa le-a fost scris, mititeii!...

— Ia nu mai clămpăni și tu din gură, măi, zise Ion, plin de năduh: ați tot strigat asupra lor și iaca vi s'a făcut pe voie.

1) = fuga pe ușă.

2) = amestecătură de lut și pământ.

În vorbele aceste, viind și moș Bodrângă chiurluit ¹⁾, începe a-și face cruce dela ușă.

— Ei, moșule, zic eu; place-ți cum ne-ai găsit?

Pavăl, care până atunci șezuse ca mut, uitându-se prin casă amărit, zise:

— Ia ascultați, dascălitor: ca să se mântuie toată dihonă, cărăbăniți-vă ²⁾ dela mine și mă lăsați în pace!

Noi, bucuroși c'am scăpat numai cu atâta, ne luăm ce mai avem și ne mutăm la un ferar peste drum, dimpreună cu moș Bodrângă, mângâitorul. — Prin postul cel mare se răspândește vuet printre dascăli despre desființarea Catihetilor și trecerea celor mai tineri dintre noi la Socola.

— Na-ți-o bună, că ți-am frânt-o, zise Trăsnea: când la dică, nu-i nimică. Vorba ceea: „Ne-am pricopsit cu cai cu tot...” Dracul mă pune să-mi bat capul cu gramatica?... De știam asta, mai bine ședeam acasă; și cu banii câți s'au dat, pe ici pe colea, își prindea tata altă nevoie.

— D'apoi noi, ziseră dascălii cei însurați, citând; ne-am calicit cu desăvârșire: zimți, ba oițe, ba stupi, ba cai și boi s'au dus ca pe gura lupului! Părintele Catihetul să trăiască!..

— Ia tăceți, bre, răspunse Zaharia; banu-i

1) = beat.

2) = carați-vă.

ochiul dracului, s'a mântuit vorba!... Ce-l mai cisluiți ¹⁾ atâta pe bietul catihet? Par'că numai el e de-aceia?... Ș'apoi și vouă, nu știu zău, cum v'a mai intra cineva în voie. Vorba ceea: Hai în car! — Baiu! — Hai în căruță! — Baiu! — Hai în teleagă! — Baiu! — Hai pe jos! — Baiu! — ziceți mai bine că vă trageți la teapa voastră, ca apa la matcă. Eu-s mai bucuros că s'a întâmplat asta. La Socola să mergem dacă voim să ieșim dobă de carte!... Acolo-s profesorii cei mai învățați din lume, după cum aud eu.

— La Socola! strigă dascălii cei mai tineri.

— Duceți-vă pe pustii, dacă vă place; duce-v'ăți învărtindu-vă ca ciocârliă, strigă cei bătrâni.

Și așa, aproape de Paști, ne-am răslețit unii pe alții, și la Socola a rămas să meargă cineavrea în toamna viitoare, anul 1855.

București, 1881 Septembrie.

1) = puneți la cale

IV¹⁾

Gânduri de călugărie. — Drumul spre Iași. — Moș Luca și smeii lui. — La școală.

Cum nu se dă scos ursul din bârlog, țăranul dela munte strămutat la câmp, și pruncul deslipit dela sânul mamei sale, așa nu mă dam eu dus din Humulești, în toamna anului 1855, când veni vremea să plec la Socola, după stăruința mamei. Și oare de ce nu m'aș fi dat dus din Humulești, nici în ruptul capului, când mereu îmi spunea mama, că pentru folosul meu este aceasta? Iaca de ce nu: dragăliță Doamne, eram și eu acum holteiu, din păcate! Și Iașii, pe care nu-i văzusem niciodată, nu erau aproape de Neamț, ca Folticenii, de unde, toamna târziu și mai ales prin cășlegile de iarnă, fiind nopțile mari, mă puteam răpezi din când în când, pașlind-o²⁾ așa cam pe după toacă și tot înainte, sara pe lună cu tovarășii mei la clăci în Humulești, pe unde

1) Publicat întâiașdată în ediția de Iași, 1892.

2) = ștergând-o.

știam noi, ținând tot o fugă ca telegarii; și după ce jucam cât jucam, furam câte-un sărutat dela cele copile sprintare, și pân'n ziuă, fiind ieșiți din sat... cam pe la prânzul cel mare ne-aflam iar la Folticeni, trecând desculți prin vad, în dreptul *Băei*, Moldova înghețată pe la margini, și la dus și la întors, de ne degera măduva 'n oase de frig! Inima însă ne era fierbinte, că ce gândiam și isbândiam. Dela Neamț la Folticeni și dela Folticeni la Neamț, era pentru noi atunci o palmă de loc. Dar acum se schimba vorba: o cale scurtă de două poște, dela Folticeni la Neamț, nu se potrivește c'o întindere de șese poște, lungi și obositoare, dela Iași până la Neamț. Căci nu vă pară de șagă: dela Neamț până la Iași e câtu-i dela Iași până la Neamț; nici mai mult, nici mai puțin. Și mai bine să rămâi pe loc, Ioane, chitiam¹⁾ în mintea mea cea proastă, decât să plângi nemângăiet și să te usuci, de dorul cui știu eu, văzând cu ochii!... Dar vorba ceea: „Ursul nu joacă de bună voie“. Mort, copt, trebuie să fac pe cheful mamei, să plec fără voia, și să las ce-mi era drag!

Dragu-mi era satul nostru cu Ozana cea frumos curgătoare și limpede ca cristalul, în care se oglindește cu măhnire Cetatea Neamțului, de-atâtea veacuri! Dragi-mi erau tata și mama, frații și surorile și băieții satului, tovarășii mei

1) = mă gândeam.

din copilărie, cu care, în zilele geroase de iarnă, mă desfătam pe ghiață și la săniuș; iar vara în zilele frumoase de sărbători, cântând și chiuind, cutieram dumbrăvile și luncile umbroase, prundul cu știoalnelor¹⁾, țarinile cu holdele, câmpul cu florile și mândrele dealuri, de după care-mi zâmbiau zorile, în sburdalnica vrăstă a tinereții! Asemenea dragi-mi erau șazătorile, clăcile, horele și toate petrecerile din sat, la care luam parte cu cea mai mare însuflețire! De piatră de-ai fi fost și nu se putea să nu-ți salte inima de bucurie, când auziai uneori, în puterea nopții, pe Mihai scripcariul din Humulești, umblând tot satul câte c'o droaie de flăcăi după dânsul și cântând:

Frunză verde cicoare,
Astă noapte pe răcoare
Cânta o privighitoare
Cu viersul de fată mare;
Și cântă cu glas duios,
De picau frunzele jos;
Și cânta cu glas subțire
Pentru-a noastră despărțire;
Și ofta, și cripia,
Inima de ț-o rupea.

Și câte și mai câte nu cânta Mihai lăutarul din gură și din scripca sa răsunătoare; și câte alte petreceri pline de veselie, nu se făceau pe la noi, de-ți părea tot anul zi de sărbătoare!

1) = adâncurile apei.

Vorba unei babe: „Să dea Dumnezeu tot anul să fie sărbători și numai o zi de lucru și atunci să fie praznic și nuntă“. Apoi lasă-ți băiete satul cu tot farmecul frumuseților de te du în loc străin și așa depărtat, dacă te lasă pârdaonica de inimă! Și doar ma și siliam eu, într'o părere, s'o fac a înțelege pe mama, că pot să mă bolnăvesc de dorul ei... și să mor printre străini! că văru-meu Ion Mogorogea, Gheorghe Trăsnea, Nică Oșlobanu și alții s'au lăsat de învățat și, despre asta, tot mănâncă pâne pe lângă părinții lor. Dar zadarnică trudă! Mama avea alte gânduri; ea îmi pregătia cu îngrijire cele trebuitoare, zicându-mi dela o vreme cu asprime:

— Ioane, cată să nu dăm cinstea pe rușine și pacea pe gâlceavă!... Ai să pleci unde zic eu. Și Zaharia lui Gâtlan merge cu tine. Luca Moșneagu, megieșul¹⁾ nostru, vă duce cu căruța cu doi cai ca niște smei. Ia, mai bine, răpezi-te până la el de vezi, gata-i de drum? Că mâne des dimineață, cu ajutorul Domnului, plecați.

— Nu mă duc, mamă; nu mă duc la Socola, măcar să mă omori, ziceam eu, plângând cu zece rânduri de lacrimi! Mai trăesc oamenii și fără popie.

— Degeaba te mai sclifosești, Ioane²⁾, răs-

1) = vecinul.

2) = plângi în silă.

punse mama cu nepăsare! La mine nu se trec acestea... Pare-mi-se că știi tu moarea mea... Să nu mă faci iă acuș, să ieu culeșerul ¹⁾ din ocniță ²⁾ și să te desmierd cât ești de mare! Apoi chiamă pe tata și-i zice hotărîtor: „Spune și d-ta băietului, omule, ce se cuvine, ca să-și iee nădejdea și să-și caute de drîm“.

— Mai rămâne vorbă despre asta, zise tata, posomorît. Are să urmeze cum știm noi, nu cum vrea el; că doar nu-i de capul său. Când m'ar bate numai atîta grijă, măi femeie, ce mi-ar fi?

Dar eu mă lupt cu gîndul, cum să-i port de cheltuială; că banii nu se culeg dela trunchiu, ca surcelele. Și la iști vr'o șese, afară de dînsul, dacă rămân acasă, nu li mai trebuie nimica? Dar fiind el cel mai mare, norocul său; trebuie să căutăm a-l sburătaci, că nu se știi zilele omului! Și poate vr'odată să fie și el de sprijin pentru iștialalți.

Văzînd eu, că nu-i chip de stat împotriva părinților, începui a mă gîndi la pornire, zicînd în sine-mi cu amărăciune: — Ce năcaz pe capul meu! Preuții noștri din sat n'au mai trepădat pe la Socola, și mila sfîntului! nu-i încape cureaua de pîntecoși ce sunt. D'apoi călugării: o adunătură de zamparagii ³⁾ dugliși ⁴⁾,

1) = melesteu de mestecat mămăliga.

2) = firidă.

3) = flăcăi leneși.

4) = leneși.

din toată lumea, cuibăriți prin mănăstire, ce nu ajung?! Și eu să înșir atâtea școli: în Humulești, la Broșteni în crierii munților, în Neamț, la Folțiceni, și acum, la Socola, pentru a căpăta voie să mă fac, ia, acolo un popă prost, cu preuteasă și copii; prea mult mi se cere!

Acuș îi spun mamei, că mă duc la călugărie, în Neamț ori la Secu. Și cu cîntă carte știu, cu cîntă nu știu, peste cîțiva ani pot s'ajung dichiu ¹⁾ la vrun mitoc ²⁾, și să strîng un știubeiu ³⁾ plin de galbeni, ca părintele Chirilaș, dela jugărit, din Vîntorii Neamțului. Ș'apoi atunci... pune-ți, cuvioase Ilarie, plosca cu rachiu la șold, icrișoare moi cât se poate de multe, și altceva de gustare în buzunările dulamei, pistoalele'n brău, pe sub rasă, comanacul pe-o ureche, și, cu *sabia Duhului* în mînă și pletele în vînt, ia-o la papuc, peste „Piciorul Rău“ spre „Cărarea afurisită“ dintre Secu și Agapia din deal, unde toată vara se aude cîntînd cu glas îngeresc:

Ici, în vale, la pârău,
Mielușa lui Dumnezeu!

Iar cîte-un glas gros răspunde:

Hop și eu dela Durău,
Berbecul lui Dumnezeu!...

1) = îngrijitor.

2) = schit.

3) = stup.

Căci, fără să vreau, aflasem și eu, păcătosul, câte ceva din tainele călugărești, umblând vara cu băeții după... bureți, prin părțile acele, de unde prinsesem și gust de călugărie... Știi, ca omul cuprins de evlavie.

Insfârșit, ca să nu-mi uit vorba, toată noaptea cea dinainte de plecare, până s'au revărsat zorile, m'am frământat cu gândul fel și chip, cum aș putea îndupleca pe mama, să mă duc mai bine la mănăstire; și tocmai când eram hotărât a spune mamei aceste iaca și soarele răsare, vestind o zi frumoasă, și Luca Moșneagu, însurățel de-al doilea, a cărui tânără nevestă avusesese grijă să-l treziască la timp și să-l pregătiască de pornire... se și aude strigând afară: „Gata sunteți? Haidem! că eu vă aștept cu caii înhamăți“. Mama, atunci mă și ia răpede, răpede la pornit, fără să am când îi spune de călugărie.

Și, scurtă vorbă, ne adunăm, cu rudele lui Zaharia, cu ale mele, în ogradă la moș Luca, sărutăm noi mâna părinților, luându-ne rămas bun cu ochii înecați în lacrimi, și după ce ne suim în căruță, supărați și plânși ca vai de noi, Luca Moșneagu, harabagiul nostru, și dă biciu cailor, zicând nevestei sale, care închidea poarta după noi:— „Olimbiadă, ie sama bine de borta 1) ceea!“ Căci niște porci spărgând gardul într'un loc, se înădise în grădină, la păpușoi...

1) = gaură.

Era dimineața, în ziua de tăerea capului Sfântului Ioan Botezătorul, când ieșiam din Humulești; și fetele și flăcăii, gătiți frumos, ca în zi de sărbătoare, foiau prin sat în toate părțile, cu bucuria zugrăvită pe fețe! Numai eu cu Zaharia, ghemuiți în căruța lui moș Luca, ne duceam surgun, dracului pomană! Că mai bine n'oi putea zice.

— Rogu-te, mână mai tare, moș Luca, zic eu, să nu se mai uite satul ca la urs, la noi!

Luca Moșneagu, însă, mâna cum știa el; căci smârtoagele lui de cai erau vlăguiti¹⁾ din cale afară, și slabi și ogârjiți²⁾ ca niște mâți de cei leșinați, nu smei, cum zicea mama, care nu știa cum să mă urnească mai degrabă din casă.

— Fire-ar afurisit să fie, cine a mai desființat și catihețiile cele, tocmai acum în vremea noastră, zise Zaharia lui Gâtlan, plin de năduh, după ce am ieșit la drum, afară. Când să-ți petreci și tu tinerețea, apucă-te de cărturărie; par'că are omul zece vieți! tot umblând noi din școală în școală mai mult ia așa „de frunza frâsinelului“ mânepoimâne avem să ne trezim niște babalâci gubavi³⁾ și oftigoși, numai buni de făcut popi, ieșiți din Socola.

— Ce zici dumneata, moș Luca, despre unele ca acestea?

1) = osteniți.

2) = închirciți.

3) = slăbănogi.

— Ce să zic, dascăle Zaharia; știm noi cum vi-s formele? Eu trebuie să vă duc la locul hotărît, și de-aci încolo, cum v'a sluji capul. Hi! călușii tatei, să ne întoarcem cât mai degrabă acasă.

Când auziam noi pe moș Luca pomenind cu drag de casă, și când mai vedeam cum rămân satele și locurile frumoase în urmă, și tot altele necunoscute se înfătoșează înainte-ne, supărarea noastră creștea la culme! Pentru fiecare fântână, pârâu, vâlcică, dumbravă, și alte locuri drăgălașe ce lăsam în urmă-ne, scoteam câte-un suspin adânc din piepturile noastre! Și după mintea ce-o aveam, ne-am fi întors înapoi chiar atunci, de nu eram dați în sama lui moș Luca, de care ne rușinam ca și de părinții noștri.

După un scurt popas, făcut la podul dela Timișești, de pe Moldova, pornim înainte spre Moțca și suim, încet-încet, codrul Pășcanilor. Apoi, din vârful acestui codru, mai aruncăm, nemernicii de noi, câte-o căutătură jalnică spre munții Neamțului: urieșii munți, cu vârfurile ascunse în nouri, de unde purced isvoarele și se revarsă pârăele cu răpejune, șoptind tainic în mersul lor neîncetat, și ducând poate cu sine multe, multe patimi și ahturi omenești, să le înece în Dunărea măreață!

— Ei, ei! măi Zaharia, zic eu, coborându-ne la vale spre Pășcani: de-acum și munții i-am pierdut din vedere, și înstrăinarea noastră este hotărîtă, cine știe pentru câtă vreme!

— Cum ne-a fi scris dela Dumnezeu sfântul, zise Zaharia, cu glasul aproape stâns. Ș'apoi rămase dus pe gânduri tot drumul, până la Blăgești, peste Siretiu, unde ne-a fost și masul în noaptea aceea. Dar vai de masul nostru! Aici, pe prispa unui rotariu, puțin de nu era să rămânem chiori. De cu sară și până la miezul nopții, am stat numai într'o fumărae de baligi, ca la carantină, și tot ne-au coșit¹⁾ țânțarii.

— Așa-i vieața câmpenească, zise moș Luca, cioșmolindu-se²⁾ și învârtindu-se ca pe jărătic, de răul țânțărimii. Cum treci Siretiul, apa-i rea și lemnele pe sponci; iar vara te înăduși de căldură și țânțarii te chinuesc amarnic. N'aș trăi la câmp, Doamne ferește! Halal pe la noi! Apele-s dulci, limpezi ca cristalul și reci ca ghiața; lemne, deajuns; vara umbră și răcoare în toate părțile; oamenii, mai sănătoși, mai puternici, mai voinici și mai voioși, iar nu ca iștia de pe la câmp: sarbezi la față și sbârciți, de par'că se hrănesc numai cu ciuperci fripte în toată viața lor.

— Știi una, Moș Luca, zise Zaharia dela o vreme; găinușa-i spre asfințit, rarițile de asemine și luceafărul de ziuă de-acum trebuie să răsară; haidem să pornim la drum!

— Că bine zici, dascăle Zaharie; par'că ți-a

1) = ne-au pișcat.

2) = răsucindu-se.

3) = drumul mare.

ieșit un sfânt din gură. Decât ne-om tot învărti și cioșmoli pe iastă prispă, mai bine să scurtăm din cale. Căci mare-i Dumnezeu, ne-a feri el de întâmplări! Și-așa luându-ne rămas bun dela gazdă, care era tot afară culcat, pe altă prispă, plecăm. Și cum ieșim în șleah, părerea noastră de bine: întâlnim câțiva oameni cu niște cară cu draniță, mergând spre Iași; ne întovărășim cu dânșii, de frică lăieșilor ¹⁾ din Ruginoasa, și hai, hai! hai, hai! până 'n ziuă iacă-tă-ne în Târgul-Frumos, unde am și înjunghiat câți-va harbuji ²⁾ într'ales, de ne-am potolit deocamdată și foamea și setea. Apoi, după ce s'au hodinit caii, am pornit înainte, spre Podul-Iloaei; și de-aici tot înainte, spre Iași, mai mult pe jos, decât în căruță, căci smeii lui Moș Luca se muiesc de tot; și țărani noștri glumeți, cum sunt ei, ne tot șfichiuiuau, în treacăt, care din cotro, de ni-era mai mare rușinea de rușinea lui Moș Luca. Iar, mai ales, pe la asfințitul soarelui, tocmai când intram în Iași, pe rohatca ³⁾ Păcurari, un flăcăoan al dracului ne-a luat în răs cum se cade, zicând:

— Moșule, iè sama de ține bine telegarii ceia, să nu iee vânt; că Iașul ista-i mare, și, Doamne ferește, să nu faci vr'o primejdie!...

1) = țiganilor.

2) = lubenițe.

3) = bariera.

Atâta i-a trebuit lui Moș Luca, ș'apoi lasă pe dânșul; câte parastase și panaghii, toate i le-a rădicat... I-auzi, măi! Dac'ar ști el chiolhănosul și ticăitul ¹⁾, de unde-am pornit astă noapte ș'ar strânge lioarba ²⁾ acasă: n'ar mai dărdăi degeaba asupra căișorilor mei! Ș'apoi doar nu vin eu acum întâiașidată la Iași, să-mi deee povăț unul ca dânșul, ce rânduială trebuie să păzesc. Patruzecile mâne-sa de golan! Dacă n'a stat oleacă, să-l învăț eu a mai lua de altădată drumeții în răs!

Văzând noi, că ne ieu oamenii tot peste picior, și pe Moș Luca tulburat din cale afară, cum eram în căruță, ne acoperim peste tot c'un țol, zicând eu cam cu sfială: — Moș Luca, de te-a întreba cineva, de-acum înainte, de ce trag caii așa de greu, să spui că aduci niște drobi de sare dela Ocnă, și las, dacă nu te-a crede fiecare!...

— Ei, apoi?! Știutu-v'am eu, că și voi mi-ați fost de-aceștia, zise Moș Luca mergând pe lângă cai, plin de năduh; nu mă faceți, că ia acuș vă ard câteva jordii prin țolul cela, de v'a trece spurcatul!..

Auzind noi ce ni se pregătește, ghiontitu-ne-am unul pe altul, chicotind înădușit, și ca mai ba să zicem, nici cărc! In sfârșit, după multe șfi-

1) = bicisnicul.

2) = gura.

chiuri ce-a primit moș Luca dela unii-alții, cum e lumea a dracului, mergând noi în pasul cailor, din hop în hop, tot înainte prin rătăceniile de pe ulițele Iașilor, am ajuns într'un târziu noaptea, sub ceriul Socolei și am tras cu căruța sub un plop mare, unde-am găsit o mulțime de dăscălime adunată de pe la catiheții din toate județele Moldovei: unia mai tineri, iar cei mai mulți cu niște târsoage de barbe cât badanalele de mari, șezând pe iarbă, împreună cu părinții lor, și preuți și mireni, și mărturisindu-și unul altuia păcatele !

TABLA DE MATERIE

TABLA DE MATERIE

I. Ion Creangă de E. Lovinescu.

1. Viața lui Ion Creangă.	5
2. Ion Creangă evocat de contemporani și urmași și anume de:	
Gr. I. Alexandrescu.	13
Jacob Negruzzi	23
Gh. Panu	27
Artur Stavri	32
Th. D. Sperantia.	35
Artur Gorovei.	40
Mihail Sadoveanu	46
3. Bibliografia	54

II. „Amintiri din Copilărie“ de Ion Creangă:

1. Școala din Humulești. — Părinții. — Bunicul David Creangă. — Școala lui Alecu Balș. — Irinuca. — Reîntoarcerea la Bunica Nastasia.	63
2. Mama. — Sbenguiri cu frate-său Zahel. Obiceluri de sărbători. — Popa Oșlobanu. — Moș Chiorpec Ciubotarul. — Mătușa Mărioara. — Alte pățanii.	94

3. *Humuleștii și împrejurimile. — Popa Duhu și popa Oșlobanu. — Școala dela Folticeni. — Pavăl Ciubotarul și moș Bodrângă. — Trăsnea. — Desființarea catiheșilor* 132
4. *Gânduri de călugărie. — Drumul spre Iași. — Moș Luca și smei lui. — La școală.* 174

E. LOVINESCU

C R I T I C E

- EDIȚIE DEFINITIVĂ -

VOL. I. — Istoria mișcării „Sămănătorului“ (N. Iorga, Oct. Goga, M. Sadoveanu, Em. Gârleanu, St. O. Iosif, Il. Chendi, I. Agîrbiceanu, C. Sandu-Aldea, Corneliu Moldovanu, etc.). Ed. definitivă, „Ancora“. **Lei 50.**

VOL. II. — Metoda impresionistă (Eminescu, Caragiale, D. Anghel, I. Minulescu, Elena Farago, I. A. Bassarabescu, P. Cerna, Contesa de Noailles, Pe drumul Eladei, etc.). Ed. definitivă, „Ancora“. **Lei 50.**

VOL. III. — Metoda impresionistă (Al. Odobescu, B. P. Hasdeu, Al. Davila, Vasile Alecsandri, Victor Eftimiu, Duiliu Zamfirescu, etc.). Ed. definitivă, „Ancora“. **Lei 60.**

VOL. IV. — Metoda impresionistă (N. Filimon, Duiliu Zamfirescu, Al. Macedonski, M. Sorbul, Caton Theodorian, — Matilde Serao, A. Fogazzaro, Benvenuto Cellini, Em. Faguet, Carlo Goldoni, Cervantes, Gorki, etc.). Ed. definitivă, „Ancora“. **Lei 60.**

VOL. V. — Figurine (C. Hogaș, T. Maiorescu, S. Mehedinți, O. Densusianu, M. Dragomirescu, H. Sanielevici, D. D. Patrașcanu, Matei Cantacuzino, Bacovia, G. Rotică, Em. Bucuța, Radu Cosmin, I. C. Vissarion, B. Fundoianu, Luca Ion Caragiale, Carmen Sylva, Elena Farago, etc., etc.). Ed. definitivă, „Ancora“. **Lei 60.**

VOL. VI. — Revizuirii literare (T. Maiorescu, Caragiale, I. Al. Brătescu-Voinești, C. Dobrogeanu-Gherea, Al. Vlahuță, Duiliu Zamfirescu, Al. Macedonski, G. Galaction, Poezia populară, etc.). **Lei 60.**

Volumele VII, VIII și IX vor apare succesiv.

Au mai apărut de **E. Lovinescu**:

Istoria civilizației române moderne, editura „Ancora“.

1. *Forțele revoluționare* Lei 50
2. „ *reaționare* „ 50
3. *Legile de formație a civilizației române moderne* „ 50

Istoria literaturii române contemporane, 6 volume, editura „Ancora“ din care au apărut:

1. *Evoluția ideologiei literare* . . Lei 75
2. „ *criticei* „ „ 90
3. „ *poeziei lirice* „ 130

Monografii critice:

- Gr. Alexandrescu*, viața și opera lui, ed. II „Cartea rom.“ „ 50
- Const. Negruzzi*, viața și opera lui, ed. II „Cartea rom.“ „ 50
- Gh. Asachi*, viața și opera lui, ed. II, „Casa școalelor“ „ 52